

Acord cadru pentru sprijinul activităților echipei Băncii Europene de Investiții (BEI)

Lot 4 – Sprijin pentru managementul de program

Sprijin sectorial ad-hoc – Sprijin pentru Managementul de Program în România

AA-010547-001 Strategia de dezvoltare a Asociației de
Dezvoltare Intercomunitară «ITI Moții, Țara de Piatră»

[18/04/2022]
RO

Proiect finanțat din FEDR prin POAT 2014-2020

Cuprins

1.	Introducere	9
2.	Contextul elaborării Strategiei	9
2.1.	Contextul strategic la nivel European și național	9
2.2.	Zona geografică vizată de Strategie.....	11
3.	Analiza nevoilor și a potențialului zonei	12
3.1.	Localizarea geografică și resursele naturale.....	15
3.2.	Mediul înconjurător	16
3.3.	Asigurarea serviciilor publice și conectivitate	18
	Sistemul de alimentare cu apă potabilă și canalizarea apelor uzate	18
	SISTEMUL DE ALIMENTARE CU ENERGIE ELECTRICĂ.....	19
	SISTEMUL DE ALIMENTARE CU GAZE NATURALE	19
	SISTEMUL DE EDUCAȚIE.....	20
	SISTEMUL DE SĂNĂTATE	22
	SISTEMUL DE SALUBRIZARE ȘI GESTIONAREA DEȘEURILOR.....	22
	SISTEMUL DE ASISTENȚĂ SOCIALĂ	23
	REȚEAUA DE TRANSPORT	26
	ACCESUL LA INTERNET	26
	FONDUL DE LOCUINȚE	27
3.4.	Economia microregiunii	28
	DEMOGRAFIE ȘI RESURSELE DE FORȚĂ DE MUNCĂ	28
	DEZVOLTAREA TURISMULUI	30
	AGRICULTURA SI DEZVOLTAREA RURALĂ	35
4.	Analiza SWOT	38
5.	Viziunea de dezvoltare integrată	44
5.1.	Viziune și priorități de dezvoltare.....	44
5.2.	Logica de intervenție	47
5.3.	Alocări financiare	48
5.4.	Pilonul 1: O Regiune competitivă. Tipuri de intervenții și surse de finanțare	49

Obiectiv Specific 1: Stimularea economiei rurale prin îmbunătățirea productivității agricole și promovarea agriculturii și producției ecologice	49
Obiectiv Specific 2: Stimularea competitivității IMM-urilor și consolidarea poziției acestora pe piețele interne și externe	50
Obiectiv Specific 3: Creșterea nivelului de digitalizare în Microregiune, prin dezvoltarea și integrarea tehnologiilor digitale la nivelul entităților publice și private.....	51
Obiectiv Specific 4: Creșterea mobilității urbane și promovarea transportului public și nemotorizat	54
Obiectiv Specific 5: Îmbunătățirea conectivității regionale la coridoarele TEN-T și diversificarea modalităților de transport.....	54
Obiectiv Specific 6: Susținerea protecției, conservării și valorificării durabile a obiectivelor de patrimoniu cultural și natural și stimularea dezvoltării zonelor turistice, de agrement și de petrecere a timpului liber	55
5.5. Pilonul 2: O Regiune durabilă. Tipuri de intervenții și surse de finanțare	56
Obiectiv Specific 7: Îmbunătățirea eficienței energetice.....	57
Obiectiv Specific 8: Asigurarea unei gestionări eficiente a deșeurilor și promovarea tranziției la o economie circulară	58
Obiectiv Specific 9: Promovarea dezvoltării regionale sustenabile prin îmbunătățirea calității spațiilor și infrastructurii verzi	58
5.6. Pilonul 3: O Regiune inclusivă. Tipuri de intervenții și surse de finanțare	60
Obiectiv Specific 10: Dezvoltarea infrastructurilor și serviciilor de educație și îmbunătățirea accesului în zonele izolate și / sau cu risc crescut de abandon școlar	60
Obiectiv Specific 11: Dezvoltarea infrastructurilor și serviciilor sociale și combaterea privațiunilor materiale.....	63
Obiectiv Specific 12: Dezvoltarea infrastructurilor și serviciilor medicale și îmbunătățirea accesului pentru toate categoriile sociale.....	64
Obiectiv Specific 13: Îmbunătățirea structurii ocupaționale și promovarea unui mediu de lucru sănătos și echilibrat.....	67
5.7. Capacitate administrativă. Tipuri de intervenții și surse de finanțare	69
Obiectiv Specific 14: Dezvoltarea capacității administrative pentru managementul eficient al mecanismului ITI	69
6. Sistem indicatori	70
7. Parteneriat și guvernare	73
7.1. Parteneriat inter-instituțional pentru coordonarea Strategiei și a mecanismului ITI.....	73
7.2. Roluri și responsabilități delegate către ADI Moșii Țara de Piatră	74
7.3. Monitorizarea și evaluarea Strategiei	75
8. Plan de acțiune.....	76

Abrevieri

ABREVIERE	EXPLICAȚIE
ADI	Asociație de Dezvoltare Intercomunitară
ADI TDP	Asociația de Dezvoltare Intercomunitară Țara de Piatră
BEI	Banca Europeană de Investiții
AM	Autoritate de Management
CAEN	Clasificarea Activităților Economice Naționale
EUR	Euro
FESI	Fonduri Europene Structurale și de Investiții
ICDL	Indice Compozit al Dezvoltării Locale
INS	Institutul Național de Statistică
ITI	Investiții Teritoriale Integrate
MIPE	Ministerul Investițiilor și Proiectelor Europene
MDLPA	Ministerul Dezvoltării, Lucrărilor Publice și Administrației
OECD	Organizația pentru Co-operare Economică și Dezvoltare
OS	Obiectiv Specific
OUG	Ordonanță de Urgență a Guvernului
PIB	Produs Intern Brut
PO	Program Operațional
POCIDIF	Programul Operațional Creștere Inteligentă, Digitalizare și Instrumente Financiare
PODD	Programul Operațional Dezvoltare Durabilă
POEO	Programul Operațional Educație și Ocupare
POIDS	Programul Operațional Incluziune și Demnitate Socială
POR	Programul Operațional Regional
POS	Programul Operațional Sănătate
SM	Stat Membru
POAT	Programul Operațional Asistență Tehnică
SIDU	Strategie Integrată de Dezvoltare Urbană
SPA	Arii de protecție specială avifaunistică
SWOT	Strengths, Weaknesses, Opportunities, Threats (puncte tari, puncte slabe, oportunități, amenințări)
TDP	Țara de Piatră
UAT	Unitate Administrativ-Teritorială
UE	Uniunea Europeană

Glosar

TERMEN	EXPLICAȚIE
Atractivitate economică	Termenul este folosit cu scopul de a indica caracteristicile privind lipsa de riscuri economice sau de dezavantaje pe care le poate avea o zonă geografică. În acest document, atractivitatea economică indică ponderea zonelor dezavantajate dintr-o regiune.
Indice Compozit al Dezvoltării Locale	În cadrul documentului, termenul este folosit ca un număr cu valoare de la 0 la 1 ce exprimă valoarea sau performanța dimensiunii sau microregiunii. Indicele Compozit de Dezvoltare Locală reprezintă media aritmetică a indicilor celor patru dimensiuni ale analizei.
Indice	Măsură compusă a variabilelor și indicatorilor, utilizată în cercetări specifice științelor sociale. Termenul este folosit pentru a identifica rezultatele prelucrărilor indicatorilor la nivel de domeniu sau de microregiune.
Indicator	Mărime brută exprimată numeric, pentru a caracteriza cantitativ un fenomen social-economic din punctul de vedere al compoziției, structurii, schimbării în timp etc. Termenul este folosit pentru a face referință la valorile care arată dimensiunea sau caracteristica domeniilor luate în considerare în cadrul analizei.
Investiții Teritoriale Integrate	Investițiile Teritoriale Integrate (ITI) sunt subprograme de dezvoltare care cuprind măsuri integrate multi-dimensionale aferente unui teritoriu desemnat.
Normalizare	Reprezintă transformarea datelor unui indicator pentru a putea exprima valori comparabile.
Patrimoniu cultural	Reprezintă totalitatea bunurilor care reprezintă o mărturie și o expresie a valorilor, credințelor, cunoștințelor și tradițiilor naționale, indiferent de regimul de proprietate al acestora.
Patrimoniu natural	Reprezintă ansamblul componentelor și structurilor fizico-geografice, floristice, faunistice și biocenotice ale mediului natural, ale căror importanță și valoare ecologică, economică, științifică, biogenă, sanogenă, peisagistică și recreativă au o semnificație relevantă.
Populația după domiciliu	Populația după domiciliu la data de 1 iulie a anului de referință reprezintă numărul persoanelor cu cetățenie română și domiciliu pe teritoriul României, delimitat după criterii administrativ-teritoriale.
Populația rezidentă	Populația rezidentă reprezintă totalitatea persoanelor cu cetățenie română, străini și fără cetățenie, care locuiesc în România.
Structură economică	Termenul este folosit pentru a analiza domeniului economic și caracteristicile structurale ale acestuia.
Zonă defavorizată	Reprezintă o arie geografică strict delimitată teritorial, care îndeplinește cel puțin una dintre condițiile definite conform Ordonanței de Urgență a Guvernului (OUG) 24/1998.

Tabele

Tabel 1 Rata abandonului în învățământul preuniversitar, pe niveluri de educație în 2019	20
Tabel 1: Analiza SWOT – Competitivitate economică	38
Tabel 2: Centralizator surse finanțare	48
Tabel 3: Tipuri de activități propuse pentru stimularea economiei rurale	49
Tabel 4: Tipuri de activități propuse pentru stimularea competitivității IMM-urilor	50
Tabel 5: Tipuri de activități propuse pentru creșterea nivelului de digitalizare	52
Tabel 6: Tipuri de activități propuse pentru creșterea mobilității urbane și rurale	54
Tabel 7: Tipuri de activități propuse pentru îmbunătățirea conectivității regionale	55
Tabel 8: Tipuri de activități propuse pentru conservarea patrimoniului și dezvoltarea zonelor turistice.....	55
Tabel 9: Tipuri de activități propuse pentru îmbunătățirea eficienței energetice	57
Tabel 10: Tipuri de activități propuse pentru gestionarea eficientă a deșeurilor	58
Tabel 11: Tipuri de activități propuse pentru promovarea dezvoltării regionale sustenabile	59
Tabel 12: Tipuri de activități propuse pentru dezvoltarea infrastructurilor și serviciilor de educație	61
Tabel 13: Tipuri de activități propuse pentru dezvoltarea infrastructurilor și serviciilor sociale	63
Tabel 14: Tipuri de activități propuse pentru dezvoltarea infrastructurilor și serviciilor de sănătate	64
Tabel 15: Tipuri de activități propuse pentru îmbunătățirea structurii ocupaționale	67
Tabel 16: Tipuri de activități propuse pentru consolidarea capacității administrative – mecanism ITI.....	69
Tabel 17: Indicatori de realizare imediată (RCO) și indicatori de rezultat (RCR)	70

Figuri

Figura 1. Modalitatea de grupare a indicatorilor pe domenii și dimensiuni în cadrul ICDL	13
Figura 2. Indicele Compozit al Dezvoltării Locale în microregiunea Țara de Piatră pe dimensiuni.....	13
Figura 3. Indicele Compozit al Dezvoltării Locale în microregiunea Țara de Piatră pe domenii	14
Figura 4: Viziunea de dezvoltare integrată – Piloni și Teme.....	45
Figura 5: Reprezentare grafică relații inter-instituționale privind coordonare Strategiei și a mecanismului ITI	74

1. Introducere

Acest document reprezintă livrabilul celui de-al treilea Ordin de Sarcini, din 15 iulie 2021, din cadrul contractului *Sprijin pentru Managementul de Program în România*¹ încheiat între Banca Europeană de Investiții și EY România în data de 8 martie 2021.

Prezentul material reprezintă versiunea finală a strategiei Asociației de Dezvoltare Intercomunitară "Țara de Piatră" (ADI TDP), iar în realizarea acesteia s-au parcurs următoarele etape:

- ▶ derularea consultărilor cu actorii interesați
- ▶ identificarea nevoilor de proiecte suplimentare, așa cum au fost ele reflectate de analiza socio-economică și analiza SWOT
- ▶ identificarea și revizuirea portofoliului de proiecte existent
- ▶ redactarea strategiei în baza viziunii și obiectivelor agreeate la nivelul ADI TDP, în acord cu prioritățile de investiții ale României, așa cum reies ele din documentele programatice pentru perioada 2021-2027 disponibile la momentul pregătirii materialelor²
- ▶ redactarea unor orientări în implementarea strategiei (guvernanta)

Structura strategiei urmărește să faciliteze înțelegerea direcțiilor de dezvoltare avute în vedere de ADI TDP și a modului în care acestea răspund nevoilor identificate, după cum urmează:

- ▶ rezultatele analizei nevoilor și potențialului zonei, precum și analiza SWOT (capitolele 3 și 4)
- ▶ modul în care nevoile sunt adresate de pilonii de dezvoltare ai strategiei și agregarea acestora într-o viziune coerentă pentru dezvoltarea Microregiunii, respectiv abordarea integrată care răspunde nevoilor de dezvoltare identificate și potențialului zonei (capitolul 5)
- ▶ surse potențiale de finanțare și sistemul de indicatori (capitolele 5 și 6)
- ▶ structurile implicate în pregătirea și implementarea strategiei (capitolul 7)
- ▶ și planul de acțiune pentru implementarea Strategiei și a mecanismului ITI (capitolul 8)

În implementarea strategiei, se va avea în vedere că aspectele / inițiativele referitoare la creșterea acoperirii cu rețele de internet a localităților din microregiune și îmbunătățirea rețelelor existente reprezintă o prioritate pentru ADI ITI Microregiunea Moții, Țara de Piatră.

2. Contextul elaborării Strategiei

2.1. Contextul strategic la nivel European și național

Pentru perioada de programare 2021-2027, mecanismul ITI este prevăzut de Regulamentul (UE) 2021/1060³. Conform acestuia, atunci când o strategie teritorială implică investiții care beneficiază de sprijin din unul sau mai multe fonduri, din partea mai multor programe sau din partea mai multor priorități din cadrul aceluiași program, acțiunile pot fi realizate ca investiții teritoriale integrate.

¹ Contract AA-010547-001 "SAS Programme Management Support in Romania" / 3.06.2020

² Prezenta strategie a fost pregătită în perioada august-octombrie 2021.

³ Regulamentul (UE) 2021/1060 al Parlamentului European și al Consiliului din 24 iunie 2021 de stabilire a dispozițiilor comune privind Fondul european de dezvoltare regională, Fondul social european Plus, Fondul de coeziune, Fondul pentru o tranziție justă și Fondul european pentru afaceri maritime, pescuit și acvacultură și de stabilire a normelor financiare aplicabile acestor fonduri, precum și Fondului pentru azil, migrație și integrare, Fondului pentru securitate internă și Instrumentului de sprijin financiar pentru managementul frontierelor și politica de vize, PE/47/2021/INIT, <http://data.europa.eu/eli/reg/2021/1060/oj>

Investițiile teritoriale integrate (ITI) permit statelor membre UE să grupeze finanțare din mai multe axe prioritare ale unui sau mai multor programe operaționale pentru a asigura implementarea unei strategii integrate pentru un anumit teritoriu. Mecanismele ITI pot fi utilizate în mod eficient numai dacă zona geografică specifică în cauză are o strategie teritorială integrată, intersectorială.

Astfel, elementele cheie ale unui ITI sunt:

- ▶ un teritoriu desemnat și o strategie integrată de dezvoltare teritorială
- ▶ un pachet de acțiuni care urmează să fie implementat
- ▶ aranjamente de guvernanță pentru gestionarea ITI

În România, pentru perioada de programare 2021-2027, Ordonanța de Urgență nr. 60 din 30 aprilie 2020⁴ și Legea nr. 176 din 18 august 2020⁵ prevăd desemnarea Asociației de Dezvoltare Intercomunitară "Țara de Piatră" drept organism de implementare a investițiilor teritoriale integrate.

Necesitatea utilizării mecanismului Investițiilor Teritoriale Integrate (ITI) la nivelul microregiunii Țara de Piatră se evidențiază prin prisma decalajelor de dezvoltare identificate între acest teritoriu și media națională, dar și prin prisma elementelor specifice de mediu și cadru natural. Având în vedere scopul politicilor europene de dezvoltare teritorială integrată, precum și experiența anterioară la nivelul statelor membre ale Uniunii Europene, mecanismul ITI se prefigurează a fi un instrument ce poate sprijini dezvoltarea sustenabilă a acestei microregiuni, prin recuperarea decalajelor și asigurarea continuității socio-economice între microregiunea Țara de Piatră și teritoriile învecinate.

Prezenta strategie de dezvoltare teritorială integrată a microregiunii Țara de Piatră sintetizează o analiză a nevoilor de dezvoltare și a potențialului zonei, inclusiv a interconexiunilor economice, sociale și de mediu, descrie o abordare integrată care răspunde nevoilor de dezvoltare identificate și potențialului zonei, precum și o descriere a implicării partenerilor în pregătirea și implementarea strategiei.

Aspecte metodologice

Conform Regulamentului (UE) 2021/1060⁶, strategiile teritoriale ce vizează investiții teritoriale integrate conțin următoarele elemente:

- ▶ zona geografică vizată de strategie
- ▶ analiză a nevoilor de dezvoltare și a potențialului zonei, inclusiv a interconexiunilor economice, sociale și de mediu
- ▶ descriere a unei abordări integrate care răspunde nevoilor de dezvoltare identificate și potențialului zonei
- ▶ descriere a implicării partenerilor, în conformitate cu articolul 8 din Regulamentului (UE) 2021/1060, în

⁴ Ordonanța de Urgență a Guvernului privind unele măsuri financiare în vederea implementării proiectelor de infrastructură fazate din perioada de programare 2007-2013, finanțate din fondurile Uniunii Europene aferente perioadei de programare 2014-2020, publicată în Monitorul Oficial nr. 359/5 mai 2020.

⁵ Lege pentru aprobarea Ordonanței de Urgență a Guvernului nr. 60/2020 privind unele măsuri financiare în vederea implementării proiectelor de infrastructură fazate din perioada de programare 2007-2013, finanțate din fondurile Uniunii Europene aferente perioadei de programare 2014-2020, publicată în Monitorul Oficial nr. 755 / 19 august 2020.

⁶ Regulamentul (UE) 2021/1060 al Parlamentului European și al Consiliului din 24 iunie 2021 de stabilire a dispozițiilor comune privind Fondul european de dezvoltare regională, Fondul social european Plus, Fondul de coeziune, Fondul pentru o tranziție justă și Fondul european pentru afaceri maritime, pescuit și acvacultură și de stabilire a normelor financiare aplicabile acestor fonduri, precum și Fondului pentru azil, migrație și integrare, Fondului pentru securitate internă și Instrumentului de sprijin financiar pentru managementul frontierelor și politica de vize, PE/47/2021/INIT, <http://data.europa.eu/eli/reg/2021/1060/oj>

pregătirea și implementarea strategiei.

Strategiile teritoriale se află sub responsabilitatea autorităților sau organismelor teritoriale competente și pot să conțină, de asemenea, o listă a operațiunilor care urmează să fie sprijinite.

Atunci când pregătesc strategii teritoriale, autoritățile sau organismele sau organismelor teritoriale competente cooperează cu autoritățile de management competente pentru a stabili sfera de aplicare a operațiunilor care urmează să fie sprijinite în cadrul programului relevant și operațiunile selectate respectă strategia teritorială.

Pentru realizarea analizei nevoilor de dezvoltare și a potențialului zonei, în redactarea prezentei Strategii s-a pornit cu o serie de activități de cercetare derulate de ADI TDP, activități ce au inclus atât cercetare de birou, cât și întâlniri de lucru cu factorii interesați.

Cercetarea a demarat prin analizarea nevoilor și a potențialului zonei în Microregiunea Țara de Piatră, etapă care a evidențiat oportunitățile și constrângerile pentru zona țintă. Au fost colectate o serie de informații privind localizarea geografică și resursele naturale, mediul înconjurător, asigurarea serviciilor publice, conectivitatea și economia microregiunii.

Complementar activităților de cercetare, s-au derulat o serie de discuții menite să identifice nevoile specifice și potențialele soluții, cu reprezentanți ai entităților publice și private locale, inclusiv potențiali Beneficiari. De asemenea, au fost organizate două întâlniri de lucru în orașul Zlatna (în data de 24 August 2021, respectiv 22 Octombrie 2021), cu scopul de a definitiva analiza nevoilor și viziunea strategică, la care au participat reprezentanți ai următoarelor instituții: Ministerul Investițiilor și Proiectelor Europene, Ministerul Agriculturii și Dezvoltării Rurale, Consiliile Județene din Microregiune, Agențiile de Dezvoltare Regională, Universitatea de Științe Agronomice și Medicină Veterinară din Cluj-Napoca, Universitatea de Științe Agricole și Medicină Veterinară a Banatului din Timișoara, Agenția Națională a Zonei Montane, Inspectoratul de Poliție Județean Alba și Asociația pentru Promovarea Tradițiilor Timișoara.

Analiza nevoilor și analiza SWOT, dar și discuțiile de lucru cu factorii interesați, au condus la definirea viziunii strategice și a obiectivelor specifice de dezvoltare. Prezentul document prezintă o abordare integrată care răspunde nevoilor de dezvoltare identificate și potențialului zonei, precum și descrierea implicării partenerilor în dezvoltarea, implementarea și monitorizarea Strategiei.

2.2. Zona geografică vizată de Strategie

Microregiunea Țara de Piatră acoperă porțiuni din Regiunea Centru, Regiunea Vest și Regiunea Nord-Vest și se întinde pe o suprafață de 7.471 km², respectiv 3.13% din teritoriul național. Aceasta avea în anul 2020 un număr de 186,902 locuitori cu domiciliul în microregiune⁷. Lista completă a localităților vizate de această Strategie este inclusă în **Error! Reference source not found.**

ADI ITI Microregiunea Moșii, Țara de Piatră cuprinde 76 de UAT-uri din mediul urban și rural de pe suprafața a 5 județe, astfel:

- ▶ Județul Alba: 23 de comune , 4 orașe (Oraș Abrud, Oraș Baia De Arieș, Oraș Câmpeni, Oraș Zlatna) și CJ Alba

⁷ Ministerul Dezvoltării, Lucrărilor Publice și Administrației, 2021, Observatorul Teritorial, disponibil la <https://observator.mdrap.ro/SitePages/Pornire.aspx> , accesat la 1 septembrie 2021

⁸ Ministerul Dezvoltării, Lucrărilor Publice și Administrației, 2021, Observatorul Teritorial, disponibil la <https://observator.mdrap.ro/SitePages/Pornire.aspx> , accesat la 1 septembrie 2021

- ▶ Județul Arad: 9 comune, un oraș (Oraș Sebiș) și CJ Arad
- ▶ Județul Bihor: 8 comune, 2 orașe (oraș Stei, Oraș Vașcău) și CJ Bihor
- ▶ Județul Cluj: 13 comune
- ▶ Județul Hunedoara: 14 comune, un oraș (Oraș Geoagiu), un municipiu (Municipiul Brad) și CJ Hunedoara

3. Analiza nevoilor și a potențialului zonei

În realizarea analizei socio-economice, au fost analizate informațiile și datele disponibile în raport cu contextul microregiunii Țara de Piatră, inclusiv informațiile colectate de ADI TDP în cadrul etapei de cercetare derulată anterior redactării prezentei strategii. Acestea au fost completate cu o analiză cantitativă care a vizat explorarea și identificarea indicatorilor relevanți disponibili la nivel de UAT din surse statistice naționale (e.g. Institutul Național de Statistică, Observatorul Teritorial).

Astfel, a fost construit un Indice Compozit al Dezvoltării Locale (ICDL), în conformitate cu Ghidul Organizației pentru Cooperare și Dezvoltare Economică (OECD) privind construirea indicatorilor compoziți⁹. Descrierea detaliată a domeniilor și indicatorilor analizați este inclusă în Anexa 2, în cadrul documentului "Rezultate preliminare aplicare metodologie SWOT Țara de Piatră", din Iulie 2021. Indicele Compozit al Dezvoltării Locale este un instrument care exprimă performanțele unui teritoriu din patru puncte de vedere: demografie, servicii sociale și infrastructură, economie și patrimoniu. Acest indice compozit este utilizat și în cadrul analizei SWOT pentru a completa informațiile calitative colectate.

Principalele dimensiuni analizate care au stat la baza calculării ICDL pentru microregiunea Țara de Piatră sunt: (1) Demografie, (2) Servicii sociale și infrastructură, (3) Structură economică și (4) Patrimoniu cultural și de mediu.

Așa cum poate fi observat în figura de mai jos (Figura 1), datele cantitative pe baza cărora s-a construit ICDL au fost normalizate, pentru a asigura, pe de o parte, compatibilitatea lor și, pe de altă parte, comparații statistice. Astfel, indicatorii au fost normalizați în funcție de:

- ▶ Suprafața UAT-ului (numărul autorizațiilor de construire, numărul locuințelor finalizate, numărul unităților sanitare, lungimea rețelelor de canalizare și apă etc.)
- ▶ Populația UAT-ului (numărul de medici, numărul de paturi din spitale, numărul de muzee și biblioteci etc.)

Normalizările și prelucrările repetate ale indicatorilor componenți au permis ca aceștia să aibă ponderi egale în calculul scorului agregat la nivel de dimensiune. Mai mult, toate dimensiunile au aceeași importanță în calculul indicelui compozit al dezvoltării locale. Astfel, ICDL ia forma unui scor cu valori între 0 și 1, unde 0 este cea mai slabă performanță și 1 este cea mai ridicată performanță în teritoriul analizat.

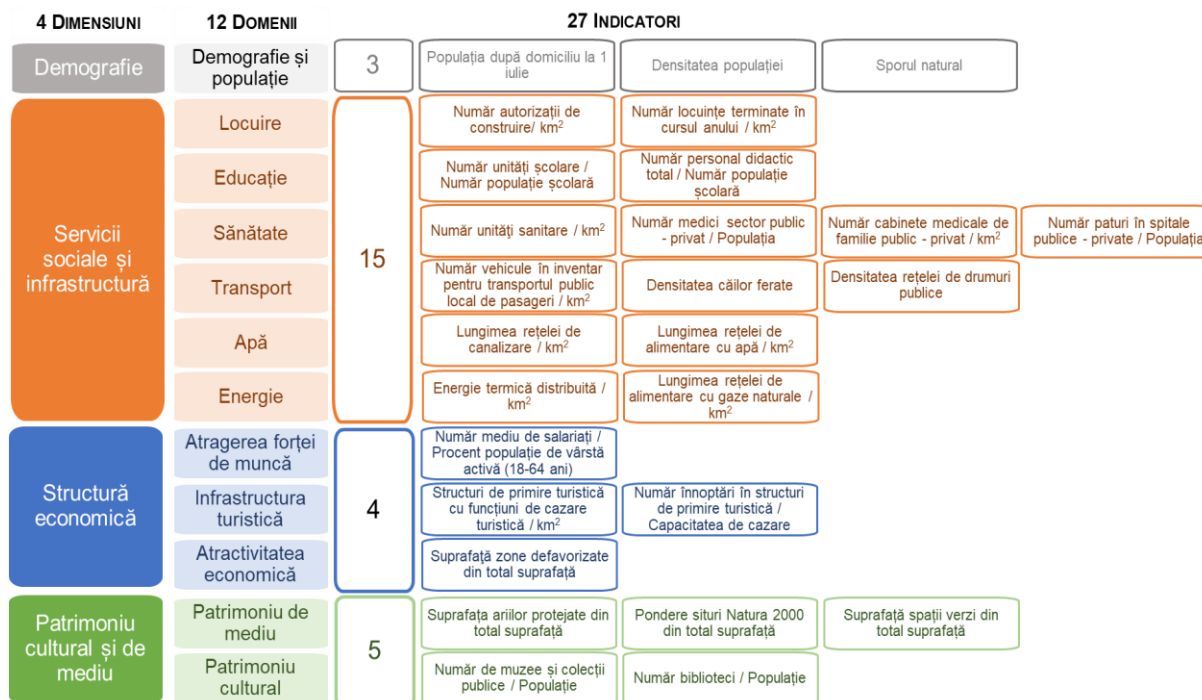
Identificarea aspectelor relevante din punct de vedere al analizei socio-economice s-a bazat pe compatibilitatea între nevoile microregiunii ITI și prioritățile de investiții ale Fondurilor Structurale și de Investiții în România în perioada de programare 2021-2027, așa cum sunt ele redată în versiunea octombrie 2020 a programelor operaționale¹⁰. Integrarea propriu-zisă a ICDL în analiza socio-economică

⁹ OECD, JRC, 2008, Handbook on Constructing Composite Indicators., <https://www.oecd.org/sdd/42495745.pdf>, accesat la 1 septembrie 2021

¹⁰ Ministerul Investițiilor și Proiectelor Europene, 2002, Perioada 2021-2027, <https://mfe.gov.ro/minister/perioade-de-programare/perioada-2021-2027/>, accesat la 1 septembrie 2021

se referă la utilizarea lui pentru a compara performanțele UAT-urilor din microregiune cu media națională a aceluiași indice.

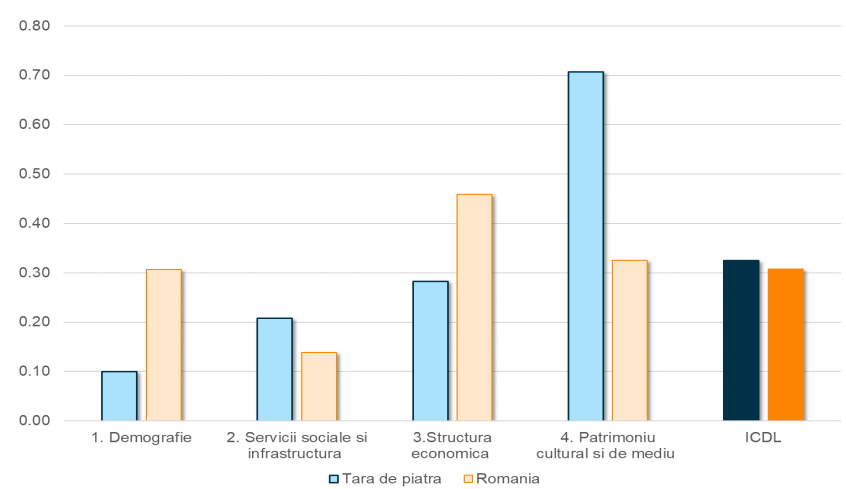
Figura 1. Modalitatea de grupare a indicatorilor pe domenii și dimensiuni în cadrul ICDL

Sursa: EY

În figura de mai jos sunt prezentate scorurile ICDL la nivelul microregiunii comparativ cu cel de la nivelul României, inclusiv scorurile celor patru mari dimensiuni analizate în cadrul acestuia.

Figura 2. Indicele Compozit al Dezvoltării Locale în microregiunea Țara de Piatră pe dimensiuni

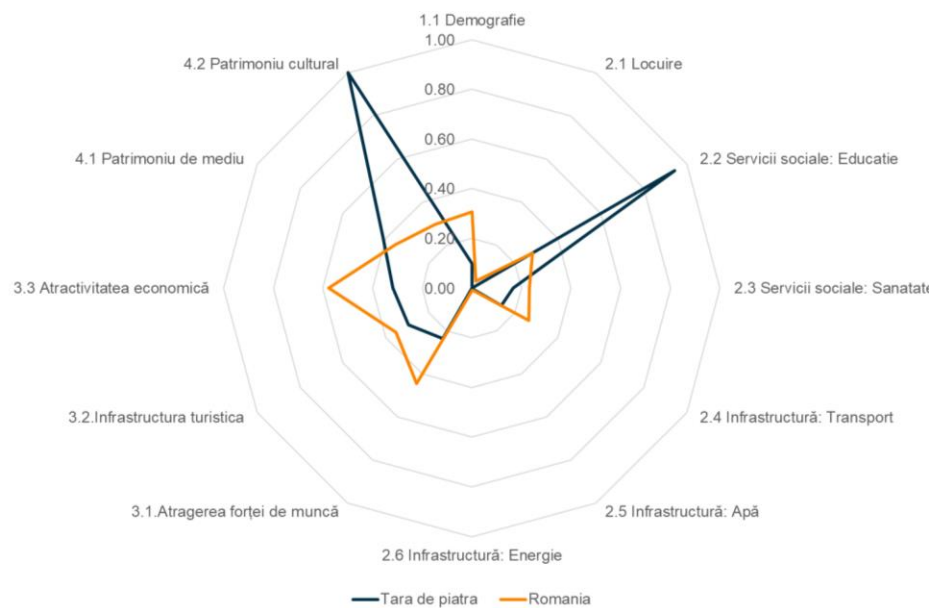
Sursa: Prelucrarea EY în baza datelor din Observatorul Teritorial

O analiză în detaliu a performanțelor microregiunii în perioada 2014-2020 în domeniile care compun cele patru dimensiuni de mai sus evidențiază următoarele aspecte:

- ▶ **Demografie:** teritoriul se confruntă cu o scădere a numărului de locuitori, mai mare decât media națională, respectiv cu o densitate a populației redusă și un spor natural negativ.
- ▶ **Servicii sociale și infrastructură:** scorurile relativ mari în unele situații sunt influențate puternic de faptul că există o infrastructură școlară peste media națională. Însă indicatorii analizați reflectă numai numărul de unități școlare și cadre didactice raportat la populația școlară, nu și nivelul de calitate și accesibilitate la aceste facilități. Infrastructurile de transport, de alimentare cu apă și canalizare și de energie sunt subdezvoltate comparativ cu media națională.
- ▶ **Structură economică:** nivelul de atractivitate economică este în general foarte scăzut. De asemenea, capacitatea de atragere a forței de muncă este foarte scăzută, cu atât mai mult cu cât populația din zonele vizate scade semnificativ. Infrastructura turistică este subdezvoltată comparativ cu media națională.
- ▶ **Patrimoniu de mediu și cultural:** scorurile ridicate sunt influențate puternic de indicatorii privind infrastructura culturală (i.e. numărul de muzee / colecții și numărul de biblioteci raportate la populației). Acești indicatori nu reflectă însă în ce măsură infrastructura culturală este valorificată, atractivă și frecventată de populația locală. Există însă un potențial natural important, peste media națională, în Țara de Piatră, însă insuficient exploatat.

Aceste aspecte sunt ilustrate și în Figura 3, unde se poate observa distribuția scorurilor pentru toate cele 12 domenii ale analizei.

Figura 3. Indicele Compozit al Dezvoltării Locale în microregiunea Țara de Piatră pe domenii

Sursa: Prelucrarea EY în baza datelor din Observatorul Teritorial

Așa cum relevă analiza de mai sus, dar și aspectele considerate în secțiunile următoare, se poate concluziona că microregiunea se confruntă cu provocări importante care necesită un răspuns comun:

- ▶ globalizarea economică, ce impune teritoriului să se distingă prin competitivitate și inovare
- ▶ tendințele demografice, caracterizate mai ales de efectele combinate ale îmbătrânirii, densității reduse a populației din zonele montane și noilor modele de migrație

- ▶ gradul ridicat de vulnerabilitate față de schimbările climatice și față de efectele previzibile ale acestora asupra mediului, a biodiversității și a condițiilor de trai ale locuitorilor regiunii
- ▶ provocarea energetică legată de gestionarea și satisfacerea cererii în mod sustenabil, sigur și accesibil financiar
- ▶ caracterul sezonier pronunțat, în special în unele zone turistice.

3.1. Localizarea geografică și resursele naturale

Microregiunea Țara de Piatră este situată în Munții Apuseni, pe bazinul superior al râurilor Arieș și Crișul Alb și cuprinde porțiuni din județe Alba, Arad, Bihor, Cluj și Hunedoara, fiind delimitată de râul Barcău la nord, râul Mureș la Sud, Platoul Transilvania la est și câmpiile Crișana la vest.

Zona montană a României, defavorizată din punct de vedere climatic, al dezvoltării agriculturii, al izolării și al particularităților generate de altitudine, dispune de suprafețe întinse de pajiști naturale, cele mai multe dintre acestea (circa 60%) cu o înaltă valoare naturală (HNV), menținute în această condiție prin practicarea, de-a lungul timpului, a unei agriculturi tradiționale extensive, bazată pe folosirea îngrășămintelor naturale.

Microregiunea Țara de Piatră, la fel ca întreg teritoriul zonei montane, se distinge de alte regiuni prin dezavantaje naturale, ce nu pot fi schimbate (altitudine, climă, pantă, fertilitate scăzută a solului, perioade mai scurte de vegetație etc.) și prin dezavantaje structurale, precum: scăderea populației tinere, distanțele mari față de centrele decizionale și administrative, izolarea față de căile de comunicație și piețele de desfacere.

Din punct de vedere climatic, Carpații se înscriu în zona climatică temperat-continentală, prezentând nuanțe diferite, ca urmare a desfășurării în latitudine, longitudine și altitudine. Se poate vorbi de un climat montan, caracterizat de etajare altitudinală, ceea ce generează o scădere a temperaturii și o creștere a cantității de precipitații, pe măsură ce altitudinea crește. Posibilitățile de utilizare a terenului agricol sunt astfel limitate din cauza condițiilor de climă, a pantelor și substratului geologic.

Având în vedere dimensiunea fondului forestier public și privat din zona montană, importanța economică a sectorului apicol, al fructelor de pădure, al ciupercilor și plantelor medicinale din flora spontană, potențialul economic al sectorului cărnii de vânat, situația juridică mai clară decât a suprafețelor agricole și a faptului că în activitatea de silvicultură nu se folosesc pesticide, certificarea de suprafețe din fondul forestier din zona montană ca suprafață ecologică reprezintă o oportunitate majoră.

Pe suprafața microregiunii se află Parcul Natural Apuseni, arie naturală protejată de interes național, înființată prin Ordinul de Ministru nr. 7/1990 privind constituirea de parcuri naționale sub gospodărirea ocoalelor și inspectoratelor silvice, ca și parc național. Acesta este situat în vestul României, în partea central-nord-vestică a Munților Apuseni, ocupând o parte din masivele Bihor la sud și Vlădeasa la nord, pe o suprafață totală de 75.784 ha. Aria protejată se suprapune pe teritoriul administrativ a trei județe: Cluj în proporție de 38,30%, Bihor 36,37% și Alba 25,33%. Parcul Natural Apuseni este administrat de către RNP Romsilva – Administrația Parcului Natural Apuseni R.A și a fost declarat în anul 2009 "Destinație Turistică Europeană de Excelență, EDEN", de către Comisia Europeană, datorită peisajului pitoresc, valorilor naturale deosebite, autenticității și atractivității culturii locale și promovării unui turism sustenabil.

Întreg teritoriul Parcului Natural Apuseni aparține etajului montan sub-alpin, iar speciile care participă la alcătuirea covorului vegetal sunt în majoritatea lor specii cu răspândire montană. Vegetația este formată din pajiști montane, păduri de molid și păduri de foioase. Prezența crescută a fenomenelor endocarstice reprezintă unul din punctele forte ale capitalului natural, fiind estimată prezența a peste 1500 de peșteri, multe dintre ele găzduind specii endemice. Diversitatea impresionantă a Parcului

Natural Apuseni se reflectă și în faptul că acesta include pe teritoriul său 55 de rezervații naturale și monumente ale naturii de mici dimensiuni.

Exploatarea forestieră constituie o activitate de bază în Parcul Natural Apuseni și siturile Natura 2000 din microregiune, datorită suprafețelor mari de păduri și pășuni împădurite. Încă din trecut, materialul lemnos exploatat era utilizat în diferite scopuri: lemn de construcții, șindrilă, doage pentru ciubere și butoaie, cherestea, unelte de lemn. Actualmente masa lemnoasă exploatată din arboretele situate în ariile naturale protejate constituie principala sursă de aprovizionare a industriei de mobilă, a populației locale cu lemn de foc, a industriei miniere cu lemn de mină, a combinatelor de hârtie și celuloză și a exportului de lemn rotund, bușteni, și cherestea. Astfel, în ariile naturale protejate se desfășoară activități economice specifice de prelucrare a lemnului atât în centrele de profil, cât și de persoane fizice autorizate care dețin instalații de procesare și debitare a lemnului.

Activitățile industriale din Parcul Natural Apuseni, care în trecut se axau în principal pe minerit și aveau o pondere ridicată în implicarea populației active s-au redus în timp, în prezent fiind localizate doar în câteva puncte de interes.

Astfel, pe teritoriul Parcului Natural Apuseni și a siturilor Natura 2000 există două cariere funcționale, una dintre ele situată în zona Băița Plai, județul Bihor și are ca domeniu de activitate extracția și prelucrarea calcarului, iar cealaltă este cariera de piatră din zona localității Mățișești, județul Alba. În ceea ce privește zonele miniere, este important de reținut că au fost identificate cazuri de afectare a exocarstului. În afară de carierele menționate anterior, amintim haldele de steril prezente în zonele Băița, Valea Fagului, Valea Seacă, Valea Aleului, Valea Rea. Zona este afectată într-un mod aproape iremediabil de intervenția antropică, impunându-se măsuri de refacere ecologică a zonelor afectate. Activitățile miniere s-au derulat anterior anului 2004, și sunt supuse monitorizării permanente de către autoritățile competente.

Pentru acele mine din microregiune aflate în prezent în conservare, a fost identificată oportunitatea de a le pregăti pentru a fi introduse și valorificate ca puncte de atracție în circuitul turistic (turism industrial) sau pentru activități socio-culturale și economice la nivel local.

3.2. Mediul înconjurător

Din punct de vedere al mediului, ecosistemul din Microregiunea Țara de Piatră reprezintă o zonă cu aer și ape puțin poluate, cu păduri și terenuri agricole cu înaltă valoare naturală, cu peisaje extraordinare și cu o biodiversitate ridicată. Mediul natural din Microregiunea Țara de Piatră este caracterizat de o stare bună de conservare a resurselor naturale de sol și apă, prin varietatea peisajelor tradiționale și printr-o remarcabilă diversitate biologică.

De asemenea, microregiunea deține o bogată resursă de terenuri agricole clasificate cu înaltă valoare naturală, suprafețele de pajiști cu înaltă valoare naturală contribuind la menținerea diversității biologice a zonei. Sunt necesare în continuare însă măsuri de conservare, habitatele naturale fiind în continuare amenințate cu abandonul activităților agricole sau cu transformarea în terenuri arabile afectate de intervenții cu efecte negative. Activitățile de cosit și pășunat ajută la menținerea biodiversității ecosistemelor, iar abandonarea acestor practici tradiționale poate duce la necesitatea implementării unor măsuri de management al pajiștilor cu costuri ridicate pentru cei responsabili. În prezent, există suprafețe pe care se practică pășunatul cu efective optime, aspect benefic pentru biodiversitate, dar și suprafețe sub-pășunate sau abandonate.

Principalele presiuni antropice care se exercită la nivelul habitatelor și speciilor din Parcul Natural Apuseni și siturile Natura 2000 din microregiune sunt activitățile agricole, silvice și creșterea

animalelor (modificarea practicilor agricole, pășunatul, abandonarea sistemelor pastorale, eliminarea tufărișurilor și arbuștilor, arderea controlată). Efectele pășunatului asupra biodiversității sunt negative atât din punct de vedere al supra-pășunatului, cât și al sub-pășunatului. Impactul supra-pășunatului constă în eroziunea solului, compactarea lui prin tasare și schimbarea radicală a chimismului prin poluare cu substanțe organice provenite din dejecții, schimbarea compoziției vegetației prin proliferarea unor specii de plante nitrofile precum: *Urtica dioica*, *Rumex alpinus*. Lipsa pășunatului în anumite zone utilizate în mod tradițional ca pășuni, duce la reducerea diversității floristice în decursul procesului de succesiune ecologică, de transformare a pajiștilor în ecosisteme forestiere.

Un rol important în menținerea și conservarea biodiversității îl au ecosistemele forestiere. Din această suprafață, cea mai mare pondere o au pădurile care se încadrează în grupa I funcțională cu funcții speciale prioritare de protecție a apelor, solului, a climei și a obiectivelor de interes național, pădurile pentru recreere, pădurile de ocrotire a genofondului și ecofondului, precum și pădurile din ariile naturale protejate de interes național. Dată fiind ponderea ridicată de suprafețe protejate din microregiune, exploatarea masei lemnoase este permisă doar în condițiile stabilite de administratorii zonelor protejate.

Exploatarea forestiere au condus în unele locuri la extinderea eroziunii solului și implicit la decopertarea lapiezurilor, formarea unor ravene și colmatarea unor ponoare, inclusiv datorită abandonării deșeurilor lemnoase care au dus la modificări ale regimului hidrologic.

Biodiversitatea, serviciile ecosistemele și conservarea habitatelor și peisajelor din zona montană sunt influențate de utilizarea practicilor agricole convenționale, precum și de abandonarea activităților agricole ca urmare a obținerii de venituri mici de către fermieri, comparativ cu alte sectoare de activitate.

Dintre serviciile ecosistemice importante pentru economia microregiunii, amintim activitatea turistică, deosebit de importantă pentru microregiune și una dintre principalele activități economice din Parcul Natural Apuseni. În dezvoltarea activităților turistice, este important să fie create, promovate și oferite turiștilor produse specifice ecoturismului, cu o presiune redusă asupra ecosistemelor. De asemenea, producția de lemn de foc și cherestea reprezintă un serviciu important pentru microregiune, adesea principala sursă de venit și folosit în mod tradițional pentru producția de butoaie din lemn de molid. În prezent, economia locală este orientată mai degrabă spre vânzarea resurselor sau a produselor brute cu un grad scăzut de procesare / prelucrare.

În ceea ce privește capacitatea de producție de fructe de pădure și ciuperci, principalele fructe de pădure recoltate din microregiune sunt afinele, merișoarele și zmeura, resurse disponibile în cantități mari ¹¹ și cu o calitate foarte bună. În prezent, resursele sunt recoltate de comunitățile locale ca și activitate sezonieră pentru obținerea de venituri suplimentare și vândute mai departe către societăți comerciale, la un preț semnificativ redus față de valoarea de revânzare pe piață. Situația este similară și în ceea ce privește capacitatea de producție de plante medicinale (în principal arnică, leurdă și soc).

Este important de menționat că exploatarea resurselor naturale, reprezentate preponderent de fructe de pădure, ciuperci și plante medicinale, exercită o presiune care, în condițiile afectării negative a capacității de suport a ecosistemelor, poate să ducă la diminuarea acestor resurse. În lipsa unei abordări coerente care să țină cont de aspectele de mediu, aceste activități de colectare, achiziționare,

¹¹PLAN DE ACȚIUNE privind utilizarea durabilă a serviciilor ecosistemice din PARCUL NATURAL APUSENI http://www.interreg-danube.eu/uploads/media/approved_project_output/0001/34/6ca13988230da50aa3e672105ac43ff06a91d364.pdf , accesat la 1 septembrie 2021

comercializare a fructelor de pădure, a ciupercilor, a plantelor medicinale etc., ar putea conduce pe viitor la afectarea statutului de conservare favorabil al habitatelor din care acestea sunt colectate.

Un alt serviciu ecosistemic important este pășunatul, alături de capacitatea de producție pentru fân, activități esențiale pentru menținerea diversității biologice a pajiștilor și fânețelor, pentru flora spontană a unor plante medicinale. Deși pășunatul și creșterea animalelor sunt activități tradiționale în zonă, acestea nu reușesc să asigure în prezent un nivel rezonabil a veniturilor, dată fiind lipsa unei piețe locale pentru vânzarea de fân și furaje. Astfel comunitățile din microregiune folosesc în general această activitate doar pentru efectivele proprii de animale.

În acest context, apare ca oportună îmbunătățirea cooperării între producătorii și prestatorii de servicii de a nivel local, alături de dezvoltarea unei mărci regionale pentru vânzarea produselor la nivel local, regional sau național. Pentru realizarea acestui obiectiv, se poate dovedi importantă obținerea unor certificări care recunosc practicarea unor standarde recunoscute internațional sau certificarea folosind originea din aria naturală protejată ca o caracteristică specială.

Dintre tipurile de activități economice pro-biodiversitate cu potențial ridicat, Planul de acțiune privind utilizarea durabilă a serviciilor ecosistemice din parcul natural Apuseni identifică: agro-pensiuni și ferme turistice, piețe și platforme online pentru promovarea produselor locale, eco-turism (excursii ghidate, drumeții, ciclism, călărie), prelucrarea plantelor medicinale și comercializarea de produse fito-terapeutice, recoltarea și procesarea de ciuperci / fructe de pădure, comercializarea de produse tradiționale obținute din creșterea animalelor, prelucrarea lemnului (butoaie, obiecte de artizanat, suveniruri), apicultura.

3.3. Asigurarea serviciilor publice și conectivitate

Sistemul de alimentare cu apă potabilă și canalizarea apelor uzate

Alimentarea cu apă potabilă reprezintă o problemă care influențează negativ calitatea vieții și dezvoltarea economică în zona rurală din microregiunea Țara de Piatră. Deși au existat intervenții pentru extinderea rețelei de distribuție a apei în ultimii ani în microregiune, rețeaua de distribuție a apei potabile din zona rurală montană rămâne în continuare deficitară.

În perioada 2014-2019, lungimea conductelor¹² rețelei de apă din microregiunea Țara de Piatră era în medie de 1,236.4 km, respectiv 0.015% din rețeaua de la nivel național (80,666.57 km). În același timp, 9 dintre cele 76 de UAT din microregiune înregistrau în 2019 zero km de rețea de distribuție a apei.

În ceea ce privește rețeaua de canalizare din zona rurală montană, aceasta reprezintă o problemă la nivel național. Datele statistice ne indică faptul că în zona rurală montană, deși s-a înregistrat o creștere a lungimii rețelei de canalizare, aceasta este cu mult redusă față de lungimea rețelei de apă potabilă.

În microregiunea Țara de Piatră, 34 dintre cele 76 de UAT nu beneficiază de rețea de canalizare. În total, rețeaua de canalizare din microregiune însumează în perioada 2014-2019, în medie, 387.05 km, respectiv 0.01% din rețeaua existentă la nivel național (34,962.85 km). Este important de menționat că dintre aceștia, aproape jumătate (46%) se află în zona urbană a microregiunii (9 UAT).

¹² Ministerul Dezvoltării, Lucrărilor Publice și Administrației, 2021, Observatorul Teritorial, disponibil la <https://observator.mdrap.ro/SitePages/Pornire.aspx>, accesat la 1 septembrie 2021

Există localități unde rețeaua de alimentare cu apă s-a dezvoltat în ultimii ani, dar nu există deloc rețea de canalizare sau alte soluții de epurare a apelor menajere, acestea infiltrându-se în pânza freatică sau în apele de suprafață. Menținerea în continuare a acestui decalaj, fără identificarea unor soluții alternative (micro-stații de epurare, fose ecologice, fose septice) convenabile din punct de vedere al mediului și al costului conduce inevitabil la poluarea apelor de suprafață și a pânzei freatice cu consecințe ce pot fi uneori grave pe termen mediu și lung.

Studiile efectuate în ultimii ani ne indică faptul că apele subterane din zona rurală au o calitate din ce în ce mai slabă acolo unde nu există rețeaua de canalizare sau aceasta este puțin dezvoltată¹³.

SISTEMUL DE ALIMENTARE CU ENERGIE ELECTRICĂ

Infrastructura și serviciile de bază din zonele rurale montane sunt rămase mult în urmă față de zonele rurale de la șes sau deal, datorită constrângerilor naturale (altitudine și pantă), a distanțelor mari față de centrele comunale, gospodăriile fiind de tipul „risipit” (specifice spațiului montan)¹⁴.

În România și, în particular în microregiunea Țara de Piatră, există încă numeroase gospodării, așezări, mici comunități, amplasate de regulă, departe de rețeaua electrică și în zone greu accesibile care nu beneficiază de electricitate. Situația racordării locuințelor (gospodăriilor) la rețelele de electricitate este una critică, în special în zona rurală, mai ales în satele de munte, unde majoritatea gospodăriilor sunt situate față de cele învecinate la distanțe mari, deci exact acolo unde numărul gospodăriilor racordate este foarte mic și nevoile sunt mari.

Satele mici și mai ales cele foarte mici sunt cele mai defavorizate, în special cele cu o populație vârstnică și/sau cele situate în zone izolate. Racordarea la rețeaua electrică de distribuție a acestor localități izolate, iar acolo unde nu este posibil, asigurarea acestora din surse regenerabile, este o cerință minimală pentru asigurarea unor condiții de viață normale.

Accesul la energie electrică este corelat cu dezvoltarea economică, având în vedere faptul că furnizarea energiei electrice îmbunătățește situația economică a locuitorilor din zona montană, prin creșterea productivității muncii și a bunăstării, iar măsurile de reducere a sărăciei energetice aduc beneficii în principal în domeniul economic, sănătate, social, educație, schimbări climatice și de mediu.

O soluție pentru această problemă poate fi racordarea acestor comunități la energie electrică prin montarea de panouri fotovoltaice, ce pot asigura un minim de energie electrică pentru iluminat, funcționare aparate tv/radio, comunicare (încărcare baterie telefon mobil), mașină de spălat etc.

SISTEMUL DE ALIMENTARE CU GAZE NATURALE

Rețeaua de distribuție a gazelor în microregiunea Țara de Piatră rămâne în continuare slab dezvoltată, ceea ce presupune un consum ridicat de lemn de foc pentru încălzirea locuințelor din zonă. În medie¹⁵, în perioada 2014-2019, lungimea rețelei de distribuție a gazelor naturale a fost de 96.67 km

¹³ Ministerul Agriculturii și Dezvoltării Rurale, Agenția națională a zonei montane, Draft plan de dezvoltare durabilă a zonei montane 2021 – 2027

¹⁴ Ministerul Agriculturii și Dezvoltării Rurale, Agenția națională a zonei montane, Draft plan de dezvoltare durabilă a zonei montane 2021 – 2027

¹⁵ Ministerul Dezvoltării, Lucrărilor Publice și Administrației, 2021, Observatorul Teritorial, disponibil la <https://observator.mdrap.ro/SitePages/Pornire.aspx>, accesat la 1 septembrie 2021

(respectiv 0.002% din rețeaua națională), raportat la o suprafață a microregiunii de 7,471.19 kmp, ceea ce indică o densitate de 0.01 km de rețea de distribuție a gazelor per kmp, comparat cu 0.17 km de rețea de distribuție a gazelor per kmp la nivel național. În fapt, doar 3 din cele 76 de UAT de la nivelul microregiunii beneficiază de rețea de distribuție a gazelor naturale (Orașul Zlatna, Drăgănești, Orașul Geoagiu).

În același timp, în ceea ce privește energia termică distribuită în medie în perioada 2014-2019, aceasta a înregistrat o valoare scăzută, respectiv 11,963.83 gigacalorii, reprezentând 0.001% din energia distribuită la nivel național (8,976,945.67 gigacalorii). Aceasta reprezintă o medie de 1.6 gigacalorii per kmp la nivelul microregiunii, comparativ cu 37.6 gigacalorii/kmp la nivel național. Cele 3 UAT din microregiune în care au fost înregistrate valori diferite de zero ale nivelului de distribuție a energiei termice sunt Orașul Sebiș, Crișcior și Municipiul Brad.

Astfel, marea majoritate a UAT din microregiune nu sunt racordate la rețeaua de gaze, încălzirea realizându-se în principal pe bază de lemn de foc și alte resurse energetice neconvenționale.

SISTEMUL DE EDUCAȚIE

În Microregiunea Țara de Piatră există doar 4 grădinițe, 69 de școli primare și/sau gimnaziale și 14 licee (concentrate în mediul urban). Dintre UAT din microregiune, 6 nu au avut nici o unitate școlară în perioada 2014-2019¹⁶. Nu a fost identificată prezența școlilor profesionale în microregiune.

În unele sate apusene, școli care altădată erau centre de educație, în prezent sunt abandonate și în paragină¹⁷, iar în alte unități de învățământ există clase în care numărul efectiv de elevi este suboptim. Ca un răspuns la declinul numeric al copiilor de vârstă școlară, numărul dascălilor a scăzut de asemenea existând numeroși profesori care predau câte 5-6 materii, acest aspect influențând scăderea randamentului procesului educațional. Alte probleme cu care se confruntă acest sistem educațional sunt lipsa fondurilor pentru asigurarea logisticii corespunzătoare funcționării în condiții optime a unităților de învățământ din comunitățile locale.

În ceea ce privește rata abandonului școlar¹⁸, conform INS¹⁹, cifrele relevante pentru Microregiune indică în general un nivel mai ridicat al abandonului școlar în învățământul preuniversitar secundar din județele acoperite de microregiune, comparativ cu nivelul național al acestui indicator.

Tabel 1 Rata abandonului în învățământul preuniversitar, pe niveluri de educație în 2019

	Învățământul primar	Învățământ gimnazial	Învățământul secundar ciclul 2 (liceal și profesional)	Învățământ postliceal și de maiștri
Nivel național	1.3	1.3	2	7.5

¹⁶ Ministerul Dezvoltării, Lucrărilor Publice și Administrației, 2021, Observatorul Teritorial, disponibil la <https://observator.mdrap.ro/SitePages/Pornire.aspx>, accesat la 1 septembrie 2021

¹⁷ Planul de Management al Parcului Natural Apuseni, http://www.parcapuseni.ro/images/documente/DRAFT_PM_Apuseni.pdf, accesat la 1 septembrie 2021

¹⁸ Rata abandonului școlar reprezintă diferența între numărul elevilor înscriși la începutul anului școlar și cel aflat în evidență la sfârșitul aceluiași an școlar, exprimată ca raport procentual față de numărul elevilor înscriși la începutul anului școlar.

¹⁹ <http://statistici.INSSE.ro:8077/tempo-online/#/pages/tables/insse-table>

	Învățământul primar	Învățământ gimnazial	Învățământul secundar ciclul 2 (liceal si profesional)	Învățământ postliceal si de maiștri
Regiunea CENTRU	1.9	1.9	2.8	8.6
Regiunea Vest	1.4	1.6	2.3	8.8
Regiunea Nord vest	1.1	1.2	1.8	9.9
Județul Alba	0.7	1	2.9	n/a
Județul Arad	2.3	2.4	2.1	5.9
Județul Cluj	0.7	0.9	1.2	9.5
Județul Hunedoara	0.7	0.8	2.1	9.4
Județul Bihor	1.5	1.2	1.7	8.8

Sursa: INSSE, Tempo Online , SCL113A - Rata abandonului în învățământul preuniversitar, pe niveluri de educație, macroregiuni, regiuni de dezvoltare si județe

Prin îmbunătățirea infrastructurii de învățământ se poate construi o bază solidă pentru furnizarea de cunoștințe și de servicii adecvate care să asigure educația viitoarei generații. Prin urmare, investițiile în infrastructura de învățământ ar putea reprezenta o soluție pentru formarea de noi generații de tineri bine pregătiți care să răspundă nevoilor de dezvoltare ale microregiunii. De asemenea, îmbunătățirea infrastructurii de învățământ este și o precondiție pentru limitarea fenomenului de migrațiune a tinerilor și a tinerelor familii.

Având în vedere caracterul preponderent rural al microregiunii, este necesară aplicarea de măsuri stimulative în vederea reducerii ratei abandonului școlar din zona montană prin asigurarea transportului elevilor, masă, alocații suplimentare, consilierea elevilor și a părinților acestora, cu implicarea serviciilor de asistență socială și sănătate. Mai mult, pentru grupurile de gospodării din zona montană cu grad mare de izolare, este necesar să se organizeze forme speciale de educație itinerantă pentru învățământul primar, sub forma unor clase organizate în imediata apropiere a acestor gospodării sau sub forma învățământului la distanță.

Astfel, linia strategică pentru utilizarea capitalului uman din regiune și reținerea tinerilor, dar și pentru atragerea de forță de muncă calificată constă cel puțin în:

- ▶ dezvoltarea școlilor profesionale pentru a valorifica meserii tradiționale din regiune și pentru a asigura necesarul actual de forță de muncă calificată în turism și agricultură
- ▶ dezvoltarea de programe de calificare necesare dezvoltării domeniilor de specializare inteligentă conform strategiilor asumate la nivel de județ pentru valorificarea resurselor naturale existente
- ▶ colaborarea dintre reprezentanții microregiunii și marile universități din proximitate cu specializare în domeniile vizate (agricultură, turism, bioeconomie etc.).

SISTEMUL DE SĂNĂTATE

Microregiunea Țara de Piatră este deservită de un număr²⁰ de 9 unități sanitare, concentrate în general în zona urbană. Dintre acestea, unul este Spitalul de Psihiatrie și Măsuri de siguranță Ștei, iar celălalt este Spitalul de Boli Cronice Câmpeni (Sanatoriu TBC), unități care nu deservesc exclusiv populația microregiunii și sunt unități specializate.

În ceea ce privește numărul de cabinete medicale din microregiune, aceasta a fost deservită în perioada 2014-2019, în medie, de 129 de cabinete medicale, în majoritatea localităților existând cel puțin un cabinet medical, respectiv 1 cabinet la fiecare 57 km², față de media de la nivel național de 1 cabinet la fiecare 21 km².

Medicii din microregiune, 318, în medie, în perioada 2014-2019, au deservit o populație de 193,133 de locuitori, ceea ce reprezintă o medie de aproape 600 de locuitori la un medic, comparativ cu 380 locuitori la un medic la nivel național. Dacă luăm în considerare și faptul că parte din acești medici lucrează în unitățile medicale specializate, raportul locuitori/medic devine și mai mare.

Astfel, putem spune că gradul de inadecvare este extrem de accentuat în privința asigurării serviciilor de sănătate de care beneficiază populația locală. Valorile indicatorilor de mai sus sunt explicabile având în vedere caracterul profund rural al regiunii analizate și că, tradițional, comunitățile rurale au beneficiat local doar de serviciile dispensarului și ale medicului/asistentului arondat în această unitate sanitară, fiind așteptat ca serviciile medicale mai complexe să fie prestate în spitalele din comunitățile urbane.

Facilitarea accesului populației din zona montană la servicii de sănătate mai bune se poate face prin:

- ▶ înființarea, reabilitarea, modernizarea și dotarea dispensarelor medicale și a punctelor sanitare din localitățile montane
- ▶ organizarea de echipe mobile de intervenție și caravane medicale, cu precădere în localitățile de munte izolate, lipsite de asistență medicală primară
- ▶ servicii de telemedicină.

SISTEMUL DE SALUBRIZARE ȘI GESTIONAREA DEȘEURILOR

Sistemul actual de gestionare a deșeurilor în Microregiunea Țara de Piatră nu este unul integrat, ci este organizat la nivelul fiecărui UAT/ județ. Infrastructura pentru colectarea selectivă, transportul, depozitarea, reciclarea și eliminarea deșeurilor este una deficitară la nivelul microregiunii și se înregistrează un număr mare de ferme de mici dimensiuni care gestionează inadecvat deșeurile rezultate din activitățile agricole.

Din cauza cunoștințelor precare în rândul populației rurale privind potențialul bioeconomiei și a economiei circulare, subprodusele lanțurilor valorice și deșeurile provenite din activitățile agricole sau silvice rămân nevalorificate. Astfel, o sursă importantă de energie nu este valorificată, resursele naturale nu sunt utilizate eficient și este generat un impact negativ asupra mediului.

²⁰ Ministerul Dezvoltării, Lucrărilor Publice și Administrației, 2021, Observatorul Teritorial, disponibil la <https://observator.mdrap.ro/SitePages/Pornire.aspx>, accesat la 1 septembrie 2021

Mai mult, dezvoltarea turismului a dus la creșterea cantității de deșeuri, în special de deșeuri nedegradabile, iar lipsa unor sisteme de colectare a deșeurilor poate avea efecte negative semnificative pe termen lung asupra mediului, implicit cu impact negativ asupra populației.

Din punct de vedere al deșeurilor generate de activitatea turistică, în microregiune sunt o serie de zone turistice consacrate, dar neamenajate (fără sistem de alimentare cu apă, fără canalizare, fără sistem de colectare a deșeurilor). În acest sens, în județul Bihor²¹, se previzionează realizarea unui proiect de gestionare a deșeurilor din zonele turistice neamenajate, ce ar putea fi replicat și în cadrul altor zone turistice din microregiune. Pentru gestionarea complexă a deșeurilor, se propun puncte de colectare a deșeurilor dotate cu pubele îngropate, pentru a evita deversarea deșeurilor și pentru protejarea acestora de animale. Având în vedere funcția creată în mod natural a acestor zone turistice și activitățile practicate de turiști în aceste zone, deșeurile trebuie colectate în fracții diferite, în pubele semi-îngropate. Pentru aceste zone, numărul și capacitatea containerelor pentru colectarea separată a deșeurilor vor ține cont de numărul de persoane deservite (respectiv numărul previzionat de turiști din zonă) și frecvența de colectare care se poate asigura în zona respective.

SISTEMUL DE ASISTENȚĂ SOCIALĂ

În anul 2020, în regiunile pe raza cărora se întinde Microregiunea Moșii, Țara de Piatră, rata²² sărăciei relative (ponderea persoanelor sărace în totalul populației²³) era mai mare/mică comparativ cu cea de la nivel național (23,4%), astfel:

- ▶ 21,9 %, în Regiunea Centru
- ▶ 20 %, în Regiunea Vest
- ▶ 15,5 %. în Regiunea Nord Vest

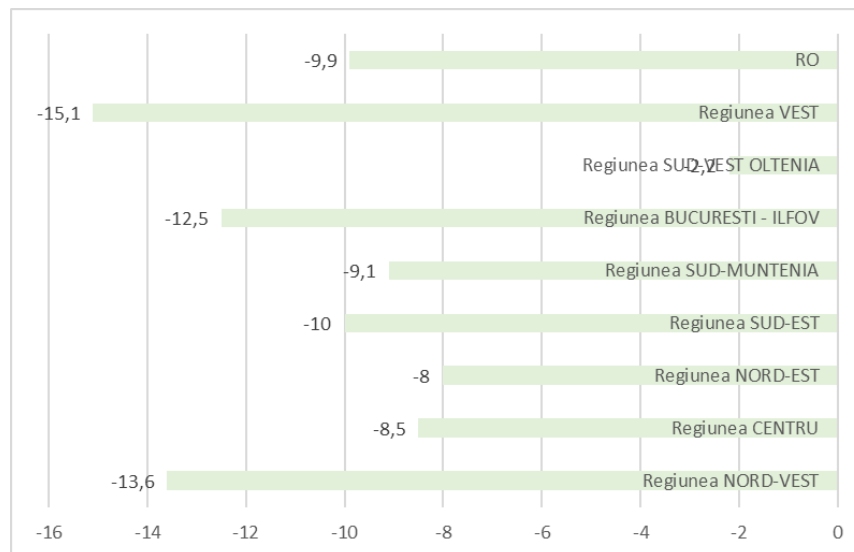
În același timp, rata de sărăcie și excluziune socială (indicele AROPE), a înregistrat la nivelul Regiunilor Vest și Nord-Vest o scădere semnificativ mai mare comparativ cu cea înregistrată la nivel național, în timp ce la nivelul Regiunii Centru scăderea acestui indicator a înregistrat performanțe modeste.

²¹ Planul Județean de Gestionare a Deșeurilor Bihor, <https://www.cibihor.ro/wp-content/uploads/2021/02/Raport-de-mediu-PJGD.pdf>, accesat la 1 septembrie 2021

²² SAR102D - Rata saraciei relative, pe macroregiuni si regiuni de dezvoltare, <http://statistici.insse.ro:8077/tempo-online/#/pages/tables/insse-table>

²³ - Se considera sărace persoanele din gospodăriile care au un venit disponibil pe adult-echivalent mai mic decât nivelul pragului de saracie. În mod curent, acest indicator se determina pentru pragul de 60% din mediana veniturilor disponibile pe adult-echivalent. Indicatorul este intalnit uneori sub denumirea de 'rata riscului de saracie'.

Figură 1 - Evoluția ratei riscului de sărăcie și excluziune social (AROPE) pe regiuni în perioada 2014-2020

Sursa: INS, tempo online

Principalele provocări²⁴ în contextul incluziunii sociale la nivelul celor trei regiuni sunt îmbătrânirea populației, menținerea fenomenului de sărăcie, incluziune redusă pe piața muncii (cauzată de șomaj pe termen lung ridicat, rata ridicată a șomajului în rândul tinerilor, interes scăzut în rândul unor grupuri vulnerabile pentru programe de calificare, recalificare sau reconversie profesională, etc.), rată ridicată a abandonului școlar, procent ridicat de populație romă afectată de sărăcie. Astfel, cele mai importante consecințe ale problemelor sociale pentru categoriile de persoane vulnerabile sunt: diminuarea calității vieții, scăderea siguranței și securității sociale, reducerea coeziunii sociale.

În acord cu Planul de Dezvoltare a **Regiunii Centru** 2021-2027²⁵, cu toate că la nivel regional există un număr mare de servicii sociale care se adresează persoanelor aflate în foarte multe tipuri de risc sau vulnerabilitate, este nevoie în continuare de creșterea accesului populației în mod egal, atât în mediul urban cât și rural, la infrastructura socială și serviciile aferente.

Potrivit datelor și informațiilor din cadrul Ministerului Muncii și Protecției Sociale²⁶ la nivelul Regiunii Centru, în 2019 erau înregistrați 443 furnizori de servicii sociale acreditați dintre care 26% furnizori publici și 74% furnizori privați. În funcție de mediul de rezidență, în 2019 la nivel regional 64,6% din furnizorii de servicii sociale acreditați erau în mediul urban, iar restul de 35,4% în mediul rural. În 2019 la nivelul Regiunii Centru existau 167 de localități unde funcționau furnizori publici și privați de servicii sociale acreditați dintre care 28,1% în mediul urban și restul de 71,9% în mediul rural.

²⁴ <http://www.adrcentru.ro/wp-content/uploads/2021/10/2.-Analiza-socioeconomica.pdf>

²⁵ <http://www.adrcentru.ro/wp-content/uploads/2021/10/2.-Analiza-socioeconomica.pdf>

²⁶ http://mmuncii.ro/j33/images/buletin_statistic/Asist_2019.pdf

În acord cu Strategia regională pentru Dezvoltare 2021-2027 a **Regiunii Vest**²⁷, ponderea populației afectată grav de lipsuri materiale (ceea ce definește o stare de sărăcie severă) era de 7,4% în 2019, din totalul populației regiunii. În această regiune, sărăcia afectează deopotrivă familii monoparentale, copii, bătrâni, tineri, șomeri, imigranți, comunități vulnerabile, persoane cu dizabilități sau persoane cu boli cronice sau incurabile. De asemenea, schimbările demografice preconizate la nivel regional indică o creștere a populației îmbătrânite, astfel că există riscul creșterii populației aflate în dificultate, iar serviciile sociale trebuie reorganizate având la bază această premisă.

Deși la nivelul Regiunii Vest s-au implementat o serie de proiecte de investiții în infrastructura de servicii sociale cu impact pozitiv în special în dezvoltarea la nivel local, Strategia remarcă faptul că este în continuare nevoie de un acces mai mare în rândul grupurilor vulnerabile precum și a persoanelor care trăiesc în comunități marginalizate la infrastructura de servicii sociale. Mai mult, având în vedere că la nivel regional, o bună parte din persoanele expuse riscului de sărăcie se confruntă cu absența unei locuințe sau cu imposibilitatea de a-și permite o locuință, se consideră justificată măsura de creare de locuințe sociale pentru persoanele sărace din comunitățile dezavantajate, împreună cu intervenții de incluziune activă constând în ajutor financiar, facilitarea accesului la educație și formare profesională, la serviciile medicale și sociale, precum și pe piața forței de muncă, pentru a preveni excluziunea pe termen lung și pentru a spori eficiența cheltuielilor sociale.

În Regiunea Nord-Vest, în acord cu Planul de dezvoltare regională al Regiunii²⁸, în 2019 se înregistrează 477 furnizori activi de servicii sociale, dintre care un număr de 142 se află în Cluj, urmat de Bihor cu 99, raportat la numărul total de 2.783 de furnizori de servicii sociale la nivel național. Conform numărului de furnizori acreditați de servicii sociale, Regiunea Nord-Vest ocupă locul 1 pe țară.

Pe categorii de beneficiari, în Regiunea Nord-Vest serviciile sociale destinate copiilor și vârstnicilor sunt cele mai răspândite în regiunea Nord Vest. Cea mai complexă și numeroasă rețea este în cadrul municipiilor reședință de județ. În județul Bihor se observă o prezență mai uniformă a serviciilor sociale destinate copilului și/sau familiei și a serviciilor sociale destinate persoanelor vârstnice, în timp ce în Cluj, acestea sunt mai concentrate, îngreunând accesibilitatea beneficiarilor din anumite zone ale județului.

Infrastructura socială pentru persoane cu dizabilități este mai puțin răspândită decât cea pentru copii și vârstnici, tendința de concentrare în municipiile reședință de județ fiind mai mare. Problema în acest caz vine din dificultatea de deplasare a persoanelor cu dizabilități, fiind necesară dezvoltarea serviciilor cât mai aproape de beneficiar. În același timp, în cazul serviciilor sociale pentru alte grupuri vulnerabile cum ar fi persoanele fără adăpost, persoane cu adicții, victimele violenței în familie, etc. Infrastructura este redusă și mai puțin răspândită în teritoriul regiunii. Planul de dezvoltare regională consideră necesară extinderea și diversificarea rețelei pentru ca și aceste tipuri de beneficiari să aibă la dispoziție servicii sociale în proximitate.

Strategiile județene în domeniul serviciilor sociale disponibile pentru acele județe pe raza cărora se află UAT-urile din microregiunea Moții, Țara de Piatră, au analizat existența centrelor sociale în raport cu numărul și nevoile beneficiarilor precum și diversitatea serviciilor disponibile. Aceste documente strategice identifică o serie de probleme și nevoi, precum spațiu insuficient și neadecvat pentru desfășurarea activităților, resurse informatizate/tehnice și umane insuficiente, număr insuficient de centre de tip

²⁷ ADR Vest, Strategia regională pentru Dezvoltare 2021-2027 a Regiunii Vest, <https://adrvest.ro/wp-content/uploads/2020/11/Strategie-PDR-Regiunea-Vest.pdf>

²⁸ <https://www.nord-vest.ro/wp-content/uploads/2021/02/PDR-NV-2021-2027-versiunea-feb-2021.pdf>

”Respiro”, fluctuația personalului generată de slaba motivație financiară, lipsa mijloacelor de transport în vederea facilitării deplasării în teren a lucrătorilor sociali, fonduri bugetare reduse pentru dezvoltarea sistemului de servicii sociale, insuficiența centrelor specializate care să ofere servicii (cazare, protecție, asistență psihologică /juridică, servicii de recuperare) persoanelor victime ale violenței domestice etc.

REȚEAUA DE TRANSPORT

Subdezvoltarea infrastructurii în zona montană, și în particular în Microregiunea Țara de Piatră, în principal în mediul rural, afectează foarte mult dezvoltarea economică și calitatea vieții.

Lungimea totală a rețelei de drumuri publice din microregiune este în prezent de 2,460.82 km, la o suprafață de 7,471.19 kmp, adică o medie de 0.33 km de drum per kmp (mai mare decât media națională de 0.29 km de drum per kmp). Astfel, drumurile publice care deservește microregiunea însumează doar 3,6% din lungimea drumurilor publice de la nivelul României (68.224,5 km).

Drumurile, deși reprezintă principala rută de transport, nu satisfac nevoile de dezvoltare ale zonei. Atât dezvoltarea scăzută, cât și calitatea acestora afectează foarte mult traficul din zona montană, accesul la gospodării, ferme agricole, stâne și obiective turistice.

Accesibilitatea zonelor îndepărtate și care se depopulează este, de asemenea, o provocare în multe zone în care transportul public trebuie îmbunătățit. Este necesar să se ajungă la un echilibru între conectivitate și utilizarea prudentă a terenurilor. Promovarea și facilitarea unor proiecte referitoare la transportul durabil ar putea crea legături între microregiune și regiunile din jur, spre beneficiul tuturor. De asemenea, conectivitatea (în special cu ajutorul internetului de mare viteză) la scară macro regională ar deschide noi oportunități tehnologice pentru dezvoltarea de servicii și descentralizarea întreprinderilor.

ACCESUL LA INTERNET

În Raportul de țară 2020 pentru România, se arată că acoperirea de bandă largă fixă a gospodăriilor s-a menținut la aproximativ 87%, sub nivelul din majoritatea statelor membre. Utilizarea benzii largi a stagnat la nivelul de 66% din gospodării, un nivel cu mult sub media UE, de 77%. În același raport se arată că, în pofida unor eforturi, digitalizarea economiei a rămas în urmă. Peste o cincime dintre români nu au utilizat niciodată internetul și mai puțin de o treime au competențe digitale de bază. Serviciile publice sunt în urma celor din celelalte state membre ale UE, în pofida faptului că România înregistrează una dintre cele mai mari ponderi ale utilizatorilor de servicii de e-guvernare (locul 7 în UE). În plus, în ceea ce privește integrarea tehnologiei digitale, întreprinderile din România se situează cu mult sub media UE.

În microregiunea Țara de Piatră, conform datelor obținute de la Observatorul Teritorial²⁹, la nivelul anului 2020, **nu exista rețele fixe de bandă largă (conexiune fixă la internet) în 38 de localități din 28 de UAT.**

O serie de alte localități din microregiune, așa cum au fost ele identificate de ANCOM la nivelul anului 2021³⁰, deși au rețele fixe de bandă largă, fie sunt rețele de bază (cu viteze între 2 Mbps și 30 Mbps), fie sunt rapide (între 30 Mbps și 100 Mbps) și, mai rar, ultrarapide (cu viteze de peste 100 Mbps).

²⁹ Prelucrare date Observatorul Teritorial, <https://observator.mdrap.ro/SitePages/Pornire.aspx>, accesat la 1 septembrie 2021

³⁰ Date deținute de ANCOM cu privire la acoperirea teritoriului României cu rețele publice de comunicații electronice de banda largă capabile să asigure servicii de comunicații la puncte fixe (rețele fixe de banda largă), <https://www.ancom.ro/uploads/acoperire/#7/46.594/24.579>

PNRR vizează **acoperirea cu servicii de acces la internet de mare viteză**, la punct fix a localităților rurale în care, conform datelor ANCOM, piața nu poate livra astfel de servicii prin forțe proprii, însă acest timp de intervenție va rezolva doar parțial problema accesului la internet în microregiune.

Rămâne necesară în continuare, mai departe de acoperirea cu servicii de acces la internet de mare viteză, la punct fix a localităților rurale - zone albe , **creșterea vitezei de internet disponibile** în întreaga microregiune pentru transformarea modului în care tehnologia este integrată în toate sectoarele și domeniile de activitate de către toți cetățenii și firmele și pentru a sprijini procesul de transformare digitală în avantajul cetățenilor și întreprinderilor.

În acest context, **pentru microregiune are o importanță deosebită fenomenul de transformare digitală**, relevant pentru toți actorii implicați în dezvoltarea microregiunii. Se consideră că transformarea digitală, respectiv asigurarea unor conexiuni la internet de încredere și de mare viteză pentru toate localitățile are potențialul de a contribui la dezvoltarea economică prin diminuarea discrepanțelor dintre zonele izolate și marile aglomerări urbane, hub-uri de inovare.

FONDUL DE LOCUINȚE

Conectarea locuințelor la utilități locuințelor reprezintă o problemă majoră în zonele urbane defavorizate și în cele rurale sărace din Microregiunea Țara de Piatră, unde asigurarea utilităților este dificilă. Populația din aceste locații nu are acces la apă curentă, canalizare, sau la încălzire centralizată. Este important, de asemenea, ca infrastructura existentă să fie reabilitată deoarece aceasta este deteriorată sau mult diminuată, afectând astfel într-o manieră critică eficiența energetică a fondului de locuințe. Astfel, putem spune despre calitatea locuirii din microregiune că este afectată, atât în zonele urbane, cât și în cele rurale.

Dinamica sectorului de construcții din microregiune relevă un număr de 90 de locuințe finalizate în medie, în perioada 2014-2019, respectiv 0,001 din locuințele finalizate în aceeași perioadă la nivel național. În medie, în această perioadă, la nivelul microregiunii s-au construit³¹ aproximativ 0,01 locuințe/km² spre deosebire de media națională de 0,23/km². Mai mult, în perioada 2014-2019, în 18 din cele 76 UAT nu s-a finalizat nici o locuință nouă.

Dinamica numărului de autorizații de construire emise la nivelul UAT-urilor din microregiune este și ea semnificativ mai redusă decât cea de la nivel național în perioada 2014-2020, cu un număr mediu de 136 de autorizații de construire emise în perioada analizată (0,002% din autorizațiile emise la nivel național în aceeași perioadă pentru o suprafață de 0,3% din suprafața națională).

Astfel, performanța de ansamblu a microregiunii în sectorul locuirii rămâne una scăzută, explicabilă prin specificul geografic al regiunii și prin scăderea demografică. În ceea ce privește performanțele scăzute ale zonelor urbane din microregiune în domeniul locuirii, apetitul scăzut pentru locuințe noi se poate explica prin particularitățile geografice ale microregiunii, cu declivitate accentuată și un grad accentuat de fragmentare. Aceste particularități, specifice zonelor montane sunt restrictive pentru locuirea umană, ele putându-se asocia cu riscuri specifice, precum prăbușirile sau instabilitatea terenului, înghețul accentuat, activitate torențială ridicată, erodare a orizonturilor superficiale de sol și a subsolului etc.

³¹ Prelucrare date, Observatorul teritorial, <https://observator.mdrap.ro/locuire/SitePages/Pornire.aspx>, accesat la 1 septembrie 2021

3.4. Economia microregiunii

DEMOGRAFIE ȘI RESURSELE DE FORȚĂ DE MUNCĂ

În trecut, locuitorii Munților Apuseni atestă că aceștia se ocupau cu extracția aurului, atât aluvionar, cât și din subsol, și cu creșterea animalelor. Bogățiile subsolului au canalizat încă de acum 2000 de ani dezvoltarea acestei zone pe direcția exploatarea miniere de metale. Zona sudică a Munților Apuseni, datorită structurii geologice constituită din roci vulcanice ce încorporau importante zăcăminte de minereu de aur, argint, cupru și alte metale, a fost populată în timpul ocupației romane a Daciei cu coloniști, în scopul dezvoltării minelor de aur. Centrul urban cel mai dezvoltat se afla la Ampelum, Zlatna de astăzi.

Mono industrializarea care a caracterizat microregiunea a avut efectul de bumerang după schimbarea de regim politic în anul 1989. Dependența de o singură ramură industrială a produs probleme structurale dramatice în toate orașele. Restructurările și privatizările au dus la concedierea a mii de oameni, lipsa locurilor de muncă a creat un nivel foarte ridicat al șomajului, fapt urmat de un fenomen de depopulare al orașelor dar și satelor.

Modificărilor puternice din cadrul domeniilor economic și social li s-a adăugat o problemă importantă – poluarea. Închiderea exploatarea miniere și abandonarea siturilor industriale a condus la creșterea nivelului de poluare prin praf, cenuși, radioactivitate și metale grele, răspândite în arealele locuite. Se impune ecologizarea tuturor siturilor și crearea unor spații de siguranță în jurul acestora pentru a preveni contactul locuitorilor cu acestea, cu scopul de a reduce riscurile de îmbolnăvire. Mai mult, aceste foste exploatarea miniere au potențialul de a fi introduse în circuitul economic prin valorificarea lor în circuitele turistice, ceea ce ar putea reprezenta o resursa importanta pentru dezvoltarea micro-regiuni în domeniul turismului industrial sau în ceea ce privește activitățile socio-culturale si economice locale (organizare evenimente, târguri de produse locale și tradiționale etc.).

Mineritul a fost una dintre activitățile desfășurate pe o lungă perioadă de timp în microregiune. Procesarea și depozitarea deșeurilor s-au făcut în multe dintre cazuri fără măsuri preventive, ca urmare a lipsei cadrului legislativ, efectul fiind afectarea calității factorilor de mediu. În consecință, multe situri miniere (de exemplu în județele Alba și Hunedoara), au un impact semnificativ asupra sănătății umane și a mediului. Impactul principal asupra mediului din industria minieră provine de la iazurile de decantare și de la haldele de steril, precum și de la instalațiile de prelucrare. Poluarea solului și a apei subterane cu o varietate de poluanți, în special ioni de metale grele, cianuri, hidrocarburi, aciditate, salinitate și altele asemenea în zonele unde s-au desfășurat activități miniere, infiltrarea contaminanților în sol, ape subterane și de suprafață, emisiile în aer au de asemenea impact major asupra calității factorilor de mediu.

O altă resursă naturală importantă a microregiunii cu impact asupra forței de muncă este reprezentată de pădurile care ocupă mare parte din suprafață, până pe culmile sau vârfurile, mai domoale, de înălțimi medii ale munților. Ca urmare, exploatarea și prelucrarea lemnului a devenit o activitate importantă pentru comunitatea locală.

O activitate importantă a constituit-o creșterea animalelor în sistem silvo-pastoral și practicarea unei agriculturi de subzistență. Prezenta pășunilor întinse de pe culmile înalte permitea creșterea oilor și a vitelor, iar suprafețele necultivabile erau utilizate pentru producerea fânului. Agricultură se practica în mod rudimentar, terenurile agricole fiind prezente până la altitudinea de 1.200 m. Datorită climatului rece se cultivau în special cartofi și soiuri locale de grâu, in, secară, cânepă și orz.

Activitățile economice practicate în zona Parcului Natural Apuseni și a siturilor Natura 2000, în prezent, sunt: exploatarea și procesarea lemnului ca activitate principală, agricultura, în special creșterea

animalelor, comerțul, mica industrie, activitățile turistice. Locuitorii Munților Apuseni au căpătat notorietate în exploatarea și prelucrarea lemnului, produsele obținute fiind comercializate pe plan local și național. Un exemplu concludent sunt moșii care moștenind meseria din strămoși au devenit de-a lungul timpului renumiți în confecționarea butoaielor, putinilor și a donițelor, precum și a tradiționalelor tulnice și obiecte de artizanat³².

Situația socio-economică și de mediu a zonei montane din România și a microregiunii Moșii, Țara de Piatră în particular, este într-un proces de degradare continuă din cauza migrației populației din ruralul montan către centrele urbane sau a migrației economice în afara granițelor, din ultimele trei decenii. Fenomenul migrației economice a populației din zona montană din cauza condițiilor grele de viață, nu este unul nou. Aceasta migrație temporară sau definitivă către surse de trai mai ușor are rădăcini adânci în memoria colectivă a comunităților montane rurale de păstori, fiind una dintre caracteristicile care diferențiază profund populația montană de populația stabilă de agricultori din zona colinară sau de șes.

Din cauza acestui fenomen de migrație economică, populația din comunitățile rurale montane a scăzut constant în perioada 1970-2019, în special populația tânără, aptă de muncă. Asistăm la o scădere a natalității, a numărului de copii, a numărului de elevi, a numărului de tineri și la o creștere accentuată a mediei de vârstă, cu efecte profunde asupra ecosistemului montan.

Populația microregiunii Moșii, Țara de Piatră a înregistrat o scădere de 6% în perioada 2014-2020, în timp ce populația țării a înregistrat în aceeași perioadă o scădere de 0,71%. Populația acestei microregiuni a scăzut de la 199.216 locuitori în anul 2014 (reprezentând 0,89% din întreaga populație a României) la 186.902 locuitori în anul 2020 (reprezentând 0,89% din întreaga populație a țării). Dintre acestea, cele mai semnificative scăderi ale populației în perioada 2014-2020 se înregistrează în zona urbană, în Municipiul Brad. Aceste fluctuații se explică prin existența unui proces de migrație a tinerilor din această microregiune.

La nivelul microregiunii a fost remarcată o concentrare importantă a populației în zona urbană. Mai exact, o treime din populația microregiunii se află în UAT urbane, în timp ce densitatea medie a populației microregiunii Moșii, Țara de Piatră în perioada 2014-2020 era de aproximativ³³ 34 locuitori/km², de aproape trei ori mai mică decât densitatea medie la nivelul întregii țări. Densitatea scăzută la nivelul microregiunii poate fi justificată de faptul că zonele defavorizate, în principal cele montane, sunt mai puțin populate.

În ultimele decenii, lumea satului din Microregiunea Țara de Piatră s-a aflat într-un continuu proces de transformare care a dus la modificarea atât a specificului localităților rurale, cât și a coordonatelor demografice, ocupaționale și valorice ale populației. În urmă cu 30 de ani, zona rurală din Microregiunea Țara de Piatră a intrat într-o nouă etapă de evoluție, caracterizată prin dificultăți economice și creșterea eterogenității rurale.

La o estimare³⁴ a populației active de 130,625 persoane (calculată ca pondere medie de 67% din populația medie după domiciliu din perioada 2014-2019 a microregiunii, respectiv 194,172), Țara de

³² Planul de Management al Parcului Natural Apuseni, http://www.parcapuseni.ro/images/documente/DRAFT_PM_Apuseni.pdf, accesat la 1 septembrie 2021

³³ Prelucrare date Observatorul Teritorial, valoare calculată folosind numărul de locuitori cu domiciliul în microregiune, raportat la suprafața totală a microregiunii, <https://observator.mdrap.ro/geografie/SitePages/Pornire.aspx>

³⁴ Populația activă a fost calculată ca pondere medie de 67% din populația medie după domiciliu din perioada 2014-2019 a microregiunii, Prelucrare date Observatorul Teritorial, <https://observator.mdrap.ro/geografie/SitePages/Pornire.aspx>, accesat la 1 septembrie 2021

Piatră a înregistrat o pondere de 22% a salariaților în populația de vârstă activă³⁵, semnificativ mai mică decât media de 33% de la nivel național. Această valoare scăzută a numărului de persoane ocupate indică o rată scăzută de ocupare, un nivel scăzut de mobilitate a muncii și o capacitate redusă de a atrage lucrători din alte microregiuni.

O oportunitate în ceea ce privește atragerea de forță de muncă în regiune, o reprezintă dorința autorităților de la nivel local de a atrage persoane din alte zone ale țării, din diaspora sau din străinătate, inclusiv nomazii digitali naționali sau internaționali, prin oferirea unor posibilități de calificare profesională și prin demararea unor inițiative de sprijin pentru dezvoltarea micro-întreprinderilor și start-up-urilor. Mai mult, se are în vedere oferirea de sprijin pentru dezvoltarea economiei sociale pentru valorificarea meseriilor tradiționale și valorificarea resurselor naturale existente în zonă, prin susținerea domeniilor de specializare inteligentă.

DEZVOLTAREA TURISMULUI

Munții Apuseni cuprind cea mai mare zonă de relief carstic din România de importanță europeană, cu foarte multe peșteri, dintre care unele cu o deosebită valoare peisagistică, științifică și/sau turistică. Peisajul Munților Apuseni reprezintă o parte deosebit de importantă din capitalul natural al țării noastre, fiind completat în plan cultural de numeroase obiective turistice precum biserici de lemn, cătune cu case tradiționale etc.

Microregiunea Țara de Piatră este o destinație turistică importantă, însă prezența turiștilor este răspândită inegal pe teritoriul întregii microregiuni. Această situație ar putea fi ameliorată cu ajutorul unei abordări concertate în favoarea turismului sustenabil și accesibil, care să implice în special cercetarea și inovarea, IMM-urile și formarea profesională a forței de muncă. Această abordare ar putea contribui la îmbunătățirea distribuției geografice și sezoniere a pieței turistice în regiune, generând, totodată, creștere și locuri de muncă.

Turismul în Microregiunea Țara de Piatră poate fi considerat ca un mijloc de susținere a dezvoltării societății rurale. Multe decenii de-a rândul agricultura a fost elementul dominant pentru spațiul rural din microregiune. Creșterea productivității agricole, schimbările din structura de proprietate a fondului funciar, constrângerile impuse de piața agricolă europeană vor determina scăderea spațiului terenurilor agricole și continuarea fenomenului de depoluare. Păstrarea unei lumi rurale, cu tot ceea ce are mai semnificativ sub aspect economic, social și cultural, va presupune reorientarea către alte activități economice. Din acest punct de vedere, activitățile turistice pot constitui un punct de sprijin fundamental, privind reocuparea teritoriului, evitarea degradării terenurilor și menținerea unui anume statut socio-economic al microregiunii.

Datorită faptului că pe teritoriul ariilor naturale protejate din microregiune se regăsesc o multitudine de obiective turistice deosebite, unele de o valoare inestimabilă, precum peșteri, avene, chei, platouri și abrupturi calcaroase, izbucuri, doline, ponoare, uvale, turismul este în continuă dezvoltare și constituie o perspectivă importantă pentru viitor, ceea ce implică în mod obligatoriu și asigurarea unor facilități în privința spațiilor de cazare și alimentație publică.

Mai mult, turismul în Microregiunea Țara de Piatră are potențialul de a participa la păstrarea viabilității și stabilității localităților rurale importante. Din acest punct de vedere, fenomenul depopulării se manifestă pregnant prin plecarea tinerilor, închiderea școlilor, a serviciilor publice, abandonarea vechilor

³⁵ Prelucrare date Observatorul Teritorial, <https://observator.mdrap.ro/geografie/SitePages/Pornire.aspx>, accesat la 1 septembrie 2021

gospodării și terenuri. Confluența dintre acest mediu fragil și noul dinamism impus de fenomenul turistic, pune problema apariției riscurilor de destructurare și care presupune alegerea unei strategii de evoluție.

În acest sens, turismul în Microregiunea Țara de Piatră poate să devină o completare naturală față de agricultură, iar circulația turistică poate avea un rol important asupra zonelor rurale. Cu potențialul de a contribui la reducerea mobilității populației, la crearea de locuri de muncă și la promovarea dezvoltării socio-economice a zonelor defavorizate, activitățile turistice întrețin relații de complementaritate și de sinergie cu sectorul agricol, care pot fi redată și interpretate prin:

- ▶ sursă de venituri directe pentru agricultori; astfel, pentru antreprenorii turistici locali, aportul de venituri complementare prin diversificarea activităților, face ca o exploatare să devină mai rentabilă și contribuie la realizarea de noi locuri de muncă în familie
- ▶ valorificarea mai bună a resurselor locale se face prin vânzarea produselor locale la un preț cât mai bun, pe baza folosirii unor scurte canale de distribuție, prin comercializarea directă a produselor agricole obținute la fermă. Astfel, unele produse de panificație, brânzeturi, conserve de fructe, legume, etc. pot fi vândute direct turiștilor sau prin corespondență, pe bază de comandă.

Zonele etnografice din microregiune se disting, treptat, prin specific folcloric, respectiv port popular, mobilier, ceramică, piese din lemn cu destinație casnică, prin configurația gospodăriilor în raport cu apartenența la satele din microregiune, prin arhitectura caselor și anexelor. Diferențele specifice de la o zonă la alta, vizibile în portul popular și în gospodăria tradițională, se pot constata de asemenea în folclorul muzical și coregrafic, dar și în obiceiuri și tradițiile moștenite din strămoși. Se observă că în prezent, într-un procent mai redus comparativ cu anii anteriori, meșteșugurile tradiționale contribuie la particularizarea zonelor etnografice și fiind considerate obiecte de artă populară, contribuie la asigurarea unui venit suplimentar membrilor din comunitățile locale în care se desfășoară aceste activități.

În ultimii ani s-au dezvoltat noi mijloace de prelucrare a produselor agricole din teritoriu și de valorificare și promovare a lor, prin circuitele clasice sau de profil, cu efecte benefice, referitoare la realizarea unei cât mai bune informări a localnicilor asupra produselor locale și mijloacelor de comercializare, ca de exemplu, târguri sezoniere regionale locale pentru produse agricole, expoziții agricole, sisteme de comercializare a produselor în orașele și stațiunile turistice apropiate, atragerea turiștilor în servicii libere-culegerea de fructe (căpșuni, zmeură), unele legume, adunarea fânului, culegerea de plante medicinale, creșterea viermilor de mătase, etc.

De asemenea, **fostele exploatare miniere din microregiune au potențialul de a fi introduse în circuitul economic prin valorificarea lor în circuitele turistice,** ceea ce ar putea reprezenta o resursa importantă pentru dezvoltarea micro-regiunii în domeniul turismului industrial sau în ceea ce privește activitățile socio-culturale și economice locale (organizare evenimente, târguri de produse locale și tradiționale etc.).

Microregiunea Țara de Piatră prezintă o infrastructură turistică apropiată de nivelul României, valoarea la nivelul microregiunii fiind relativ similară cu cea de la nivel național (în medie, 0,05 structuri turistice/km² în Moții, Țara de Piatră comparativ cu 0,06 structuri turistice/km² pentru România) în perioada 2014-2020³⁶.

Cu toate acestea, la nivelul întregii microregiuni se înregistrează o performanță scăzută din punct de vedere al exploatare potențialului turistic. În medie³⁷, în perioada 2014-2019, procentul de

³⁶ Prelucrare date Observatorul Teritorial, <https://observator.mdrap.ro/SitePages/Pornire.aspx>, accesat la 1 septembrie 2021

³⁷ Prelucrare date Observatorul Teritorial, <https://observator.mdrap.ro/SitePages/Pornire.aspx>, accesat la 1 septembrie 2021

Înnoptări/capacitate de cazare³⁸ este ușor mai mic decât media națională de 31%, cu o rată de ocupare a capacității de 27%. Numărul mediu de structuri de primire turistică în aceeași perioadă a fost de 381 (reprezentând 2,5% din totalul unităților de cazare și 1,6% din capacitatea națională de cazare).

Patrimoniul cultural este încă insuficient exploatat, căci deși microregiunea este caracterizată prin numeroase situri și monumente istorice și culturale, se poate observa o lipsă unei infrastructuri publice pentru valorificarea atracțiilor turistice, precum și incoerență la nivel regional din perspectiva tipurilor de turism încurajate și cele practicate, dar și între actorii publici și cei privați, nefiind asigurată o sinergie între strategiile aplicate de către aceștia. Mai mult, este notabilă oferta scăzută de posibilități de agrement în zonele în care se practică turism rural.

În ceea ce privește nevoile identificate pentru dezvoltarea activităților turistice, se remarcă lipsa serviciilor de intervenție de urgență: pompieri, ambulanță, în zonele de risc (trasee turistice), slaba dimensionare sau lipsa sistemelor de canalizare și de alimentare cu apă sau electricitate în unele localități rurale, insuficienta utilizare a mijloacelor informatice și a internetului pentru informare, marketing și rezervare.

Pentru susținerea activităților turistice, președinții consiliilor județene Alba, Bihor și Cluj au convenit în 2021 încheierea unui acord de parteneriat pentru dezvoltarea infrastructurii și a turismului din Munții Apuseni. Obiectivele acestui acord sunt amenajarea și modernizarea traseului rutier „Padiș/Apuseni” situat administrativ în cele trei județe, dezvoltarea și promovarea turistică a zonei carstice a Munților Apuseni „Țara de Piatră. Paradisul carstic al României” și protejarea turiștilor în zona de interes. Un alt scop este protejarea și promovarea patrimoniului etnografic, folcloric și a arhitecturii tradiționale și a biodiversității zonei carstice. Comunele vizate sunt (Alba:) Gârda de Sus, Arieșeni, Scărișoara, (Bihor:) Pietroasa, Budureasa, (Cluj:) Beliș, Mărgău, Săcuieu și Mărișel.

În ceea ce privește dezvoltarea și promovarea turistică a zonei carstice a Munților Apuseni „Țara de Piatră. Paradisul carstic al României”, acordul presupune identificarea valorilor turistice comune celor trei județe, realizarea unei rețele integrate de trasee turistice, crearea unui plan de promovare și dezvoltarea în comun a unor produse turistice specifice. Autoritățile județene vor colabora pentru a valorifica patrimoniul etnografic și folcloric și arhitectura tradițională. Totodată, se va stimula crearea de produse autentice, se vor promova gastronomia locală și produsele meșteșugărești și se va elabora un ghid de arhitectură/construire pentru încadrarea în specificul zonei. În plus, vor fi organizate acțiuni de conștientizare și de informare privind conservarea biodiversității și a patrimoniului natural în rândul comunităților locale, vizitatorilor și administrațiilor publice locale.

De asemenea, în ceea ce privește elementele ce susțin dezvoltarea turismului în microregiune, este important de menționat drumul național DN1 R sau „Transursoaia”, inaugurat în 2016. Transursoaia poate fi parcurs în aproximativ o oră și 30 de minute și este un traseu turistic excelent care oferă celor care doresc să străbată zona peisaje de neuitat. Întreaga zonă s-a dezvoltat mult în ultima perioadă, mai ales după ce traseul a început să fie cunoscut la nivel național și nu numai. Șoseaua de munte face legătură între Huedin – Beliș (Fântânele) – Horea – Albac (DN74) și trece prin: Huedin, Sâncraiu, Călata, Beliș, Lacul Fântânele, Poiana Horea, Mățișești, Horea, Albac. Altitudinea maximă la care ajunge este de 1300m.

În ceea ce privește obiectivele de interes speologic deosebit, acestea servesc în general scopurilor de protecție, cercetare și vizitare. Peșterile care au o importanță științifică specială posedă sisteme de

³⁸ Prelucrare date Observatorul Teritorial, <https://observator.mdrap.ro/SitePages/Pornire.aspx>, accesat la 1 septembrie 2021

Închidere montate fie de către cluburile de speologie care au realizat explorările, fie de către Institutul de Speologie „Emil Racoviță” din Cluj-Napoca.

Astfel, din punct de vedere al activităților³⁹ care se pot realiza în ariile naturale protejate din microregiune, acestea se încadrează în următoarele categorii:

- ▶ drumeție de vară: în principal toate traseele marcate sunt accesibile drumeților cu pregătire medie. În zonele abrupturilor, pe cursurile apelor cu chei și defilee, unde nu sunt amenajate poteci și punți de trecere accesul este mai dificil
- ▶ drumeția de iarnă se practică doar în stațiunile și localitățile amenajate turistic, traseele greu accesibile pe timpul iernii fiind recomandate numai turiștilor foarte bine pregătiți și care posedă echipament adecvat;
- ▶ schi de tură: acest sport are tot mai mulți adepți în ultimii ani și se practică în zona Vârtop - Arieșeni, Padiș și creasta principală până pe Vlădeasa
- ▶ schi alpin: în prezent, pe teritoriul ariilor naturale protejate există patru pârtii de schi, trei în zona Vârtop, două sunt echipate cu instalație de tip teleschi și cealaltă cu instalație de tip telescaun, iar cea de-a patra se află pe teritoriul comunei Mărișel, județul Cluj, în apropierea lacului de acumulare Fântânele, dar care în prezent nu este funcțională
- ▶ alpinism și escaladă: pereții calcaroși, deseori verticali din unele zone permit practicarea alpinismului și a escaladei pe trasee de la cele ușoare până la dificile
- ▶ turism în peșteri: din punct de vedere al turismului în peșteri putem considera că avem de-a face cu două categorii de peșteri, respectiv peșteri amenajate/amenajabile pentru turism organizat pentru toate categoriile de vizitatori și peșteri în care se pot desfășura activități de turism speologic specializat. Peșterile accesibile tuturor categoriilor de vizitatori au un nivel ridicat de amenajare, accesibilitatea la acestea este determinantă pentru o valorificare superioară. Turismul speologic specializat se realizează doar în peșterile cu echipări temporare, care presupun instalarea de corzi, folosind tehnicile de speologie alpină. Acest tip de turism necesită folosirea unui echipament special, parcurgerea unui stagiu de formare specific nivelului de dificultate al peșterii și însoțirea turiștilor de către ghizi specializați
- ▶ canyoning: parcursul de peșteri este adesea asociat cu parcursul de canioane active (canyoning). În ariile naturale protejate se găsesc canioane spectaculoase
- ▶ rafting și caiac pe ape repezi: se practică în general mai rar, iar cursurile de apă predestinate unor astfel de activități sunt Crișul Pietros, Arieșul și Gârda Seacă
- ▶ turism cultural și de patrimoniu: valorile locale existente, ca de exemplu: obiceiuri, datini, meșteșuguri, sunt incluse în diverse programe turistice, iar prin promovarea acestora se asigură atragerea de investitori, care contribuie la dezvoltarea locală și implicit la îmbunătățirea condițiilor de trai a locuitorilor din zona Parcului Natural Apuseni și a siturilor Natura2000
- ▶ sănii trase de câini: este pentru zona țării noastre un sport de iarnă nou care se poate practica în zonele Vârtop – Arieșeni și Padiș
- ▶ fotografia și observarea naturii: este o activitate care devine din ce în ce tot mai practică în ariile naturale protejate și care se poate desfășura cu mici excepții, pe tot parcursul anului
- ▶ cicloturism: datorită reliefului și a numeroaselor drumuri forestiere, precum și a rețelei de poteci marcate, cicloturismul poate fi practicat în condiții optime teritoriul ariilor naturale protejate
- ▶ călărie și turismul cu atelaje: este un tip de turism care se desfășoară cu succes, datorită reliefului accesibil, fiind considerat ca o activitate tradițională și practicat îndeosebi de către localnici

³⁹ Planul de Management al Parcului Natural Apuseni, http://www.parcapuseni.ro/images/documente/DRAFT_PM_Apuseni.pdf, accesat la 1 septembrie 2021

În același timp, conform Planului de Management al Parcului Natural Apuseni, **forme de turism care trebuie să fie restricționate sau evitate sunt:**

- ▶ turismul de vânătoare
- ▶ turismul cu vehicule de teren: motociclete, ATV-uri, snow-mobile, autoturisme de teren
- ▶ schiul de pârtie, care trebuie limitat la zonele limitrofe ale ariilor naturale protejate
- ▶ turismul de masă, indiferent de forma sa

De asemenea, din punctul de vedere al amenajărilor turistice **trebuie restricționate sau evitate următoarele activități:**

- ▶ construirea de drumuri noi de acces, în special dacă acestea traversează sau se află în vecinătatea zonelor de protecție strictă sau integrală
- ▶ construcții care nu se integrează în peisaj ca arhitectură sau materiale utilizate
- ▶ dezvoltarea de noi pârtii de schi
- ▶ construirea de mijloace de transport pe cablu
- ▶ dezvoltarea de sate de vacanță sau spații de campare fără ca acestea să dispună de infrastructura minimă, respectiv, sisteme de alimentare cu apă, canalizare, evacuare a deșeurilor, parări
- ▶ camparea în zone neamenajate în acest sens și/sau când numărul de persoane depășește capacitatea de suport a acestor zone

Conform Planului de Management al Parcului Natural Apuseni⁴⁰, se estimează că aproximativ 500.000 de turiști vizitează anual Parcul Natural Apuseni și siturile Natura 2000. Din datele cunoscute rezultă că un procent de aproximativ 30% sunt din categoria celor care vizitează peșterile cu infrastructură de vizitare. Majoritatea vizitatorilor parcurg traseele și se bucură de frumusețile obiectivelor turistice din zonă. O parte dintre cei care poposesc în zonă pentru o perioadă mai îndelungată preferă locurile de campare, chiar dacă nu sunt amenajate corespunzător și nu există utilități.

În general, în sezonul estival, există un aflux mare de vizitatori care frecventează aceste locație de foarte mulți ani, iar iarna numărul de turiști este concentrat în zonele unde există facilitățile necesare pentru practicarea schiului alpin, precum și a altor sporturi specifice.

Din punct de vedere al provenienței turiștilor, ponderea cea mai mare o dețin turiștii români, majoritatea lor nefiind la prima vizită în ariile naturale protejate din munții Apuseni. De asemenea, ariile naturale protejate sunt vizitate de un număr mare de turiști străini, cei mai mulți fiind turiști din Ungaria, urmați ca număr de turiști din Slovacia, Cehia, Polonia, Olanda, Belgia, Franța. Motivele principale ale vizitării ariilor naturale protejate sunt reprezentate de relieful spectaculos și traseele montane deosebite, frumusețea peisajelor, dar și prezența fenomenelor carstice.

Având în vedere faptul că nu este dezvoltat până în prezent un sistem de transport organizat în ariile naturale protejate, majoritatea turiștilor sunt nevoiți să se deplaseze cu autovehiculele personale.

Activitățile desfășurate de către turiști sunt în general parcurgerea traseelor turistice care conduc la obiectivele importante din zona, activități de speologie, activități în jurul campingului sau a unității de cazare.

⁴⁰ Planul de Management al Parcului Natural Apuseni, http://www.parcapuseni.ro/images/documente/DRAFT_PM_Apuseni.pdf, accesat la 1 septembrie 2021

Creșterea cantitativă și calitativă a capacității de cazare în zonele de dezvoltare durabilă a activităților umane din ariile naturale protejate, concomitent cu dezvoltarea serviciilor și a ofertei turistice sunt decisive pentru o bună organizare a activităților turistice.

Problemele cu care se confruntă administrația Parcului Natural Apuseni, dar și autoritățile locale din microregiune în prezent derivă din faptul că până la momentul actual nu a fost identificat un numitor comun în ceea ce privește utilizarea resurselor naturale și a terenurilor pe teritoriul Parcului Natural Apuseni și siturilor Natura2000. Probleme de cooperare și comunicare pot să apară între operatorii în turism și administratorii microregiunii privind accesul în anumite zone și perioade, utilizarea infrastructurii, mărimea grupurilor etc. De asemenea, potențiale probleme pot fi generate în urma desfășurării de activități de către factori interesați, atunci când acestea sunt neconforme cu legislația în vigoare și pot provoca prejudicii capitalului natural și cultural al zonei.

AGRICULTURA SI DEZVOLTAREA RURALĂ

Produsele, inclusiv produsele montane și produsele de calitate, precum și serviciile bazate pe agricultură și silvicultură oferă un potențial semnificativ (de exemplu, pentru bioeconomie) de-a lungul întregului lanț valoric (inclusiv, de exemplu, pentru sectorul farmaceutic și cel al construcțiilor din lemn). Ascensiunea de-a lungul lanțului valoric oferă oportunități de conlucrare pentru părțile rurale și cele urbane ale regiunii, iar fermierii contribuie la gestionarea sustenabilă a terenurilor și furnizează „servicii ecosistemice”.

Microregiunea Moții, Țara de Piatră este una cu caracter preponderent rural, cu 67 din cele 80 de UAT componente în mediul rural și aflată în întregime în zona montană. Astfel, microregiunea prezintă o pondere ridicată a terenurilor agricole și forestiere generatoare de servicii ecosistemice caracterizate printr-o mare diversitate biologică, inclusiv suprafețe agricole semnificative cu înaltă valoare naturală (HNV), care contribuie la conservarea biodiversității.

Agricultura se practică în microregiune până la altitudinea de 1200 m⁴¹, în mod tradițional, posibilitățile de mecanizare fiind reduse datorită structurii reliefului. Se cultivă în principal cartoful deoarece condițiile climatice nu sunt prielnice altor tipuri de culturi. Suprafețele necultivate sunt utilizate pentru cositul fânului. Pe pășunile situate la altitudini mai ridicate se cresc animale, în special oi și vite, iar la baza munților, cu preponderență în depresiunea Beiușului preocuparea locuitorilor este pentru cultivarea terenurilor, acestea fiind prielnice pentru agricultură. Din numeroasele datini ale locuitorilor din Munții Apuseni cea mai specifică este aceea a târgurilor anuale. Aceste se organizează de regulă, în zonele locuite, dar și în zonele muntoase în timpul verii. La aceste târguri moții comercializează ciubere, greble, donițe și diferite produse artizanale cum ar fi tulințele, iar crișenii, fructe, legume, țesături și obiecte ceramice caracteristice zonelor, din împrejurimile Beiușului.

Agricultura în Microregiunea Moții, Țara de Piatră se află într-o situație de declin, determinată de fragmentarea excesivă a proprietăților, fapt ce determină practicarea agriculturii de subzistență, neperformante, dotarea slabă cu mașini și utilaje, situația precară a infrastructurii rurale, folosirea redusă a îngrășămintelor chimice sau naturale și a pesticidelor, reducerea dramatică a suprafețelor irigate, degradarea solului și deficitul cronic de resurse de finanțare. Astfel, putem spune că sectorul agricol din Microregiunea Moții, Țara de Piatră este caracterizat de practicarea pe scară largă a agriculturii de

⁴¹ Planul de Management al Parcului Natural Apuseni, http://www.parcapuseni.ro/images/documente/DRAFT_PM_Apuseni.pdf, accesat la 1 septembrie 2021

subzistentă, de un nivel redus de utilizare a terenurilor agricole, precum și de folosirea unor mijloace rudimentare și a unei tehnologii învechite, elemente care conduc la niveluri scăzute de productivitate și implicit dezinteresul instituțiilor de finanțare de a asigura cofinanțarea proiectelor de dezvoltare rurală.

Subdezvoltarea sectorului agricol din Microregiunea Țara de Piatră este însoțită de predominanța agriculturii tradiționale realizate în micile exploatații țărănești, axate pe autoconsum. Acestor elemente li se adaugă dezinteresul crescut pentru conservarea și protejarea patrimoniului genetic național, lipsa unor strategii coerente de marketing al produselor agricole provenite de la micii producători și insuficienta diversificare a activităților economice cu profil non-agricol.

Mai mult, fermele de dimensiuni mici nu prezintă un grad ridicat de specializare într-un anumit sector de activitate și sunt astfel predispuse la diversificare și flexibilitate, răspunzând în general, cererilor de pe piața internă. Prin urmare, exploatațiile de dimensiuni mici sunt expuse factorilor ce influențează piețele locale și se confruntă cu reducerea cererii locale din zonele periferice, caracterizate de fenomenele de depopulare și migrare către localități cu un nivel de trai mai ridicat.

Astăzi, zona montană din microregiune este în principal un furnizor de materii prime neprocesate și nu un furnizor de bunuri, servicii și produse montane. Existența unui ansamblu de activități agro-silvice cu eficiență economică scăzută, precum și numărul redus de activități non-agricole, au determinat supraexploatarea unor resurse, abandonarea resurselor care necesitau un timp mai îndelungat pentru punere în valoare, menținerea unei economii de subzistență, venituri reduse ale gospodăriei, disoluție socială și marginalizare.

Numărul redus al activităților economice fiscalizate⁴² și autorizate/înregistrate sanitar-veterinar și de mediu a devenit un factor limitativ pentru dezvoltarea economică a zonei, o mare parte din locuitorii comunităților montane având :

- ▶ cunoștințe minime privind modul de funcționare a ecosistemului economic
- ▶ competențe minime pentru a interacționa economic cu piețele/furnizorii de venituri, autoritățile/furnizorii de servicii și sistemul bancar/furnizor de capital
- ▶ posibilitatea redusă de promovare a produselor
- ▶ acces limitat la finanțare privată datorită lipsei unui istoric economic
- ▶ reticență și rezistență la asociere
- ▶ cunoștințe minime privind modul în care se derulează procesele economice ce implică documente

Agricultura din zona montană este practică predominant la nivel extensiv, în ferme de semi-subzistență, din cauza dimensiunii reduse a exploatațiilor agricole, a gradului ridicat de fragmentare a terenurilor, a reticenței la asociere, a procentului ridicat de fermieri în vârstă de peste 65 de ani și a condițiilor de mediu și climă.

În mod tradițional, fermele de familie din zona montană funcționează pe principiile bioeconomiei, utilizând într-un mod eficient biomasa de pe pășuni și fânețe, însă numărul de animale este în scădere, suprafețele fiind sub-pășunate, factor care duce la degradarea lor.

⁴² Ministerul Agriculturii și Dezvoltării Rurale, Agenția Națională a Zonei Montane, Draft Plan de dezvoltare durabilă a zonei montane 2021 – 2027

Conform MADR, în ceea ce privește potențialul de creștere a sectorului zootehnic în microregiune⁴³, România ocupă penultimul loc în clasamentul UE-27 privind încărcătura cu UVM/ha, potențialul de creștere în arealul montan pe sectorul creșterii bovinelor și ovinelor de rasă adaptate la condițiile din zona montană fiind foarte ridicat. Tradițional, în zona montană, creșterea animalelor în sistem extensiv este principala activitate agricolă.

În ultima perioadă, un sector agricol care a luat amploare este cel al culturii arbuștilor fructiferi, zona montană prezentând un potențial ridicat pentru dezvoltarea în continuare a acestui sector datorită condițiilor pedoclimatice și a resurselor de apă existente.

Procesarea produselor agro-alimentare în zona montană este realizată la un nivel redus, fiind livrate în principal materii prime. Existența tradițiilor legate de producerea și procesarea produselor montane constituie o oportunitate pentru dezvoltarea zonei montane.

Spațiul rural din microregiune are potențialul să producă materii prime reînnoibile, destinate industriei și producției de energie, să răspundă nevoilor întreprinderilor mici și mijlocii agricole, industriale, artizanale sau comerciale și de prestări servicii. Strategia microregiunii încurajează diversificarea activităților în majoritatea zonelor rurale, diversificarea industriilor mici nepoluante, a producției artizanale, simplificarea și debirocratizarea procedurilor administrative și fiscale, stimularea și sprijinirea inițiativelor în domeniul turismului montan, în special a agroturismului, respectul față de mediul natural, economic și social.

⁴³ Ministerul Agriculturii și Dezvoltării Rurale, Agenția Națională a Zonei Montane, Draft Plan de dezvoltare durabilă a zonei montane 2021 – 2027

4. Analiza SWOT

Pentru o mai bună înțelegere și adaptare a microregiunii la provocările și oportunitățile existente, dar și pentru o mai bună poziționare strategică a microregiunii Țara de Piatră, s-a realizat o analiză SWOT. Aceasta are potențialul de a sprijini în identificarea viziunii, obiectivelor și nevoilor care își găsesc răspuns prin acestea, astfel încât să fie adaptate punctele tari la oportunități, să reducă la minimum riscurile și să elimine punctele slabe.

În realizarea analizei SWOT, au fost revizuite informațiile și datele disponibile în raport cu contextul microregiunii Țara de Piatră, inclusiv documentele strategice pregătite de UAT-urile componente. Acestea au fost completate cu o analiză cantitativă care a vizat explorarea și identificarea indicatorilor relevanți disponibili la nivel de UAT din surse statistice naționale (e.g. Institutul Național de Statistică, Observatorul Teritorial).

Tabel 2: Analiza SWOT – Competitivitate economică

PUNCTE TARI ȘI OPORTUNITĂȚI	PUNCTE SLABE ȘI AMENINȚĂRI
Economie rurală	
Puncte tari: ▶ Suprafață agricolă semnificativă cu pondere crescută a pășunilor și fânețelor ▶ Potențial agricol important, inclusiv pentru agricultura ecologică ▶ Condiții agro-pedoclimatice favorabile culturilor de arbuști fructiferi ▶ Număr mare al fermelor montane tradiționale în care se aplică practici agricole prietenoase cu mediul, prin care se conservă și se protejează pajiștile HNV (high natural value) ▶ Utilizarea redusă în zona montană a inputurilor agro-chimice (fertilizanți și pesticide) care conduce la atenuarea efectelor negative ale utilizării acestora asupra calității solului și apei Oportunități: ▶ Practici tradiționale insuficient exploatate în zonele rurale ca bază pentru dezvoltarea de produse cu înaltă valoare adăugată ▶ Oportunitatea exploatării agricole pe suprafețe mai mari prin asocierea fermierilor ▶ Dezvoltarea programelor de marketing comun al produselor ecologice ale micilor producători	Puncte slabe: ▶ Zona montană se distinge de alte regiuni ale țării prin dezavantaje naturale, ce nu pot fi schimbate: altitudine, climă, pantă, fertilitate scăzută a solului, perioade mai scurte de vegetație, ceea ce duce la o productivitate scăzută a activităților agricole, cu efort și cheltuieli mai mari ▶ Pondere importantă a suprafeței agricole utilizată de ferme de dimensiuni mici (sub 5 ha), de subzistență sau semi-subzistență. Număr foarte mare al exploatațiilor de mici dimensiuni și dimensiunea economică scăzută a exploatațiilor ▶ Venituri mici ale fermierilor/lucrătorilor în agricultură comparativ cu celelalte sectoare, ceea ce conduce la abandonarea activităților agricole în favoarea altor tipuri de activități ▶ O pondere ridicată a suprafețelor agricole situate în zone afectate de constrângeri naturale, caracterizate de productivități reduse ale terenurilor, în special în zona montană ▶ Nivel redus de utilizare a resurselor locale (terenuri agricole insuficient exploatate, resurse energetice nevalorificate, resursă umană cu grad redus de ocupare potențial cultural slab valorificat etc.)

PUNCTE TARI ȘI OPORTUNITĂȚI	PUNCTE SLABE ȘI AMENINȚĂRI
▶ Dezvoltarea agriculturii ecologice prin exploatarea potențialului natural ▶ Posibilitatea desfacerii rapide a produselor agroalimentare tradiționale, ecologice, de calitate superioară datorată existenței unei piețe mari de desfacere; ▶ Diversificarea activităților din zonele rurale	▶ Slaba cooperare între fermieri, reflectată într-un grad scăzut de asociere cu implicații în viabilitatea exploataților ▶ Procent redus de produse cu valoare adăugată comercializate ca produse finale ▶ Slaba organizare și promovare a lanțurilor alimentare integrate și a lanțurilor scurte de aprovizionare în domeniul agroalimentar ▶ Sisteme de colectare și depozitare slab dezvoltate, în special pentru lapte, carne, fructe de pădure Amenințări: ▶ Presiunea exercitată de importul de produse agricole ieftine periclitează agricultura locală
Competitivitate IMM-uri	
Oportunități: ▶ potențial de valorificare superioară a produselor rezultate din exercitarea unor meserii tradiționale ▶ valorificarea resurselor naturale disponibile	Puncte slabe: ▶ Apetit și capacitate reduse pentru activități antreprenoriale în rândul locuitorilor regiunii ▶ Acces scăzut la resurse financiare pentru micii antreprenori și a noilor inițiative de afaceri în mediul rural Amenințări: ▶ Apariția marilor firme și concerne în activitățile agricole riscă să ducă la falimentul micilor producători
Digitalizare	
Oportunități: ▶ Creșterea competitivității IMM-urilor prin digitalizare	Puncte slabe: ▶ Nu toate localitățile din microregiune au acces la internet sau la internet de mare viteză
Eficiență energetică	
Oportunități: ▶ Accesul la scară largă la tehnologii de producere a energiei din surse regenerabile	Puncte slabe: ▶ Eficiență energetică redusă a clădirilor publice și private și lipsa surselor de energie regenerabilă

PUNCTE TARI ȘI OPORTUNITĂȚI	PUNCTE SLABE ȘI AMENINȚĂRI
Gestionare deșeuri Puncte tari ▶ Existența unor exemple de bună practică în județele acoperite de microregiune	Puncte slabe: ▶ Gestionarea inadecvată a deșeurilor rezultate din activitățile agricole, în special în fermele de mici dimensiuni. ▶ Lipsa unei infrastructuri de colectare a deșeurilor din zonele turistice Amenințări: ▶ Riscul poluării punctiforme a apei, eutrofizării habitatelor umede și a creșterii emisiilor de GES, ca urmare a numărului redus de facilități și echipamente de gestionare a gunoiului de grajd
Spații și infrastructuri verzi Puncte tari ▶ Pondere ridicată de acoperire a zonelor importante din punct de vedere al protecției mediului (arii naturale protejate, situri Natura 2000) din perspectiva managementului durabil al terenurilor agricole și forestiere Oportunități: ▶ Atractivitatea zonelor rurale (în special a zonelor HNV, Natura 2000), în perspectiva creșterii investițiilor în serviciile publice de mediu ▶ Atractivitatea zonelor rurale din perspectiva disponibilității și calității bune a resurselor naturale (biodiversitate, apă, sol, peisaj) ▶ Oportunitatea oferită de sprijinul UE pentru conservarea biodiversității, peisajelor, precum și a resurselor naturale valoroase	Puncte slabe: ▶ Zone naturale afectate de poluare extinsă cu deșeuri, activități non – ecologice și defrișări forestiere ▶ Insuficiența sistemelor administrative de gestionare a zonelor Natura 2000 Amenințări: ▶ Scăderea numărului de bovine și ovine în zona montană, care conduce la apariția sub-pășunatului și la instalarea vegetației lemnoase pe pajiști, inclusiv în zone importante pentru conservarea biodiversității
Infrastructură transport	Puncte slabe: ▶ Infrastructura rutieră insuficient dezvoltată și lipsa traseelor de transport public rutier în regiune ▶ Deși infrastructura de transport din țară s-a îmbunătățit, aceasta rămâne deficitară și afectează în mod negativ turismul românesc. Aceste constrângeri pot fi atribuite calității scăzute a infrastructurii rutiere, sistemelor de transport limitate și absenței aplicațiilor digitale de planificare a călătoriei, între estul și vestul țării.

PUNCTE TARI ȘI OPORTUNITĂȚI	PUNCTE SLABE ȘI AMENINȚĂRI
Infrastructuri și servicii de educație Oportunități: ▶ Posibilitatea dezvoltării învățământului dual-parteneriatul școală-angajatori, prioritizarea și sprijinirea acestor parteneriate la nivelul CJ;	Puncte slabe: ▶ Nivel redus de școlarizare si / sau calificare a forței de muncă din regiune, alături de un acces dificil la serviciile de educație
Infrastructuri și servicii medicale Oportunități: ▶ Creșterea accesibilității asistenței medicale prin integrarea sistemului de telemedicina și stabilirea unor centre permanente echipate și personal adecvat ▶ Inițiativa guvernamentală de a organiza centre comunitare care să furnizeze servicii de promovare a unui mod de viață sănătos, de prevenție primară, secundară și terțiară, servicii de îngrijire la domiciliu și paliative, dar și servicii integrate cu asistenta medicală primară și de specialitate și, după caz, cu asistența medicală școlară, cu serviciile sociale privind reducerea riscului de abandon școlar și familial, a riscului de excluziune socială, combaterea abuzului și neglijării persoanelor vârstnice, combaterea violenței în familie sau combaterea discriminării persoanelor sărace. ▶ Dezvoltarea soluțiilor inovative și inclusive care țin de telemedicină,.	Puncte slabe: ▶ Acces deficitar al locuitorilor regiunii la servicii de sănătate publică ▶ Capacitate în scădere a instituțiilor autorizate de a realiza intervenții de prevenție în chestiuni legate de sănătate Amenințări: ▶ Turismul sezonier crește presiunea pe necesitățile de servicii medicale
Structură ocupațională ▶ Existența unor meserii tradiționale	Amenințări: ▶ Intensificarea procesului de migrație a tinerilor de la sat la oraș și în străinătate ▶ Accentuarea fenomenului de migrație externă în rândul populației înalt calificate ▶ Închiderea unor unități economice, degradarea serviciilor către populație, reducerea numărului de persoane specializate

PUNCTE TARI ȘI OPORTUNITĂȚI	PUNCTE SLABE ȘI AMENINȚĂRI
Patrimoniu natural și cultural Puncte tari: ▶ Potențial turistic complex – natural și antropoc, cu posibilități de utilizare în toate anotimpurile ▶ Multiculturalitatea și interculturalitatea istorică a zonei oferă cadrul propice dezvoltării proiectelor culturale care să sprijine conceptul de “unitate prin diversitate” al UE Oportunități: ▶ Creșterea cererii interne și externe pentru zonele în care se practică turismul rural și ecoturismul în zone cu resurse culturale și naturale locale bogate. ▶ Există o tendință la nivel european de creștere a turismului rural, cu accent pe experimentarea stilului de viață al gospodăriilor rurale și implicarea în protecția și conservarea mediului. ▶ Master planul Investițiilor în Turism⁴⁴, aprobat prin Hotărârea de Guvern nr. 558/2017, are în vedere dezvoltarea comunităților locale din zonele cu potențial turistic ridicat, prin creșterea investițiilor publice în infrastructura turistică. Dezvoltarea turismului ecologic, natural și rural reprezintă o prioritate stabilită prin programul de guvernare. ▶ Diversificarea formelor de turism în funcție de cerințe de nișă în domeniu (turism religios, de aventură, industrial etc.). Dezvoltarea ecoturismului, în special, în zona montană. ▶ Valorificarea activelor industriale sub forma turismului industrial ▶ Disponibilitatea unei piețe de turism aflată în plină dezvoltare, atât pe plan intern cât și extern, care ar putea fi exploatată ▶ Valorificare din punct de vedere turistic a monumentelor culturale existente și a tradițiilor folclorice	Puncte slabe: ▶ Lipsa unei infrastructuri publice pentru valorificarea atracțiilor turistice (trasee amenajate, puncte de observație, infrastructura de agrement, marcare trasee) ▶ Lipsa de coerență la nivel regional, dar și între actorii publici și cei privați în ceea ce privește tipurile de turism încurajate / practicate ▶ Degradarea așezărilor tradiționale cu valoare culturală și a monumentelor istorice ▶ Acces redus al populației la activități recreative și culturale

⁴⁴ HOTĂRÂRE nr. 558 din 4 august 2017 privind aprobarea Programului pentru dezvoltarea investițiilor în turism - Master planul investițiilor în turism - și a criteriilor de eligibilitate a proiectelor de investiții în turism, <http://legislatie.just.ro/Public/DetaliiDocument/192301>

PUNCTE TARI ȘI OPORTUNITĂȚI	PUNCTE SLABE ȘI AMENINȚĂRI
▶ Creșterea interesului la nivel european și național pentru elementele culturale și istorice, având ca efect repunerea în valoare a monumentelor istorice, a evenimentelor tradiționale și a valorilor locale ▶ Restaurarea și renovarea monumentelor istorice și a instituțiilor de cultură	

5. Viziunea de dezvoltare integrată

5.1. Viziune și priorități de dezvoltare

Viziunea și Strategia de Dezvoltare Integrată a Țării de Piatră au ca termen țintă anul 2030, oferind un cadru pentru propunerea ITI și Planul de Acțiuni pentru implementare până în anul 2027.

Strategia de Dezvoltare Integrată a Microregiunii Țara de Piatră este un concept construit în parteneriat și agreat de actorii instituționali și teritoriali, care ține seama de caracterul limitat al resurselor, ținând maximizarea impactului integrat al proiectelor finanțate prin strategie. Se are în vedere tratarea simultană a aspectelor privind coeziunea și competitivitatea, urmărind dezvoltarea teritorială durabilă.

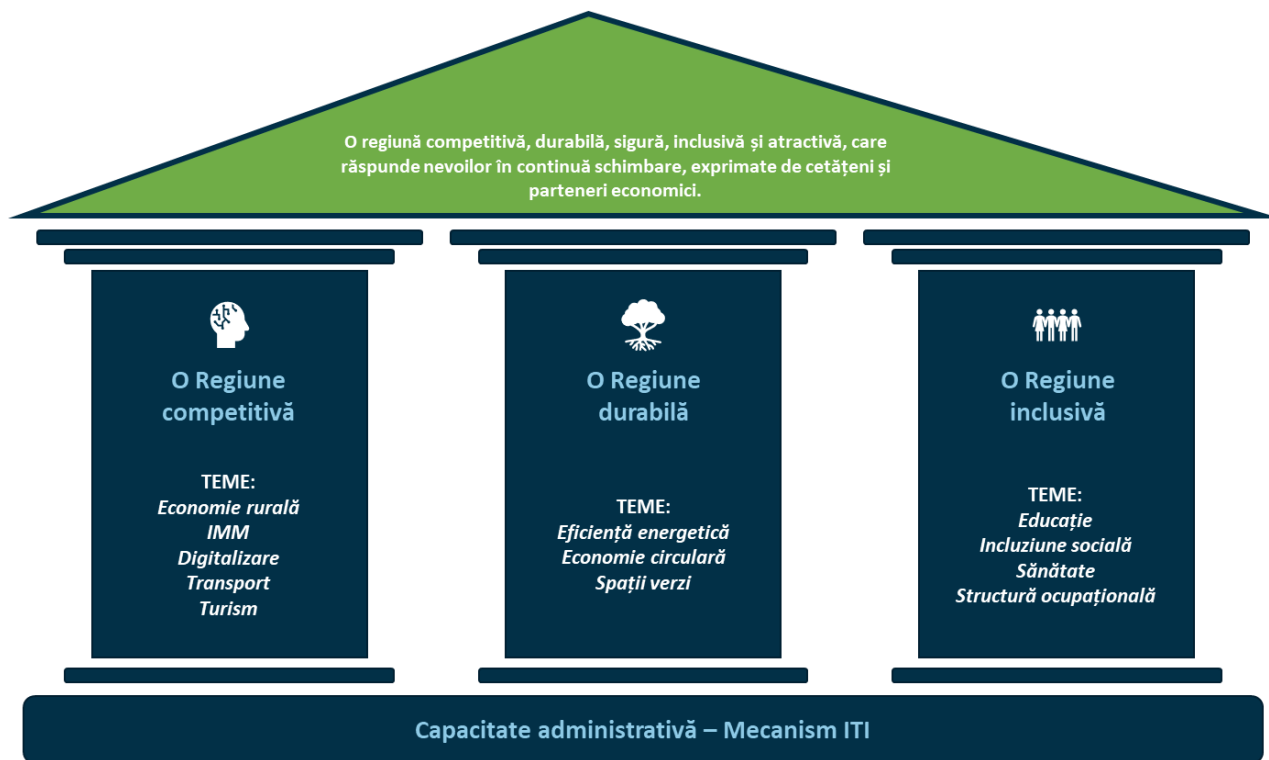
Viziunea pentru Microregiunea Țara de Piatră (2027) a fost definită astfel: O regiune competitivă, durabilă, sigură, inclusivă și atractivă, care răspunde nevoilor în continuă schimbare, exprimate de cetățeni și parteneri economici.

Formularea viziunii încearcă să surprindă elementele specifice Microregiunii și să proiecteze schimbările așteptate:

- ▶ Viziunea propune o dezvoltare economică accelerată, cu accent pe promovarea economiei rurale. Astfel, se va urmări îmbunătățirea competitivității la nivel local, regional, național și chiar internațional, prin promovarea produselor specifice zonei.
- ▶ Această dezvoltare se va realiza de o manieră durabilă, cu un consum moderat de resurse naturale. Problematika de mediu va reprezenta un punct de convergență și va trasa responsabilități pentru toți actorii implicați în procesul de transformare a Microregiunii.
- ▶ Siguranța cetățenilor este, de asemenea, un element cheie al viziunii, având în vedere situațiile de risc specifice zonelor montane.
- ▶ Incluziunea tuturor grupurilor sociale se va realiza de o manieră integrată, prin îmbunătățirea accesului la servicii publice de o mai bună calitate, adaptate nevoilor locale. Acestea vor ține cont de evoluțiile demografice la nivel regional, respectiv fenomenul de îmbătrânire a populației, dar și de limitările impuse de poziția geografică, climă și conectivitate rutieră redusă.
- ▶ Un alt element important integrat în formularea viziunii îl reprezintă atractivitatea zonei, asigurată prin recuperarea și reafirmarea identității culturale a Moșilor și valorificarea patrimoniului natural și cultural tradițional. Promovarea turismului va reprezenta un punct central al strategiei, ca factor de dezvoltare economică.
- ▶ Nevoile în continuă schimbare exprimate de cetățeni, dar și de partenerii economici, vor fi transpuse și actualizate atât în Strategie, cât și în planul de acțiuni al Microregiunii, care va rămâne un document "viu". Sectorul privat și comunitatea locală vor fi implicate activ în trasarea direcțiilor de dezvoltare a regiunii, inclusiv prin propunerea unor proiecte strategice.

Viziunea propusă conduce la un set de teme prioritare pentru dezvoltarea Microregiunii, grupate în jurul a 3 Piloni (a se vedea Figura 4 de mai jos).

Figura 4: Viziunea de dezvoltare integrată – Piloni și Teme

Pornind de la pilonii și temele prioritare de dezvoltate, au fost conturate următoarele Obiective Specifice:

1. Stimularea economiei rurale prin îmbunătățirea productivității agricole și promovarea agriculturii și producției ecologice
2. Stimularea competitivității IMM-urilor și consolidarea poziției acestora pe piețele interne și externe
3. Creșterea nivelului de digitalizare, prin dezvoltarea și integrarea tehnologiilor digitale la nivelul entităților publice și private
4. Creșterea mobilității urbane și promovarea transportului public și nemotorizat
5. Îmbunătățirea conectivității regionale la coridoarele TEN-T și diversificarea modalităților de transport
6. Susținerea protecției, conservării și valorificării durabile a obiectivelor de patrimoniu cultural și natural și stimularea dezvoltării zonelor turistice, de agrement și de petrecere a timpului liber
7. Îmbunătățirea eficienței energetice
8. Asigurarea unei gestionări eficiente a deșeurilor și promovarea tranziției la o economie circulară
9. Promovarea dezvoltării regionale sustenabile prin îmbunătățirea calității spațiilor și infrastructurii verzi
10. Dezvoltarea infrastructurilor și serviciilor de educație și îmbunătățirea accesului în zonele izolate și / sau cu risc crescut de abandon școlar
11. Dezvoltarea infrastructurilor și serviciilor sociale și combaterea privațiunilor materiale

- 12. Dezvoltarea infrastructurilor și serviciilor medicale și îmbunătățirea accesului pentru toate categoriile sociale
- 13. Îmbunătățirea structurii ocupaționale și promovarea unui mediu de lucru sănătos și echilibrat
- 14. Dezvoltarea capacității administrative pentru managementul eficient al mecanismului ITI

Pentru fiecare Pilon și Obiectiv Specific asociat, s-a realizat o selecție a tipurilor de intervenții necesare, pornind de la analiza socio-economică, cu identificarea potențialelor surse de finanțare.

5.2. Logica de intervenție

O regiună competitivă, durabilă, sigură, inclusivă și atractivă, care răspunde nevoilor în continuă schimbare, exprimate de cetățeni și parteneri economici

Obiective Specifice	1. Stimularea economiei rurale prin îmbunătățirea productivității agricole și promovarea agriculturii și producției ecologice 2. Stimularea competitivității IMM-urilor și consolidarea poziției acestora pe piețele interne și externe 3. Creșterea nivelului de digitalizare în Microregiune, prin dezvoltarea și integrarea tehnologiilor digitale la nivelul entităților publice și private 4. Creșterea mobilității urbane și promovarea transportului public și nemotorizat 5. Îmbunătățirea conectivității regionale la coridoarele TEN-T și diversificarea modalităților de transport 6. Susținerea protecției, conservării și valorificării durabile a obiectivelor de patrimoniu cultural și natural și stimularea dezvoltării zonelor turistice, de agrement și de petrecere a timpului liber	7. Îmbunătățirea eficienței energetice 8. Asigurarea unei gestionări eficiente a deșeurilor și promovarea tranziției la o economie circulară 9. Promovarea dezvoltării regionale sustenabile prin îmbunătățirea calității spațiilor și infrastructurii verzi	10. Dezvoltarea infrastructurilor și serviciilor de educație și îmbunătățirea accesului în zonele izolate și / sau cu risc crescut de abandon școlar 11. Dezvoltarea infrastructurilor și serviciilor sociale și combaterea privațiunilor materiale 12. Dezvoltarea infrastructurilor și serviciilor medicale și îmbunătățirea accesului pentru toate categoriile sociale 13. Îmbunătățirea structurii ocupaționale și promovarea unui mediu de lucru sănătos și echilibrat	14. Dezvoltarea capacității administrative pentru managementul eficient al mecanismului ITI
Nevoi / oportunități identificate	• Oportunitatea de a pune în valoare suprafață agricolă semnificativă din Microregiune, cu potențial pentru agricultura ecologică • Nevoia de a crește accesul la resurse financiare pentru micii antreprenori și pentru noile inițiative de afaceri • Oportunitatea de a integra tehnologii digitale, atât la nivelul entităților publice cât și celor private, pentru a ține pasul cu evoluțiile la nivel național și internațional • Nevoia de dezvoltare a infrastructurii rutiere în Microregiune • Nevoia de a proteja obiectivele de patrimoniu cultural și natural, în sinergie cu oportunitatea de promovare a acestora, în scopuri turistice (turism sustenabil)	• Nevoia de a eficientiza consumul energetic, în contextul reglementărilor UE privind reducerea emisiilor cu efect de gaze și reducerea consumurilor de energie • Nevoia de extindere și modernizare a sistemelor de gestionare a deșeurilor, în vederea conformării cu legislația UE aplicabilă și trecerii la economia circulară • Nevoia de a proteja natura și biodiversitatea de Microregiunea Țara Moților, inclusiv a siturilor Natura 2000, dar și nevoia de a reabilita zonele afectate de poluare extinsă cu deșeuri	• Nevoia de a îmbunătăți accesul la educație de calitate, inclusiv prin forme speciale de educație (teleșcoală) • Nevoia de a îmbunătăți accesul la servicii sociale pentru persoanele din zonele montane / izolate / cu venituri reduse (servicii integrate comunitare) • Nevoia de a îmbunătăți accesul la servicii medicale de calitate pentru toate categoriile sociale (servicii de asistență medicală comunitară / telemedicină) • Nevoia de a menține / atrage persoane tinere / înalt calitative în regiune, inclusiv pentru continuarea meseriilor tradiționale	• Nevoia de dezvoltare a capacității administrative la nivel local, pentru a asigura implementarea Strategiei și a mecanismului ITI
	Pilonul 1: O Regiune competitivă	Pilonul 2: O Regiune durabilă	Pilonul 3: O Regiune inclusivă	Capacitate administrativă

5.3. Alocări financiare

Tabelul de mai jos centralizează potențialele surse de finanțare⁴⁵ pentru cele 14 Obiective Specifice propuse prin Strategie. Alocările financiare prin mecanismul ITI Țara de Piatră vor fi stabilite în perioada următoare, împreună cu Ministerul Investițiilor și Proiectelor Europene (coordonatorul național al Instrumentelor Structurale și al Mecanismului ITI în România) și Autoritățile de Management ale Programelor Operaționale 2021-2027.

Tabel 3: Centralizator surse finanțare

Piloni / Obiective	POR Centru	POR NV	POR Vest	PODD	POS	POEO	POAT	POIDS	PNS
1. O Regiune competitivă									
1. Economie rurală									✓
2. IMM	✓	✓	✓						
3. Digitalizare	✓	✓	✓						
4. Mobilitate urbană	✓	✓	✓						
5. Conectiv. reg.	✓	✓	✓						
6. Patrimoniu și turism	✓	✓	✓						
2. O Regiune Durabilă									
7. Efic. energ.	✓	✓	✓						
8. Econ. circulară				✓					
9. Infrastr. verzi	✓	✓	✓	✓					
3. O Regiune inclusivă									
10. Educație	✓	✓	✓			✓			
11. Servicii sociale								✓	
12. Sănătate					✓				
13. Struct. ocupațională						✓			
14. Mecanism ITI	✓	✓					✓		

Pentru Microregiunea Moții, Țara De Piatră, în calitate sa de zonă ITI, se propun alocări dedicate pentru o serie de priorități / obiective specifice din cadrul POEO, POS, POIDS, care vor fi stabilite conform versiunii finale a acestora. ADI ITI Microregiunea Țara de Piatră va putea accesa orice alte finanțările disponibile în carul celorlalte programe (operaționale și/sau regionale) prin intermediul apelurilor de proiecte lansate în cadrul acestora.

Pentru fiecare Pilon și Obiectiv Specific asociat, s-a realizat o selecție a tipurilor de intervenții necesare, pornind de la analiza socio-economică.

⁴⁵ Centralizator realizat pe baza versiunilor în lucru ale Programelor Operaționale 2021-2027, publicate în luna Octombrie 2021.

5.4. Pilonul 1: O Regiune competitivă. Tipuri de intervenții și surse de finanțare

Primul Pilon al Strategiei vizează creșterea competitivității economice prin: (1) promovarea economiei rurale și sprijinirea micilor întreprinzători, (2) stimularea digitalizării și a infrastructurilor aferente, (3) dezvoltarea infrastructurii de transport și (4) promovarea zonele turistice – cu accent pe obiectivele de patrimoniu cultural și natural.

Pilon 1: O Regiune competitivă

- Obiectiv Specific 1. Stimularea **economiei rurale** prin îmbunătățirea productivității agricole și promovarea agriculturii și producției ecologice
- Obiectiv Specific 2. Stimularea competitivității IMM-urilor și consolidarea poziției acestora pe piețele interne și externe
- Obiectiv Specific 3. Creșterea nivelului de **digitalizare**, prin dezvoltarea și integrarea tehnologiilor digitale la nivelul entităților publice și private
- Obiectiv Specific 4. Creșterea **mobilității urbane** și promovarea transportului public și nemotorizat
- Obiectiv Specific 5. Îmbunătățirea **conectivității regionale** la coridoarele TEN-T și diversificarea modalităților de transport
- Obiectiv Specific 6. Susținerea protecției, conservării și valorificării durabile a obiectivelor de **patrimoniu cultural și natural** și stimularea dezvoltării **zonelor turistice**, de agrement și de petrecere a timpului liber

Obiectiv Specific 1: Stimularea economiei rurale prin îmbunătățirea productivității agricole și promovarea agriculturii și producției ecologice

Acest Obiectiv Specific urmărește să pună în valoare oportunitatea de dezvoltare a economiei rurale și să asigure promovarea agriculturii și producției ecologice. Astfel, investițiile propuse au în vedere achiziții de active corporale și necorporale, sprijinirea producției ecologice și agriculturii sustenabile, formarea profesională și schimburile de bune practici.

Tabel 4: Tipuri de activități propuse pentru stimularea economiei rurale

JUSTIFICARE	ACTIVITĂȚI	SURSĂ FINANȚARE
Microregiunea dispune de o suprafață agricolă semnificativă, cu potențial pentru agricultura ecologică	▶ Investiții în active corporale și necorporale (de exemplu, unități de procesare agroalimentară verde) ▶ Sprijin pentru producție ecologică și producție integrată, inclusiv realizarea de rețele gastronomice, agroturistice din scheme de calitate verzi ▶ Acțiuni de economisire a energiei, de sporire a eficienței energetice și de intensificare a utilizării energiei din surse regenerabile ▶ Acțiuni și măsuri de reducere a producției de deșeuri și de îmbunătățire a gestionării deșeurilor	PNS (în curs de elaborare)

JUSTIFICARE	ACTIVITĂȚI	SURSĂ FINANȚARE
	▶ Acțiuni de îmbunătățire a sustenabilității și a eficienței transportării și depozitării produselor din sectorul agricol, agroalimentar și sectoarele asociate, cu accent pe distribuția produselor agroalimentare din scheme de calitate și artizanat certificat etic și ecologic ▶ Acțiuni de atenuare a schimbărilor climatice, de adaptare la schimbările climatice și de intensificare a utilizării energiei din surse regenerabile ▶ Promovare și comunicare, inclusiv acțiuni și activități care vizează diversificarea și consolidarea piețelor (de exemplu, aplicații on line pentru geolocalizare ofertă agroalimentară verde, ecogastronomică, ecoturistică, agroculturală și artizanală) ▶ Formarea profesională agroalimentară și schimburile de bune practici în gospodării ecologice	

Obiectiv Specific 2: Stimularea competitivității IMM-urilor și consolidarea poziției acestora pe piețele interne și externe

Acest Obiectiv Specific răspunde nevoii de a stimula capacitatea activității antreprenoriale în rândul locuitorilor regiunii și asigură accesul la resurse financiare pentru micii antreprenori. Intervențiile propuse vizează sprijinirea IMM-uri pentru dezvoltare comercială - cu accent pe domeniile de specializare inteligentă - și soluții de economie colaborativă, inclusiv incubatoare, acceleratoare de afaceri sau clustere de inovare verzi. De asemenea, se va avea în vedere certificarea și / sau brevetarea produselor tradiționale locale. Tabelul de mai jos prezintă tipurile de intervenții selectate pentru perioada 2021-2030⁴⁶ prin mecanismul ITI Țara de Piatră, împreună cu justificarea selecției, tipurile de activități avute în vedere și sursa de finanțare identificată.

Tabel 5: Tipuri de activități propuse pentru stimularea competitivității IMM-urilor

JUSTIFICARE	INTERVENȚII SELECTATE	ACTIVITĂȚI	SURSĂ FINANȚARE
Acces scăzut la resurse financiare pentru micii antreprenori și a	(CPR 021 / PO 15) Dezvoltarea comercială și internaționalizarea IMM-urilor, inclusiv investiții productive (CPR 024 / PO 17)	▶ Specializare inteligentă la nivel regional și inovare de produs, serviciu, de proces, organizațională și de model de afaceri în IMM-uri, inclusiv brevetare	▶ POR Centru, Prioritatea 1 "O regiune competitivă prin inovare, digitalizare și întreprinderi dinamice" OS a (i) Dezvoltarea capacităților de cercetare și inovare și adoptarea tehnologiilor avansate,

⁴⁶ Codurile intervențiilor au fost preluate din Regulamentul UE 2021/1060 al Parlamentului European și al Consiliului din 24 iunie 2021 (abreviat CPR), respectiv Programele Operaționale pentru perioada 2021-2027 (abreviat PO)

JUSTIFICARE	INTERVENȚII SELECTATE	ACTIVITĂȚI	SURSĂ FINANȚARE
noilor inițiative de afaceri	Servicii avansate de sprijin pentru IMM-uri și grupuri de IMM-uri (inclusiv servicii de management, marketing și proiectare) (CPR 025 / PO 18) Incubare, sprijinirea întreprinderilor de tip spin-off și spin-out și a start-up-urilor (CPR 026 / PO 19) Sprijin pentru clusterelor de inovare, inclusiv între întreprinderi, organizații de cercetare și autorități publice și rețele de afaceri, în primul rând în beneficiul IMM-urilor (CPR 027 / PO 20) Procese de inovare în IMM-uri (inovare la nivel de proces, la nivel organizațional, la nivel de marketing, la nivel de co-creare și de utilizator și inovare bazată pe cerere) (CPR 028 / PO 21) Transfer de tehnologie și cooperare între întreprinderi, centre de cercetare și sectorul învățământului superior	▶ Facilitarea investițiilor tehnologice în IMM-uri, inclusiv testare prototipuri, certificare produse / servicii, instruire pentru angajați – în sectoarele de specializare inteligentă ▶ Tehnici avansate de manufacturare - investiții în active corporale și necorporale în legătura cu modernizarea industrială pentru sectoarele de specializare inteligentă ▶ Investiții în active corporale și necorporale în microîntreprinderi și IMM-uri, inclusiv scale-up ▶ Design responsabil al produselor ▶ Activități de marketing, sprijinire a comercializării, internaționalizare (ca activitate complementară) ▶ Soluții de economie colaborativă în IMM și alte organizații ▶ Susținerea proceselor de re- și de-manufacturing ▶ Crearea de lanțuri de valoare locale ▶ Sprijinirea ecosistemului antreprenorial de inovare care favorizează crearea și maturizarea start-up/spin-off în domenii de specializare inteligentă	OS a (iii) Impulsionarea creșterii și competitivității IMM-urilor, inclusiv prin investiții productive și crearea de noi locuri de muncă în IMM ▶ POR Nord-Vest, Prioritatea 1 "O regiune competitivă prin inovare, digitalizare și întreprinderi dinamice" OS a (i) Dezvoltarea capacităților de cercetare și inovare și adoptarea tehnologiilor avansate OS a (ii) Valorificarea avantajelor digitalizării, în beneficiul cetățenilor, al companiilor, al organizațiilor de cercetare și al autorităților publice OS a (iii) Impulsionarea creșterii și competitivității IMM-urilor, inclusiv prin investiții productive și crearea de noi locuri de muncă în IMM ▶ POR Vest, Prioritatea 1 "O regiune competitivă prin inovare, digitalizare și întreprinderi dinamice" OS a (i) Dezvoltarea capacităților de cercetare și inovare și adoptarea tehnologiilor avansate OS a (ii) Valorificarea avantajelor digitalizării, în beneficiul cetățenilor, al companiilor, al organizațiilor de cercetare și al autorităților publice OS a (iii) Impulsionarea creșterii și competitivității IMM-urilor, inclusiv prin investiții productive și crearea de noi locuri de muncă în IMM OS a (iv) Dezvoltarea competențelor pentru specializare inteligentă, tranziție industrială și antreprenariat

Obiectiv Specific 3: Creșterea nivelului de digitalizare în Microregiune, prin dezvoltarea și integrarea tehnologiilor digitale la nivelul entităților publice și private

Acest obiectiv răspunde dorinței de a ține pasul cu tehnologiile digitale, atât în spațiile publice cât și în cele private, exprimată în cadrul întâlnirilor de lucru cu actorii regionali. Intervențiile propuse vizează dezvoltarea infrastructurii pentru internet de mare viteză, digitalizarea IMM-urilor și soluții TIC pentru administrația publică.

Tabel 6: Tipuri de activități propuse pentru creșterea nivelului de digitalizare

JUSTIFICARE	INTERVENȚII SELECTATE	ACTIVITĂȚI	SURSĂ FINANȚARE
Lipsa unei infrastructuri adecvate în Microregiune pentru acces la internet		▶ Acoperirea accesului la internet de foarte mare viteză în zonele în care piața nu poate furniza aceste servicii pe cont propriu	▶ Fonduri non-IT: PNRR / Programe Naționale / Bugete locale
IMM-urile nu au suficiente fonduri și nu știu cum să adopte tehnologiile digitale în afacerile lor	(CPR 013 și 015 / PO 10) Digitalizarea IMM-urilor (inclusiv comerț electronic, activități economice electronice și procese economice în rețea, centre de inovare digitală, laboratoare vii, antreprenori web și start-up-uri în domeniul TIC, B2B) CPR 020 Infrastructuri de afaceri pentru IMM-uri CPR 021 Dezvoltarea comercială și internaționalizarea IMM-urilor CPR 023 Dezvoltarea competențelor pentru specializare inteligentă, tranziție industrială, antreprenoriat și adaptabilitatea întreprinderilor la schimbare CPR 024 Servicii avansate de sprijin	▶ Susținerea adoptării în întreprinderi a tehnologiilor și a instrumentelor digitale care susțin inovarea și productivitatea ▶ Instruirea personalului din companii în vederea îmbunătățirii utilizării instrumentelor digitale	▶ POR Centru, Prioritatea 2 "O Regiune digitală" OS a (ii) Fructificarea avantajelor digitalizării, în beneficiul cetățenilor, al companiilor și al guvernelor OS a (iv) - Dezvoltarea competențelor pentru specializare inteligentă, tranziție industrială și antreprenorial ▶ POR Nord-Vest, Prioritatea 1 "O regiune competitivă prin inovare, digitalizare și întreprinderi dinamice" OS a (ii) Valorificarea avantajelor digitalizării, în beneficiul cetățenilor, al companiilor, al organizațiilor de cercetare și al autorităților publice OS a (iii) Impulsionarea creșterii și competitivității IMM-urilor ▶ POR Vest, Prioritatea 1 "O regiune competitivă prin inovare, digitalizare și întreprinderi dinamice" OS a (i) Dezvoltarea capacităților de cercetare și inovare și adoptarea tehnologiilor avansate OS a (ii) Fructificarea avantajelor digitalizării, în beneficiul cetățenilor, al companiilor și al guvernelor OS a (iii) Impulsionarea creșterii și competitivității IMM-urilor OS a(iv) Dezvoltarea competențelor pentru specializare inteligentă, tranziție industrială și antreprenorial

JUSTIFICARE	INTERVENȚII SELECTATE	ACTIVITĂȚI	SURSĂ FINANȚARE
	pentru IMM-uri și grupuri de IMM-uri CPR 025 Incubare, sprijinirea întreprinderilor de tip spin-off și spin-out și a start-up-urilor		
Digitalizare redusă, cu grad nesemnificativ și adesea ineficace de integrare a serviciilor publice furnizate la nivel local și regional	(CPR 016 și 017 / PO 11) Soluții TIC, servicii electronice și aplicații pentru administrația publică	▶ Sprijin pentru intervenții de tip smart-city și smart-village ▶ Sprijin pentru întărirea capacității administrative de a utiliza și gestiona soluții de tip „smart city”, de a elabora și monitoriza strategii investiționale pentru "smart city", inclusiv de a elabora/dezvolta proiecte care utilizează tehnologii "smart". ▶ Susținerea digitalizării serviciilor publice într-un cadru integrat la nivel local și regional, inclusiv securitate cibernetică, interoperabilitate a proiectelor de digitalizare a serviciilor publice și susținerea luării deciziilor pe bază de date în toate etapele ciclului politicilor publice ▶ Platforme regionale pentru inovare, specializare inteligentă, tranziție industrială și antreprenariat ▶ Platforme pentru eficientizarea utilizării resurselor ▶ Aplicații regionale pentru transportul public interurban, pentru atragerea și informarea investitorilor, pentru promovarea obiectivelor turistice ▶ Platforme pentru promovarea și vânzarea produselor locale, pentru învățare pe tot parcursul vieții și dezvoltarea competențelor digitale ▶ Baze de date geospațiale la nivel regional ▶ Promovarea transparenței, prin inițiative de tip open-data ▶ Instruirea personalului din administrație pentru operarea platformelor digitale	▶ POR Centru, Prioritatea 2 "O Regiune digitală" OS a (ii) Fructificarea avantajelor digitalizării, în beneficiul cetățenilor, al companiilor și al guvernelor OS a (iv) - Dezvoltarea competențelor pentru specializare inteligentă, tranziție industrială și antreprenariat ▶ POR Nord-Vest, Prioritatea 2 "O Regiune cu localități Smart" OS a (ii) Valorificarea avantajelor digitalizării, în beneficiul cetățenilor, al companiilor, al organizațiilor de cercetare și al autorităților publice POR Vest, Prioritatea 2 "O regiune cu orașe Smart și administrație digitalizată" <i>a (ii) Valorificarea avantajelor digitalizării, în beneficiul cetățenilor, al companiilor, al organizațiilor de cercetare și al autorităților publice</i>

Obiectiv Specific 4: Creșterea mobilității urbane și promovarea transportului public și nemotorizat

Acest obiectiv abordează problematica infrastructurii rutiere insuficient dezvoltată și lipsa traseelor de transport public rutier din Microregiune. Astfel, investițiile vizează soluții de mobilitate durabile și sigure în zonele urbane și rurale, cu accent pe trasee pietonale și infrastructuri pentru bicicliști.

Tabel 7: Tipuri de activități propuse pentru creșterea mobilității urbane și rurale

JUSTIFICARE	INTERVENȚII SELECTATE	ACTIVITĂȚI	SURSĂ FINANȚARE
Drumurile, deși reprezintă principala rută de transport, nu satisfac nevoile de dezvoltare ale zonei.	(CPR 081 / PO 73) Infrastructuri de transport urban curate (CPR 082 / PO 74) Material rulant de transport urban curat (CPR 083 / PO 75) Infrastructuri pentru bicicliști (CPR 084 și 85 / PO 76) Digitalizarea transportului urban (CPR 086 / PO 77) Infrastructuri pentru combustibili alternativi	▶ Dezvoltarea și modernizarea infrastructurii sistemelor de transport public curat, inclusiv trasee pietonale și stații de alimentare cu combustibili alternativi ▶ Achiziționarea de autobuze pentru transport urban curat, inclusiv biciclete, sisteme de bike -sharing sau alte mijloace de transport ecologice ▶ Dezvoltarea de sisteme inteligente de transport, e-ticketing, management de trafic	▶ POR Centru, Prioritatea 3 "O regiune cu comunități prietenoase cu mediul" SO 4.b (viii) Promovarea mobilității urbane multimodale sustenabile ▶ POR Nord-Vest, Prioritatea 4 " O regiune cu mobilitate urbană multimodală durabilă" SO 4.b (viii) Promovarea mobilității urbane multimodale sustenabile ▶ POR Vest, Prioritatea 4. O regiune cu mobilitate urbană sustenabilă SO 4.b (viii) Promovarea mobilității urbane multimodale sustenabile

Obiectiv Specific 5: Îmbunătățirea conectivității regionale la coridoarele TEN-T și diversificarea modalităților de transport

Acest Obiectiv are ca scop conectarea Microregiunii la principalele coridoare de transport la nivel național (autostrăzi, drumuri naționale, noduri TEN-T), premisă pentru dezvoltarea competitivității economice. Intervențiile vizează crearea unor legături rutiere secundare nou construite sau reabilite, precum și alte drumuri de acces naționale, regionale și locale nou construite sau reabilite.

Tabel 8: Tipuri de activități propuse pentru îmbunătățirea conectivității regionale

JUSTIFICARE	INTERVENȚII SELECTATE	ACTIVITĂȚI	SURSĂ FINANȚARE
Existența unor coridoare de transport la nivel de regiune reprezintă o necesitate pentru atragerea investitorilor în zonă	(CPR 089 / PO 58) Legături rutiere secundare nou construite sau reabilitate către rețeaua rutieră și nodurile TEN-T (CPR 090 / PO 59) Alte drumuri de acces naționale, regionale și locale nou construite sau reabilitate (CPR 093 / PO 62) Alte drumuri reconstruite sau modernizate (autostrăzi, drumuri naționale, regionale sau locale)	▶ Construirea/reabilitarea legăturilor rutiere secundare către rețeaua rutieră și nodurile TEN-T (drumuri județene, descărcări autostradă, conectivitatea la rețeaua CORE TEN-T, centuri ocolitoare, conectivitatea regională către punctele de frontiera deschise pentru mobilitatea transfrontalieră).	▶ POR Centru, Prioritatea 4 "O regiune accesibilă" OS c (iii) Dezvoltarea unei mobilități naționale, regionale și locale durabile, reziliente în fața schimbărilor climatice, inteligente și intermodale, inclusiv îmbunătățirea accesului la TEN-T și a mobilității transfrontaliere ▶ POR Nord-Vest, Prioritatea 4 "O regiune cu mobilitate urbană multimodală durabilă" OS c (iii) Dezvoltarea unei mobilități naționale, regionale și locale durabile, reziliente în fața schimbărilor climatice, inteligente și intermodale, inclusiv îmbunătățirea accesului la TEN-T și a mobilității transfrontaliere ▶ POR Vest, Prioritatea 4 "O regiune cu mobilitate urbană sustenabilă" OS c (iii) Dezvoltarea unei mobilități naționale, regionale și locale durabile, reziliente în fața schimbărilor climatice, inteligente și intermodale, inclusiv îmbunătățirea accesului la TEN-T și a mobilității transfrontaliere

Obiectiv Specific 6: Susținerea protecției, conservării și valorificării durabile a obiectivelor de patrimoniu cultural și natural și stimularea dezvoltării zonelor turistice, de agrement și de petrecere a timpului liber

Acest obiectiv propune dezvoltarea turismului ca mijloc de susținere a dezvoltării societății rurale, inclusiv prin valorificarea obiectivelor de patrimoniu cultural și natural.

Tabel 9: Tipuri de activități propuse pentru conservarea patrimoniului și dezvoltarea zonelor turistice

JUSTIFICARE	INTERVENȚII SELECTATE	ACTIVITĂȚI	SURSĂ FINANȚARE
Potențial turistic complex – natural și antropoc, cu posibilități	(CPR 165 / PO 128) Protejarea, dezvoltarea și promovarea activelor	▶ Inventarierea resurselor culturale locale cu scopul identificării elementelor care vor sta la baza construcției și recunoașteri naționale, europene și mondiale a Identității Culturale Moșești	▶ POR C, Prioritatea 6 "O Regiune atractivă"

JUSTIFICARE	INTERVENȚII SELECTATE	ACTIVITĂȚI	SURSĂ FINANȚARE
de utilizare în toate anotimpurile Multiculturalitatea și interculturalitatea istorică a zonei oferă cadrul propice dezvoltării proiectelor culturale Lipsa unei infrastructuri publice pentru valorificarea atracțiilor turistice (trasee amenajate, puncte de observație, infrastructura de agrement, marcare trasee) Degradarea așezărilor tradiționale cu valoare culturală și a monumentelor istorice	turistice publice și a serviciilor turistice (CPR 166 / PO 129) Protejarea, dezvoltarea și promovarea patrimoniului cultural și a serviciilor culturale (CPR 167 / 130) Protejarea, dezvoltarea și promovarea patrimoniului natural și a ecoturismului în afara siturilor Natura 2000 (CPR 168 / 131) Regenerarea fizică și securitatea spațiilor publice	▶ Conservarea, protecția și valorificarea durabilă a patrimoniului cultural, istoric și natural și dezvoltarea serviciilor culturale ▶ Îmbunătățirea infrastructurii de turism, în special în zone care dispun de un potențial turistic valoros, inclusiv centre de informare turistică și tabere de elevi și preșcolari / centre multidisciplinare de tineret ▶ Cercetarea, restaurarea, conservarea, protecția și valorificarea durabilă a patrimoniului cultural UNESCO ▶ Punerea în valoare a patrimoniului natural regional în scopul dezvoltării eco-turismului, ▶ Dezvoltarea turismului de agrement ▶ Promovarea unor nișe turistice inovative ▶ Promovarea și dezvoltarea de piste de biciclete pentru cicloturism ▶ Îmbunătățirea accesului către resursele și obiectivele turistice ▶ Dezvoltarea infrastructurilor integrate cu rol în administrare, protejare, informare și exploatare turistică sustenabilă ▶ Modernizarea infrastructurii și serviciilor culturale, cu accent pe păstrarea și valorificarea identității regionale, inclusiv implementarea tehnologiilor multimedia și a tehnicilor digitale pentru promovarea infrastructurilor culturale ▶ Regenerare urbană și securitatea spațiilor publice	SO e (i) Promovarea dezvoltării integrate în domeniul social, economic și al mediului, a patrimoniului cultural și a securității în zonele urbane SO e (ii) Favorizarea dezvoltării integrate sociale, economice și de mediu la nivel local și a patrimoniului cultural, turismului și securității în afara zonelor urbane ▶ POR NV, Prioritatea 7 "O Regiune atractivă" SO e (i) Promovarea dezvoltării integrate în domeniul social, economic și al mediului, a patrimoniului cultural și a securității în zonele urbane OS e (ii) Promovarea dezvoltării locale integrate și incluzive în domeniul social, economic și al mediului, în domeniul culturii, al patrimoniului natural, al turismului durabil, precum și a securității în afara zonelor urbane ▶ POR V, Prioritatea 7 "O Regiune atractivă" SO e (i) Promovarea dezvoltării integrate în domeniul social, economic și al mediului, a patrimoniului cultural și a securității în zonele urbane

5.5. Pilonul 2: O Regiune durabilă. Tipuri de intervenții și surse de finanțare

Al doilea Pilon al Strategiei vizează asigurarea durabilității, prin creșterea eficienței energetice, promovarea tranziției către o economie circulară și atenuarea și adaptarea la schimbările climatice prin protejarea și dezvoltarea spațiilor și infrastructurilor verzi.

Pilon 2: O
Regiune
durabilă

- Obiectiv Specific 7: Îmbunătățirea **eficienței energetice**
- Obiectiv Specific 8: Asigurarea unei gestionări eficiente a deșeurilor și promovarea tranziției la o **economie circulară**

- *Obiectiv Specific 9: Promovarea dezvoltării regionale sustenabile prin îmbunătățirea calității spațiilor și infrastructurii verzi*

Obiectiv Specific 7: Îmbunătățirea eficienței energetice

În contextul reglementărilor UE privind reducerea emisiilor de gaze cu efect de seră și reducerea consumurilor de energie, eficientizarea energetică reprezintă un obiectiv prioritar la nivel național și regional. Intervențiile propuse în cadrul acestui obiectiv vizează renovarea fondului locativ și a infrastructurilor publice (inclusiv prin izolare cu materiale ecologice), precum și crearea de noi capacități de producție de energie electrică din surse regenerabile.

Tabel 10: Tipuri de activități propuse pentru îmbunătățirea eficienței energetice

JUSTIFICARE	INTERVENȚII SELECTATE	ACTIVITĂȚI	SURSĂ FINANȚARE
Creșterea eficienței energetice a clădirilor publice și rezidențiale, renovarea fondului construit și eficientizarea serviciilor de iluminat contribuie la reducerea emisiilor de gaze cu efect de seră, obiectiv asumat la nivel național și regional	(CPR 041 / PO 25) Renovarea fondului locativ existent în vederea creșterii eficienței energetice, proiecte demonstrative și măsuri de sprijin (CPR 045 / PO 26) Renovarea în vederea creșterii eficienței energetice sau măsuri de eficiență energetică legate de infrastructurile publice, proiecte demonstrative și măsuri de sprijin	▶ Sprijin în vederea asigurării/ îmbunătățirii eficienței energetice a clădirilor publice și rezidențiale, inclusiv măsuri de consolidare structurală în funcție de nivelul de expunere și vulnerabilitate la riscurile identificate, proiecte de demonstrare și măsuri de sprijin ce contribuie la creșterea ponderii de surse regenerabile în consumul de energie al acestor clădiri ▶ Intervenții ce vizează reabilitarea / modernizarea și re tehnologizarea sistemelor existente de iluminat, dezvoltarea unor sisteme de iluminat public performant și eficient energetic , inclusiv dezvoltarea unor sisteme inteligente (smart grids) de distribuție și stocare a energiei electrice produse din surse locale de energie regenerabilă	▶ POR Centru, Prioritatea 3 "O regiune cu comunități prietenoase cu mediul" - OS 1b (i) Promovarea eficienței energetice și reducerea emisiilor de gaze cu efect de seră ▶ POR Nord-Vest, Prioritatea 3 "O regiune cu localități prietenoase cu mediul" - OS 1b (i) Promovarea eficienței energetice și reducerea emisiilor de gaze cu efect de seră ▶ POR Vest, Prioritatea 3 "O regiune cu orașe prietenoase cu mediul" - OS 1b (i) Promovarea eficienței energetice și reducerea emisiilor de gaze cu efect de seră

Obiectiv Specific 8: Asigurarea unei gestionări eficiente a deșeurilor și promovarea tranziției la o economie circulară

Acest Obiectiv abordează nevoia de extindere și modernizare a sistemelor de gestionare a deșeurilor, în vederea conformării cu legislația UE aplicabilă și trecerii la economia circulară. Intervențiile propuse vizează dezvoltarea, modernizarea și completarea sistemelor de management integrat al deșeurilor municipale și dezvoltarea infrastructurii pentru managementul gunoiului de grajd și al altor deșeuri agricole compostabile, cu accent pe colectarea separată, măsuri de prevenire, minimizare, sortare, reutilizare și valorificare.

Tabel 11: Tipuri de activități propuse pentru gestionarea eficientă a deșeurilor

JUSTIFICARE	INTERVENȚII SELECTATE	ACTIVITĂȚI	SURSĂ FINANȚARE
Infrastructura pentru gestionarea deșeurilor este una deficitară la nivelul Microregiunii Riscul poluării punctiforme a apei, eutrofizării habitatelor umede și a creșterii emisiilor de GES, ca urmare a numărului redus de facilități și echipamente de gestionare a gunoiului de grajd	(CPR 067 / PO 42) Gestionarea deșeurilor menajere: măsuri de prevenire, minimizare, sortare, reutilizare și reciclare	▶ Investiții în extinderea sistemelor de colectare separată a deșeurilor reciclabile și a bio-deșeurilor (echipamente mobile de colectare, mașini pentru colectarea separată, infrastructura suport pentru colectarea, transportul și stocarea temporară a deșeurilor, inclusiv centre de colectare prin aport voluntar) ▶ Investiții privind valorificarea materială a deșeurilor (stații de sortare, stații de compostare și instalații de digestie anaerobă) ▶ Investiții privind instalații de tratare a deșeurilor reziduale, inclusiv îmbunătățirea instalațiilor TMB existente.	▶ PODD, Prioritatea 1 "Dezvoltarea infrastructurii de apă și apă uzată și tranziția la o economie circulară"

Obiectiv Specific 9: Promovarea dezvoltării regionale sustenabile prin îmbunătățirea calității spațiilor și infrastructurii verzi

Acest Obiectiv adresează nevoia de a proteja natura și biodiversitatea de Microregiunea Țara Moților, inclusiv a siturilor Natura 2000, dar și nevoia de a reabilita zonele afectate de poluare extinsă cu deșeuri. Intervențiile propuse vizează măsuri de împădurire și reîmpădurire, crearea de capacități de producere material forestier, reabilitarea terenurilor, protejarea, restaurarea și utilizarea durabilă a siturilor Natura 2000 și protecția naturii și a biodiversității, a patrimoniului natural și resurselor naturale, precum și extinderea infrastructurii verde și albastră.

Tabel 12: Tipuri de activități propuse pentru promovarea dezvoltării regionale sustenabile

JUSTIFICARE	INTERVENȚII SELECTATE	ACTIVITĂȚI	SURSĂ FINANȚARE
Zone naturale afectate de poluare extinsă cu deșeuri, activități non – ecologice și defrișări forestiere masive	(CPR 073 / PO 46) Reabilitarea siturilor industriale și a terenurilor contaminate	▶ Sprijinirea procesului de inventariere și investigare preliminară și detaliată a siturilor potențial contaminate (în principal prin dezvoltarea unei baze de date și a unei platforme GIS care să permită actualizarea permanentă a acestora); ▶ Remedierea siturilor contaminate orfane aflate în proprietatea autorităților publice sau puse la dispoziția acestora de către proprietar, asigurarea calității factorilor de mediu, în vederea protejării sănătății umane și mediului, inclusiv monitorizarea post-remediere a acestora	▶ PODD, Prioritatea 2 "Protecția mediului prin conservarea biodiversității, asigurarea calității aerului și remediere a siturilor contaminate" - OS b (vii) Îmbunătățirea protecției naturii și a biodiversității, a infrastructurii verzi în special în mediul urban și reducerea poluării
Insuficiența sistemelor administrative de gestionare a zonelor Natura 2000 din Microregiune	(CPR 078 / PO 49) Protejarea, restaurarea și utilizarea durabilă a siturilor Natura 2000	▶ Îmbunătățirea accesului administratorilor siturilor Natura 2000 la servicii de asistență tehnică specializată pentru elaborarea sau revizuirea Planurilor de management a siturilor Natura 2000/ Planuri de acțiune pentru specii, pentru toate tipurile de habitate (inclusiv cele din mediu marin), prioritate la finanțare având planurile de management ale siturilor aflate în arealul proiectelor de infrastructură; ▶ Menținerea/îmbunătățirea stării de conservare a speciilor și habitatelor prin măsuri de conservare specifice prevăzute în planurile de management ale siturilor Natura 2000/ planuri de acțiune pentru specii, și după caz a ecosistemelor degradate și a serviciilor furnizate în afara ariilor naturale protejate, precum și asigurarea conectivității ecologice; ▶ Facilitarea accesului autorităților și entităților cu rol în managementul biodiversității la servicii de asistență tehnică, cercetare și echipamente pentru îmbunătățirea nivelului de cunoaștere a biodiversității și a ecosistemelor (ex. realizarea de studii științifice) și consolidarea capacității de management a rețelei Natura 2000 și a altor arii naturale protejate de interes național.	▶ PODD, Prioritatea 2 "Protecția mediului prin conservarea biodiversității, asigurarea calității aerului și remediere a siturilor contaminate" - OS (vii) creșterea protecției și conservării naturii, a biodiversității și a infrastructurii verzi, inclusiv în zonele urbane, precum și reducerea tuturor formelor de poluare;

JUSTIFICARE	INTERVENȚII SELECTATE	ACTIVITĂȚI	SURSĂ FINANȚARE
Adoptarea unor soluții compatibile cu principiile infrastructurii verzi contribuie la îmbunătățirea condițiilor de viață ale comunităților locale, prin asigurarea menținerii condițiilor ecologice optime	(CPR 079 / PO 50) Protecția naturii și a biodiversității, patrimoniul natural și resursele naturale, infrastructura verde și cea albastră	▶ Regenerarea spațiilor urbane degradate, inclusiv prin investiții ce promovează infrastructura verde în zonele urbane ▶ Înființarea / modernizarea / extinderea spațiilor verzi / spațiilor publice/ spațiilor recreative spațiilor / culturale	▶ POR Centru, Prioritatea 3 "O regiune cu comunități prietenoase cu mediul" OS b (vii) Îmbunătățirea protecției naturii și a biodiversității, a infrastructurii verzi în special în mediul urban și reducerea poluării ▶ POR Nord-Vest, Prioritatea 3 "O regiune cu localități prietenoase cu mediul" OS b (vii) Îmbunătățirea protecției naturii și a biodiversității, a infrastructurii verzi în special în mediul urban și reducerea poluării ▶ POR Vest, Prioritatea 3 "O regiune cu orașe prietenoase cu mediul" OS b (vii) Îmbunătățirea protecției naturii și a biodiversității, a infrastructurii verzi în special în mediul urban și reducerea poluării

5.6. Pilonul 3: O Regiune inclusivă. Tipuri de intervenții și surse de finanțare

Pilonul 3 urmărește îmbunătățirea incluziunii la nivel Regional, prin asigurarea accesului echilibrat la educație și servicii sociale și medicale pentru toți locuitorii din Microregiune.

Pilon 3: O Regiune inclusivă	- Obiectiv Specific 10: Dezvoltarea infrastructurilor și serviciilor de educație și îmbunătățirea accesului în zonele izolate și / sau cu risc crescut de abandon școlar - Obiectiv Specific 11: Dezvoltarea infrastructurilor și serviciilor sociale și combaterea privațiunilor materiale - Obiectiv Specific 12: Dezvoltarea infrastructurilor și serviciilor medicale și îmbunătățirea accesului pentru toate categoriile sociale - Obiectiv Specific 13: Îmbunătățirea structurii ocupaționale și promovarea unui mediu de lucru sănătos și echilibrat
-------------------------------------	--

Obiectiv Specific 10: Dezvoltarea infrastructurilor și serviciilor de educație și îmbunătățirea accesului în zonele izolate și / sau cu risc crescut de abandon școlar

Acest Obiectiv abordează principalele provocări ale sistemului educațional, respectiv (1) accesul limitat la structuri de învățământ și servicii de calitate pentru educație și (2) părăsirea timpurie a școlii, în special în zonele rurale, cu grad ridicat de sărăcie. Astfel, intervențiile selectate vizează

asigurarea accesului la infrastructuri și servicii pentru educație (inclusiv forme speciale de educație itinerantă și teleșcoală), precum și alocarea de resurse financiare pentru unitățile de învățământ cu risc ridicat de abandon școlar.

Tabel 13: Tipuri de activități propuse pentru dezvoltarea infrastructurilor și serviciilor de educație

JUSTIFICARE	INTERVENȚII SELECTATE	ACTIVITĂȚI	SURSĂ FINANȚARE
Necesitatea modernizării unor structuri existente în regiune Pentru grupurile de gospodării din zona montană cu grad mare de izolare, este necesar să se organizeze forme speciale de educație itinerantă, sub forma unor clase organizate în imediata apropiere a acestor gospodării sau sub forma învățământului la distanță	(CPR 121 / PO 85) Infrastructuri pentru educația și îngrijirea timpurie (CPR 122 / PO 86) Infrastructuri pentru învățământul primar și secundar (CPR 123 / PO 87) Infrastructuri pentru învățământul terțiar (CPR 124 / PO 88) Infrastructuri pentru educație și formare profesională și pentru educația adulților CPR 127 Alte infrastructuri sociale care contribuie la incluziunea socială în cadrul comunității	▶ Dezvoltarea infrastructurii educaționale la nivelul educației timpurii și învățământului obligatoriu. Sunt avute în vedere: învățământ ante-preșcolar (creșe), preșcolar (grădinițe), primar, secundar, terțiar. ▶ Dezvoltarea infrastructurii educaționale în domeniul învățământului profesional și tehnic (liceu tehnologic) ▶ Dezvoltarea infrastructurii educaționale în învățământul universitar	▶ POR Centru, Prioritatea 5 "O regiune educată" OS 4.ii Îmbunătățirea accesului la servicii de calitate și favorabile incluziunii în educație, formare și învățarea pe tot parcursul vieții prin dezvoltarea infrastructurii OS 4 d(v) Creșterea rolului culturii și turismului în dezvoltarea economică, incluziunea socială și inovarea socială ▶ POR Nord-Vest, Prioritatea 6 "O regiune educată" OS 4.ii Îmbunătățirea accesului la servicii de calitate și favorabile incluziunii în educație, formare și învățarea pe tot parcursul vieții prin dezvoltarea infrastructurii ▶ POR Vest, Prioritatea 6 O regiune educată și incluzivă" OS 4.ii Îmbunătățirea accesului la servicii de calitate și favorabile incluziunii în educație, formare și învățarea pe tot parcursul vieții prin dezvoltarea infrastructurii
Nivel redus de școlarizare și / sau calificare a forței de muncă din regiune, alături de un acces	(CPR 149 / PO 112) Sprijin pentru învățământul primar și secundar (cu excepția infrastructurilor) (CPR 150 / PO 113)	▶ Susținerea participării elevilor în programe de tip Școală după școală, complementar cu masă caldă, în vederea consolidării competențelor, învățării remediale și accelerării învățării prin activități educative ▶ Pachete personalizate de măsuri în vederea sprijinirii accesului și participării la educație (Facilitarea transportului	▶ POEO, Prioritatea 3 "Prevenirea părăsirii timpurii a școlii și creșterea accesului și a participării grupurilor dezavantajate la educație și formare profesională" - OS (v) Promovarea accesului egal la educație și formare de calitate și favorabile incluziunii, precum și completarea studiilor, precum și a absolvirii acestora, în special pentru

JUSTIFICARE	INTERVENȚII SELECTATE	ACTIVITĂȚI	SURSĂ FINANȚARE
dificil la serviciile de educație	Sprijin pentru învățământul terțiar (cu excepția infrastructurilor) (CPR 154) Măsuri pentru îmbunătățirea accesului unor grupuri marginalizate cum ar fi romii la educație și locuri de muncă pentru promovarea incluziunii sociale a acestora	elevilor către/ de la unitățile școlare, măsuri de acompaniere, Dezvoltarea de programe de informare și conștientizare privind participarea la educație incluzivă, asigurarea accesului la servicii de educație culturală și artistică copiilor din grupurile dezavantajate din mediul rural și mic-urban, Sprijinirea/ încurajarea mobilității cadrelor didactice către zonele în care se înregistrează deficit Îmbunătățirea accesului și a participării la educație a copiilor cu dizabilități și/sau cerințe educaționale speciale (CES), inclusiv la activități sportive și culturale adaptate ▶ Organizarea unor oportunități variate de dezvoltare profesională pentru personalul didactic, în vederea asigurării unui sistem de educație incluziv ▶ Dezvoltarea și extinderea Programului „A doua șansă” (ADS) ▶ Intervenții pentru învățământul terțiar ▶ Realizarea unui mecanism eficient de recunoaștere a rezultatelor învățării dobândite în contexte non-formale și informale în învățământul preuniversitar și terțiar, pentru o mai bună integrare pe piața muncii. Definirea pentru sistemul de învățământul preuniversitar al unui nucleu al competențelor/standardelor de evaluare pe niveluri, în baza curriculumului național în vigoare. ▶ Măsuri privind asigurarea calității educației pentru toți, în corelație cu dinamica pieței muncii și societății ▶ Facilitarea accesului informat și a participării active la programe de educație ▶ Măsuri privind flexibilizarea și diversificarea oportunităților de formare și dezvoltare a competențelor cheie ale elevilor ▶ Creșterea calității și a validității proceselor de predare-învățare-evaluare în ÎPT ▶ Sprijinirea dezvoltării școlilor pentru susținerea și recunoașterea excelenței în IPT și adaptarea serviciilor educaționale adresate elevilor și personalului didactic din IPT	grupurile defavorizate, începând de la educația și îngrijirea copiilor antepreșcolar, preșcolari, continuând cu educația și formarea generală și profesională și până la învățământul terțiar, precum și educația și învățarea în rândul adulților, inclusiv prin facilitarea mobilității în scop educațional pentru toți dezavantajate la educație și formare profesională ▶ POEO, Prioritatea 4 „Creșterea calității ofertei de educație și formare profesională pentru asigurarea echității sistemului și o mai bună adaptare la dinamica pieței muncii și la provocările inovării și progresului tehnologic” OS (iv) Îmbunătățirea calității, eficacității și a relevanței sistemului de educație și formare pentru piața muncii, pentru a sprijini dobândirea de competențe cheie, inclusiv a competențelor digitale ▶ POEO, Prioritatea 5 „Creșterea accesibilității, atractivității și calității învățământului profesional și tehnic OS (iv) Îmbunătățirea calității, eficacității și a relevanței sistemului de educație și formare pentru piața muncii, pentru a sprijini dobândirea de competențe cheie, inclusiv a competențelor digitale OS (v) Promovarea accesului egal la educație și formare de calitate și favorabile incluziunii, precum și completarea studiilor, precum și a absolvirii acestora, în special pentru grupurile defavorizate, începând de la educația și îngrijirea copiilor antepreșcolar, preșcolari, continuând cu educația și formarea generală și profesională și până la învățământul terțiar, precum și educația și învățarea în rândul adulților, inclusiv prin facilitarea mobilității în scop educațional pentru toți

JUSTIFICARE	INTERVENȚII SELECTATE	ACTIVITĂȚI	SURSĂ FINANȚARE
		▶ Dezvoltarea și extinderea serviciilor de consiliere ▶ Măsuri pentru facilitarea accesului la programele de formare profesională, precum și pentru prevenirea și combaterea abandonului școlar și a părăsirii timpurii a școlii la nivelul ÎPT ▶ Dezvoltarea de programe de informare și conștientizare pentru întreaga comunitate, de sprijin, consiliere și educație parentală, cu focalizare pe părinții copiilor provenind din grupuri vulnerabile (inclusiv pentru persoane care au în grijă copiii ai căror părinți sunt plecați la muncă în străinătate), pentru prevenirea și combaterea abandonului școlar și a părăsirii timpurii a școlii. ▶ Dezvoltarea și furnizarea de programe remediale în vederea sprijinirii elevilor din clasa a IX-a, pentru creșterea nivelului de competență în citit, matematică și științe	

Obiectiv Specific 11: Dezvoltarea infrastructurilor și serviciilor sociale și combaterea privațiunilor materiale

Acest obiectiv abordează necesitatea dezvoltării unor infrastructuri și servicii sociale integrate la nivel comunitar, care să vină în sprijinul populației.

Tabel 14: Tipuri de activități propuse pentru dezvoltarea infrastructurilor și serviciilor sociale

JUSTIFICARE	INTERVENȚII SELECTATE	ACTIVITĂȚI	SURSĂ FINANȚARE
Acces limitat la servicii sociale pentru persoanele din zonele montane / izolate / cu venituri reduse	CPR 158 Măsuri pentru îmbunătățirea accesului egal și în timp util la servicii de calitate, durabile și accesibile CPR 127 Alte infrastructuri sociale care contribuie la incluziunea socială în comunitate	▶ Servicii de îngrijire la domiciliu pentru persoanele vârstnice ▶ Comunități de senior ▶ Îmbunătățirea accesului specialiștilor care lucrează cu vârstnici la programe de formare continua	▶ POIDS, Prioritatea 6: Servicii de suport pentru persoane vârstnice

JUSTIFICARE	INTERVENȚII SELECTATE	ACTIVITĂȚI	SURSĂ FINANȚARE
	CPR 158 Măsuri pentru îmbunătățirea accesului egal și în timp util la servicii de calitate, durabile și accesibile CPR 154 Măsuri de îmbunătățire a accesului grupurilor marginalizate, cum ar fi romii, la educație și locuri de muncă și de promovare a incluziunii sociale a acestora CPR 162 Măsuri de modernizare a sistemelor de protecție socială, inclusiv promovarea accesului la protecție socială CPR 127 Alte infrastructuri sociale care contribuie la incluziunea socială în comunitate	▶ Sprijin pentru identificarea nevoilor locale și evaluarea dezvoltării serviciilor sociale în cadrul fiecărei autorități locale rurale ▶ Dezvoltarea serviciilor sociale primare pe modelul comunitar în comunitățile rurale ▶ Sprijinirea autorităților locale în vederea reglementării situației așezărilor informale ▶ Creșterea accesului profesioniștilor la programul de formare continuă ▶ Incluziunea socială a copiilor vulnerabili prin implicarea în activități sportive sau culturale ▶ Servicii comunitare pentru copii și familii – prevenirea separării	▶ POIDS, Prioritatea 4: Sprijinirea comunităților rurale fără acces sau cu acces limitat la serviciile primare ▶ POIDS, Prioritatea 5 – Reducerea disparităților dintre copii la risc de sărăcie și/sau excluziune socială și ceilalți copii

Obiectiv Specific 12: Dezvoltarea infrastructurilor și serviciilor medicale și îmbunătățirea accesului pentru toate categoriile sociale

Aceste Obiectiv abordează nevoia de a crește nivelul de accesibilitate a asistenței medicale, cu accent pe integrarea sistemului de telemedicină și stabilirea unor centre permanente echipate, cu personal medical adecvat.

Tabel 15: Tipuri de activități propuse pentru dezvoltarea infrastructurilor și serviciilor de sănătate

JUSTIFICARE	INTERVENȚII SELECTATE	ACTIVITĂȚI	SURSĂ FINANȚARE
Acces limitat la servicii de asistență medicală pentru persoanele din zonele montane / izolate / cu venituri reduse Capacitate în scădere a instituțiilor autorizate de a realiza intervenții de	(CPR 128 / PO 92) Infrastructuri de sănătate (CPR 129 / PO 93) Echipamente medicale (CPR 130 / PO 94) Active mobile în domeniul sănătății	▶ "Investiții în infrastructura cabinetelor medicilor de familie (inclusiv puncte de lucru pentru medici de familie, diferite forme de asociere a cabinetelor în grupuri de practică medicală și centre de permanență) cu prioritate cele din mediul rural, zone marginalizate, zone greu accesibile, inclusiv în zonele neacoperite cu servicii de medicină de familie sau în care infrastructura existentă este precară sau lipsește	▶ POS, Prioritatea 1 "Creșterea calității serviciilor de asistență medicală primară, comunitară și serviciilor oferite în regim ambulatoriu" OS (v) asigurarea accesului egal la asistență medicală și asigurarea rezilienței sistemelor de sănătate, inclusiv în ceea ce privește asistența medicală primară, precum și promovarea tranziției de la îngrijirea instituționalizată către îngrijirea în familie și în comunitate

JUSTIFICARE	INTERVENȚII SELECTATE	ACTIVITĂȚI	SURSĂ FINANȚARE
prevenție în cheștiuni legate de sănătate	CPR 160 Măsuri de îmbunătățire a accesibilității, eficacității și rezilienței sistemelor de sănătate (cu excepția infrastructurii	▶ Investiții în infrastructura structurilor implicate în Programul Național de Vaccinare, inclusiv al structurilor publice responsabile cu distribuția vaccinurilor la nivel teritorial ▶ Investiții în infrastructura publică în care se furnizează servicii de asistență medicală școlară, inclusiv servicii de asistență stomatologică (ex: cabinete medicale, inclusiv cabinete medicale stomatologice organizate în unități de învățământ, dotarea cu unități mobile pentru asigurarea accesului copiilor și tinerilor care urmează o formă de învățământ la servicii de calitate) ▶ Investiții în infrastructura publică a unităților sanitare/ altor structuri publice care desfășoară activități medicale de tip ambulatoriu/ acordă asistență medicală ambulatorie ▶ Implementarea de măsuri de îmbunătățire a Programului Național de Vaccinare (PNV) ▶ Îmbunătățirea accesibilității și eficacității asistenței medicale primare și integrarea cu serviciile de asistență medicală comunitară ▶ Îmbunătățirea accesibilității și eficacității asistenței medicale primare și integrarea cu serviciile de asistență medicală comunitară ▶ Îmbunătățirea accesibilității și eficacității serviciilor oferite în regim ambulatoriu ▶ Implementarea de programe de sănătatea reproducerii, inclusiv stimularea natalității prin măsuri de suport a cuplurilor infertile ▶ Implementarea de măsuri de sprijin destinate recuperării persoanelor cu tulburări psihice ▶ Îmbunătățirea accesibilității și eficacității rețelei de medicină școlară, inclusiv a celei stomatologice, ca parte a asistenței medicale primare adresate copiilor și tinerilor care urmează o formă de învățământ, atât din mediul urban, cât și din mediul rural	OS (k) Îmbunătățirea accesului egal și în timp util la servicii de calitate, sustenabile și la prețuri abordabile, inclusiv la servicii care promovează accesul la locuințe și la îngrijire centrată pe individ, inclusiv asistență medicală; modernizarea sistemelor de protecție socială, inclusiv promovarea accesului la protecție socială, punând un accent deosebit pe copii și grupurile defavorizate; îmbunătățirea accesibilității, inclusiv pentru persoanele cu handicap, a eficacității și a rezilienței sistemelor de sănătate și a serviciilor de îngrijire pe termen lung

JUSTIFICARE	INTERVENȚII SELECTATE	ACTIVITĂȚI	SURSĂ FINANȚARE
	(CPR 128 / PO 92) Infrastructuri de sănătate (CPR 129 / PO 93) Echipamente medicale (CPR 130 / PO 94) Active mobile în domeniul sănătății CPR 160 Măsuri de îmbunătățire a accesibilității, eficacității și rezilienței sistemelor de sănătate (cu excepția infrastructurii) CPR 161 Măsuri pentru accesul la îngrijire pe termen lung	▶ Investiții în infrastructura publică a unităților sanitare care furnizează servicii de reabilitare/ recuperare, unităților sanitare care furnizează servicii de paliativă și îngrijiri medicale pe termen lung, unităților sanitare acute în vederea transformării acestora în unități sanitare care furnizează servicii de reabilitare/ recuperare, servicii de paliativă și îngrijiri medicale pe termen lung, unităților medico-sociale care furnizează servicii medicale specifice persoanelor vulnerabile, inclusiv îngrijiri de lungă durată ▶ Investiții în infrastructura centrelor/ unităților /unităților sanitare/unităților medico-sociale non profit care furnizează servicii de paliativă și îngrijiri medicale pe termen lung ▶ Îmbunătățirea accesibilității și a eficacității serviciilor de reabilitare/ recuperare ▶ Îmbunătățirea accesibilității și a eficacității serviciilor de îngrijire paliativă și a îngrijirilor la domiciliu ▶ Îmbunătățirea accesibilității, a eficacității serviciilor de îngrijire pe termen lung	POS Prioritatea 2: Servicii de reabilitare, paliativă și îngrijiri pe termen lung adaptate fenomenului demografic de îmbătrânire a populației, impactului dizabilității și profilului epidemiologic al morbidității OS (v) asigurarea accesului egal la asistență medicală și asigurarea rezilienței sistemelor de sănătate, inclusiv în ceea ce privește asistența medicală primară, precum și promovarea tranziției de la îngrijirea instituționalizată către îngrijirea în familie și în comunitate OS (k) îmbunătățirea accesului egal și în timp util la servicii de calitate, sustenabile și la prețuri abordabile, inclusiv la servicii care promovează accesul la locuințe și la îngrijire centrată pe individ, inclusiv asistență medicală; modernizarea sistemelor de protecție socială, inclusiv promovarea accesului la protecție socială, punând un accent deosebit pe copii și grupurile defavorizate; îmbunătățirea accesibilității, inclusiv pentru persoanele cu handicap, a eficacității și a rezilienței sistemelor de sănătate și a serviciilor de îngrijire pe termen lung
	(CPR 128 / PO 92) Infrastructuri de sănătate (CPR 129 / PO 93) Echipamente medicale (CPR 130 / PO 94) Active mobile în domeniul sănătății CPR 160 Măsuri de îmbunătățire a accesibilității, eficacității și rezilienței sistemelor de sănătate (cu excepția infrastructurii)	▶ Investiții infrastructura publică a: unităților sanitare - serviciilor esențiale pentru afecțiuni complexe ▶ Investiții în infrastructura publică a structurilor sanitare ▶ Investiții de mică amploare în infrastructura publică a spitalelor mici, altele decât institutele, spitalele județene ▶ Implementarea de programe de screening populațional/ diagnosticare și tratament precoce ▶ Măsuri privind sănătatea mamei și copilului/ nou-născutului ▶ Măsuri destinate creșterii capacității de îngrijire medicală a pacientului critic neonatal/ postneonatal ▶ Implementarea de programe de schimbare a stilului de viață și aplicarea de politici de încurajare a unei vieți	POS, Prioritatea 3: Creșterea eficacității sistemului medical pentru prevenție, diagnostic și tratament precoce al bolilor prioritare prin investiții în servicii și infrastructură OS (v) asigurarea accesului egal la asistență medicală și asigurarea rezilienței sistemelor de sănătate, inclusiv în ceea ce privește asistența medicală primară, precum și promovarea tranziției de la îngrijirea instituționalizată către îngrijirea în familie și în comunitate OS (k) îmbunătățirea accesului egal și în timp util la servicii de calitate, sustenabile și la prețuri abordabile, inclusiv la servicii care promovează accesul la locuințe și la îngrijire centrată pe individ, inclusiv asistență medicală; modernizarea sistemelor de protecție socială, inclusiv promovarea accesului la protecție socială, punând un accent deosebit pe copii și grupurile defavorizate; îmbunătățirea accesibilității, inclusiv

JUSTIFICARE	INTERVENȚII SELECTATE	ACTIVITĂȚI	SURSĂ FINANȚARE
		sănătoase, inclusiv implementarea de măsuri de prevenție (inclusiv sănătate orală și mintală în zone defavorizate sau greu accesibile)	pentru persoanele cu handicap, a eficacității și a rezilienței sistemelor de sănătate și a serviciilor de îngrijire pe termen lung

Obiectiv Specific 13: Îmbunătățirea structurii ocupaționale și promovarea unui mediu de lucru sănătos și echilibrat

Acest obiectiv abordează problematica exodului de persoane tinere - de la sat la oraș și în străinătate – și de persoane înalt calificate, prin îmbunătățirea structurii ocupaționale. Intervențiile vizează promovarea accesului la locuri de muncă, sprijin pentru economia socială, măsuri pentru un mediu de lucru sănătos, dezvoltarea de competențe digitale și sprijin pentru adaptarea la schimbare a lucrătorilor, întreprinderilor și antreprenorilor, inclusiv sprijin de formare profesională în antreprenoriat rural verde pentru adaptarea la schimbare a lucrătorilor și antreprenorilor reîntorși din diaspora.

Tabel 16: Tipuri de activități propuse pentru îmbunătățirea structurii ocupaționale

JUSTIFICARE	INTERVENȚII SELECTATE	ACTIVITĂȚI	SURSĂ FINANȚARE
Exodul persoanelor tinere sau înalt calificate și capacitate redusă de a atrage lucrători din alte microregiuni – cu afectarea meseriilor tradiționale din Microregiune	(CPR 134 / PO 97) Măsuri de îmbunătățire a accesului la locuri de muncă CPR 141 Sprijin pentru mobilitatea forței de muncă CPR 142 Măsuri de promovare a participării femeilor pe piața forței de muncă și de reducere a segregării de gen pe piața forței de muncă (CPR 144) Măsuri pentru un mediu de lucru sănătos și bine adaptat care să vizeze riscurile pentru sănătate, inclusiv promovarea activității fizice (CPR 146) Sprijin pentru adaptarea la schimbare a lucrătorilor, întreprinderilor și antreprenorilor	- Furnizarea serviciilor de identificare, îndrumare, sprijin și management de caz pentru persoanele din grupuri dezavantajate - Furnizarea de pachete prestabilite de măsuri de ocupare, în vederea integrării socio-profesionale a persoanelor din grupuri dezavantajate pe piața muncii - Finanțarea de intervenții integrate în zone cu deficit de forță de muncă și migrație sezonieră - Sprijin acordat angajatorilor/ consorțiilor de angajatori pentru amenajarea unor spații destinate supravegherii și îngrijirii copiilor cu vârstă preșcolară (0-6 ani) sau pentru crearea de parteneriate cu entități specializate care oferă servicii de îngrijire copii, în vederea asigurării echilibrului dintre viața profesională și cea de familie - Stimularea angajatorilor pentru utilizarea unor forme de muncă noi sau flexibile, inclusiv prin finanțarea investițiilor care să permită utilizarea acestor forme	POEO, Prioritatea 6 "Creșterea accesului pe piața muncii pentru toți" - OS (i) Îmbunătățirea accesului pe piața muncii pentru toate persoanele aflate în căutarea unui loc de muncă, în special pentru tineri, șomeri de lungă durată și grupurile dezavantajate pe piața muncii, persoanele inactive, prin promovarea angajării pe cont propriu și a economiei sociale

JUSTIFICARE	INTERVENȚII SELECTATE	ACTIVITĂȚI	SURSĂ FINANȚARE
	CPR 147 Măsuri de încurajare a îmbătrânirii active și în condiții bune de sănătate (Cod 154) Măsuri pentru îmbunătățirea accesului unor grupuri marginalizate cum ar fi romii la educație și locuri de muncă pentru promovarea incluziunii sociale a acestora	▶ Măsuri de sprijin pentru păstrarea locurilor de muncă în activitățile /sectoarele economice afectate de probleme sistemice ▶ Sprijinirea angajatorilor pentru condiții de muncă adaptate nevoilor lucrătorilor	
Înființarea unor întreprinderi sociale în mediul rural va contribui la crearea de noi locuri de muncă și la dezvoltarea serviciilor locale	(CPR 137 / PO 100) Sprijin pentru activitățile independente și start-up-uri (CPR 138 / PO 101) Sprijin pentru economia socială și întreprinderile sociale	▶ Dezvoltarea unor instrumente și structuri colaborative/ participative ▶ Programe de sprijin antreprenorial ▶ Acordarea de granturi pentru inițierea de noi afaceri (start-up) și incubatoare de afaceri ▶ Asistență și consultanță în afaceri post înființare pentru depășirea dificultăților economice, inclusiv prin programe de pregătire a managerilor și sprijin pentru inovare ▶ Sprijin prin granturi și instrumente de microcreditare cu partajarea riscului pentru înființare/dezvoltare/inovare/scalare/extindere/de întreprinderi sociale și întreprinderi sociale de inserție ▶ Asistență și consultanță post înființare pentru întreprinderile sociale și întreprinderile sociale de inserție ▶ Sprijinirea angajatorilor/ocupării în întreprinderi sociale de inserție pentru inserția socio-profesională a lucrătorilor cu dizabilități/ defavorizați	▶ POEO, Prioritatea 7 "Antreprenariat și economie socială" OS (i) Îmbunătățirea accesului pe piața muncii pentru toate persoanele aflate în căutarea unui loc de muncă, în special pentru tineri, șomeri de lungă durată și grupurile dezavantajate pe piața muncii, persoanele inactive, prin promovarea angajării pe cont propriu și a economiei sociale

5.7. Capacitate administrativă. Tipuri de intervenții și surse de finanțare

Obiectiv Specific 14: Dezvoltarea capacității administrative pentru managementul eficient al mecanismului ITI

La obiectivele specifice enumerate mai sus se adaugă și un obiectiv transversal, legat de capacitatea administrației locale de a susține dezvoltarea și a gestiona procesul de implementare a strategiei și a mecanismului ITI

Tabel 17: Tipuri de activități propuse pentru consolidarea capacității administrative – mecanism ITI

JUSTIFICARE	INTERVENȚII SELECTATE	ACTIVITĂȚI	SURSĂ FINANȚARE
Noutatea mecanismului ITI în Microregiunea TDP Capacitate administrativă limitată la nivel local pentru implementarea Strategiei și a mecanismului ITI	(CPR 170) Îmbunătățirea capacității autorităților responsabile de programe și a organismelor implicate în execuția fondurilor (CPR 179) Informare și comunicare (CPR 180) Pregătire, implementare, monitorizare și control (CPR 181) Evaluare și studii, colectare de date (CPR 182) Consolidarea capacităților autorităților statelor membre, ale beneficiarilor și ale partenerilor relevanți	► Sprijinirea ADI TDP (inclusiv costuri administrative, respectiv de personal) pentru implementarea diferitelor etape ale Strategiei, inclusiv identificarea și dezvoltarea proiectelor, întocmirea de documentații tehnico-economice pentru proiecte, pregătire, selecție și monitorizare ► Sprijin în asigurarea serviciilor necesare implementării Strategiei: servicii de instruire a personalului propriu din cadrul ADI ITI, dar și a beneficiarilor ► Asigurarea bazei materiale necesare implementării Strategiei. Această activitate se referă la acțiunile de asigurare cu echipamente, periferice de calcul, aparatură birotică, mobilier, piese de schimb, materiale consumabile și obiecte de inventar și alte active corporale necesare derulării activităților ► Sprijinirea implementării activităților de comunicare și vizibilitate pentru Strategie și mecanismul ITI (dezvoltarea și gestionarea instrumentelor de comunicare, inclusiv pagina web dedicată Strategiei, realizarea și distribuirea materialelor informative și promovare, organizarea de evenimente de informare și promovare, campanii de promovare, etc);	► POR Centru, Asistență Tehnică ► POR NV, Asistență Tehnică

6. Sistem indicatori

Rezultatele strategiei vor fi monitorizate prin intermediul indicatorilor de realizare imediată și de rezultat aferenți programelor operaționale prin intermediul cărora se asigură finanțarea. Tabelul de mai jos prezintă indicatorii considerați relevanți pentru dezvoltarea Microregiunii Țara de Piatră și pentru care se recomandă stabilirea unor valori de referință și a unor ținte.

Notă: Beneficiarii proiectelor vor include în rapoartele de progres toți indicatorii solicitați de către Autoritatea de Management (a se vedea și Capitolul 7 Parteneriat și guvernanță).

Tabel 18: Indicatori de realizare imediată (RCO) și indicatori de rezultat (RCR)

Titlu indicator	Tip indicator
PILONUL 1: O REGIUNE COMPETITIVĂ	
Obiectiv Specific 1: Stimularea economiei rurale prin îmbunătățirea productivității agricole și promovarea agriculturii și producției ecologice	
Se va completa cu indicatorii PAC relevanți, după aprobarea Regulamentului european și a Planului Național Strategic	
Obiectiv Specific 2: Stimularea competitivității IMM-urilor și consolidarea poziției acestora pe piețele interne și externe	
RCO ⁴⁷ 01 - Întreprinderi care beneficiază de sprijin (din care: micro, mici, medii, mari)*	Realizare imediată
RCO 02 - Întreprinderi care beneficiază de sprijin prin granturi	Realizare imediată
RCO 04 - Întreprinderi care beneficiază de sprijin nefinanciar	Realizare imediată
RCR 01 - Locuri de muncă create în entitățile care beneficiază de sprijin	Rezultat
RCR 03 - IMM-uri care introduc inovații în materie de produse sau procese	Rezultat
RCR 06 - Cereri de brevete depuse la Oficiul European de Brevete	Rezultat
RCR 07 - Cereri de înregistrare a mărcilor și desenelor	Rezultat
Obiectiv Specific 3: Creșterea nivelului de digitalizare în Microregiune, prin dezvoltarea și integrarea tehnologiilor digitale la nivelul entităților publice și private	
RCO 12 - Întreprinderi care beneficiază de sprijin pentru a-și digitaliza produsele și serviciile	Realizare imediată
RCO 13 - Servicii și produse digitale dezvoltate pentru întreprinderi	Realizare imediată
RCO 14 - Instituții publice care beneficiază de sprijin pentru a dezvolta și aplicații digitale	Realizare imediată
RCR 11 - Utilizatori de noi servicii și aplicații digitale publice servicii	Rezultat
RCR 12 - Utilizatori de noi produse, servicii și aplicații digitale dezvoltate de întreprinderi	Rezultat
RCR 13 - Întreprinderi care ating un nivel ridicat de intensitate digitală	Rezultat
RCR 14 - Întreprinderi care utilizează servicii digitale publice	Rezultat
Obiectiv Specific 4: Creșterea mobilității urbane și promovarea transportului public și nemotorizat	
RCO 58 - Piste ciclabile care beneficiază de sprijin	Realizare imediată
RCO 59 - Infrastructuri pentru carburanți alternativi (puncte de realimentare/reîncărcare) care beneficiază de sprijin	Realizare imediată

⁴⁷ Codurile indicatorilor au fost preluate din Programele Operaționale – versiune în lucru, Octombrie 2021. RCO se referă la indicatori de output (realizare imediată), iar RCR se referă la indicatori de rezultat

Titlu indicator	Tip indicator
RCO 60 - Orașe și localități cu sisteme de transport urban digitalizate noi sau modernizate	Realizare imediată
RCR 64 - Numărul anual de utilizatori ai pistelor ciclabile	Rezultat
Obiectiv Specific 5: Îmbunătățirea conectivității regionale la coridoarele TEN-T și diversificarea modalităților de transport	
RCO 44 - Lungimea drumurilor noi care beneficiază de sprijin - altele	Realizare imediată
RCO 46 - Lungimea drumurilor reconstruite sau modernizate - altele	Realizare imediată
RCR 55 - Utilizatori de drumuri nou construite, reconstruite sau modernizate	Realizare imediată
Obiectiv Specific 6: Susținerea protecției, conservării și valorificării durabile a obiectivelor de patrimoniu cultural și natural și stimularea dezvoltării zonelor turistice, de agrement și de petrecere a timpului liber	
RCO 77 - Numărul siturilor culturale și turistice care beneficiază de sprijin	Realizare imediată
RCR 77 - Număr de vizitatori în siturile care beneficiază de sprijin	Rezultat
PILONUL 2: O REGIUNE DURABILĂ	
Obiectiv Specific 7: Îmbunătățirea eficienței energetice	
RCO 18 - Locuințe cu o performanță energetică îmbunătățită	Realizare imediată
RCO 19 - Clădiri publice cu o performanță energetică îmbunătățită	Realizare imediată
RCR 26 - Consum anual de energie primară	Rezultat
RCR 29 - Emisii de gaze cu efect de seră estimate	Rezultat
Obiectiv Specific 8: Asigurarea unei gestionări eficiente a deșeurilor și promovarea tranziției la o economie circulară	
RCO 107 - Investiții în instalații pentru colectarea separată a deșeurilor	Realizare imediată
RCR 103 - Deșeuri colectate separat	Rezultat
RCR 47 - Deșeuri reciclate	Rezultat
Obiectiv Specific 9: Promovarea dezvoltării regionale sustenabile prin îmbunătățirea calității spațiilor și infrastructurii verzi	
RCO 37 - Suprafața siturilor Natura 2000 care fac obiectul unor măsuri de protecție și de refacere în conformitate cu cadrul de acțiune prioritară	Realizare imediată
RCR Suprafața siturilor Natura 2000 aflate în stare corespunzătoare de conservare	Rezultat
PILONUL 3: O REGIUNE INCLUSIVĂ	
Obiectiv Specific 10: Dezvoltarea infrastructurilor și serviciilor de educație	
RCO 66 - Capacitatea claselor din cadrul infrastructurilor pentru îngrijirea copiilor care beneficiază de sprijin (noi sau modernizate)	Realizare imediată
RCO 67 - Capacitatea claselor din cadrul infrastructurilor din domeniul învățământului care beneficiază de sprijin (noi sau modernizate)	Realizare imediată
RCR 70 - Numărul anual al copiilor care utilizează infrastructurile pentru îngrijirea copiilor ce beneficiază de sprijin	Rezultat
RCR 71 - Numărul anual al elevilor care utilizează infrastructurile din domeniul învățământului ce beneficiază de sprijin	Rezultat

Titlu indicator	Tip indicator
Obiectiv Specific 11: Dezvoltarea infrastructurilor și serviciilor sociale	
RCO 70 - Capacitatea infrastructurilor sociale care beneficiază de sprijin (altele decât locuințele)	Realizare imediată
RCR 74 - Numărul anual al utilizatorilor infrastructurilor sociale care beneficiază de sprijin	Rezultat
RCR - Număr vârstnici care beneficiază de îngrijire la domiciliu	Rezultat
RCR - Număr specialiști care beneficiază de programele de formare profesională	Rezultat
RCR – Număr de copii și părinți pentru care se acordă sprijin	Rezultat
Obiectiv Specific 12: Dezvoltarea infrastructurilor și serviciilor medicale	
RCO 69 - Capacitatea infrastructurilor din domeniul sănătății care beneficiază de sprijin	Realizare imediată
RCR 73 - Numărul anual al utilizatorilor infrastructurilor din domeniul sănătății care beneficiază de sprijin	Rezultat
Obiectiv Specific 13: Îmbunătățirea structurii ocupaționale și promovarea unui mediu de lucru sănătos și echilibrat	
RCR 137 - Sprijin pentru activitățile independente și start-up-uri	Realizare imediată
RCR 138 Sprijin pentru economia socială și întreprinderile social	Rezultat
RCR 146 - Sprijin pentru adaptarea la schimbare a lucrătorilor, întreprinderilor și antreprenorilor	Realizare imediată
RCO 144 - Măsuri pentru un mediu de lucru sănătos și bine adaptat care să vizeze riscurile pentru sănătate, inclusiv promovarea activității fizice	Rezultat
CAPACITATE ADMINISTRATIVĂ	
Obiectiv Specific 14: Dezvoltarea capacității administrative pentru managementul eficient al mecanismului ITI	
RCO 95 - Personal finanțat de FEDR și Fondul de coeziune	Realizare imediată
RCR 91 - Durata medie pentru lansarea apelurilor, selecția proiectelor și semnarea contractelor	Rezultat

Notă: Țintele finale și intermediare vor fi stabilite de către ADI TDP, după definitivarea alocărilor financiare. Metoda de calcul (inclusiv unitatea de măsură, sursa de informații, periodicitatea colectării informațiilor și a analizei, instituțiile responsabile pentru colectarea și agregarea informațiilor la nivelul mecanismului ITI) se va agreea împreună cu Autoritățile de Management ale Programelor Operaționale.

7. Parteneriat și guvernanță

7.1. Parteneriat inter-instituțional pentru coordonarea Strategiei și a mecanismului ITI

Această Strategie a fost elaborată în perioada martie-octombrie 2021 de către Asociația de Dezvoltare Intercomunitară Moșii Țara de Piatră (ADI MTP), cu expertiză externă din partea Băncii Europene de Investiții (BEI) și Ernst&Young România (EY). Selectarea priorităților de investiții pentru regiunea Țara Moșilor, precum și colectarea portofoliului de proiecte – incluse în planul de acțiune, a fost realizată cu implicarea factorilor interesați la nivel național și local.

Scopul Strategiei este de a trasa direcțiile de dezvoltare teritorială pentru regiunea Țara Moșilor, în linie cu obiectivele agreeate la nivel European, național și regional, și de a stabili intervențiile prioritare pentru perioada 2021-2027, cu identificarea unor potențiale surse de finanțare, inclusiv prin mecanismul ITI.

Implementarea Strategiei va fi gestionată la nivel național de către Ministerul Lucrărilor Publice, Dezvoltării și Administrației (MLPDA)⁴⁸, pe baza unui acord inter-instituțional cu toate celelalte ministere implicate, inclusiv cu Autoritățile de Management ale Programelor Operaționale ce sprijină alocarea ITI pentru regiunea Munților Apuseni:

- ▶ **Ministerul Investițiilor și Proiectelor Europene** este coordonatorul național al Instrumentelor Structurale și al Mecanismului ITI în România, dar și Autoritate de Management pentru Programul Operațional Dezvoltare Durabilă (PODD), Programul Operațional Creștere Inteligentă, Digitalizare și Instrumente Financiare (POCIDIF), Programul Operațional Sănătate (POS), Programul Operațional Educație și Ocupare (POEO), Programul Operațional Incluziune și Demnitate Socială (POIDS), Programul Operațional Tranziție Justă (POTJ) și Programul Operațional Asistență Tehnică (POAT).
- ▶ **Agențiile de Dezvoltare Regională Centru, Nord-Vest și Vest**, conform Legii 315/2004 privind dezvoltarea regională în România, sunt organisme non-guvernamentale, nonprofit, de utilitate publică, for executiv la nivel regional în ce privește politica regională, cu personalitate juridică, ce îndeplinesc rolul de Autoritate de Management pentru Programele Operaționale Regionale (POR) (OUG 122/2020).

De asemenea, **Agencia pentru Dezvoltare Regională Centru** va asigura managementul și implementarea pentru Programul național pilot de descentralizare pentru ITI ADI MTP, conform Legii 176/2020, privind unele măsuri financiare în vederea implementării proiectelor de infrastructură fazate din perioada de programare 2007-2013, finanțate din fondurile Uniunii Europene aferente perioadei de programare 2014-2020,

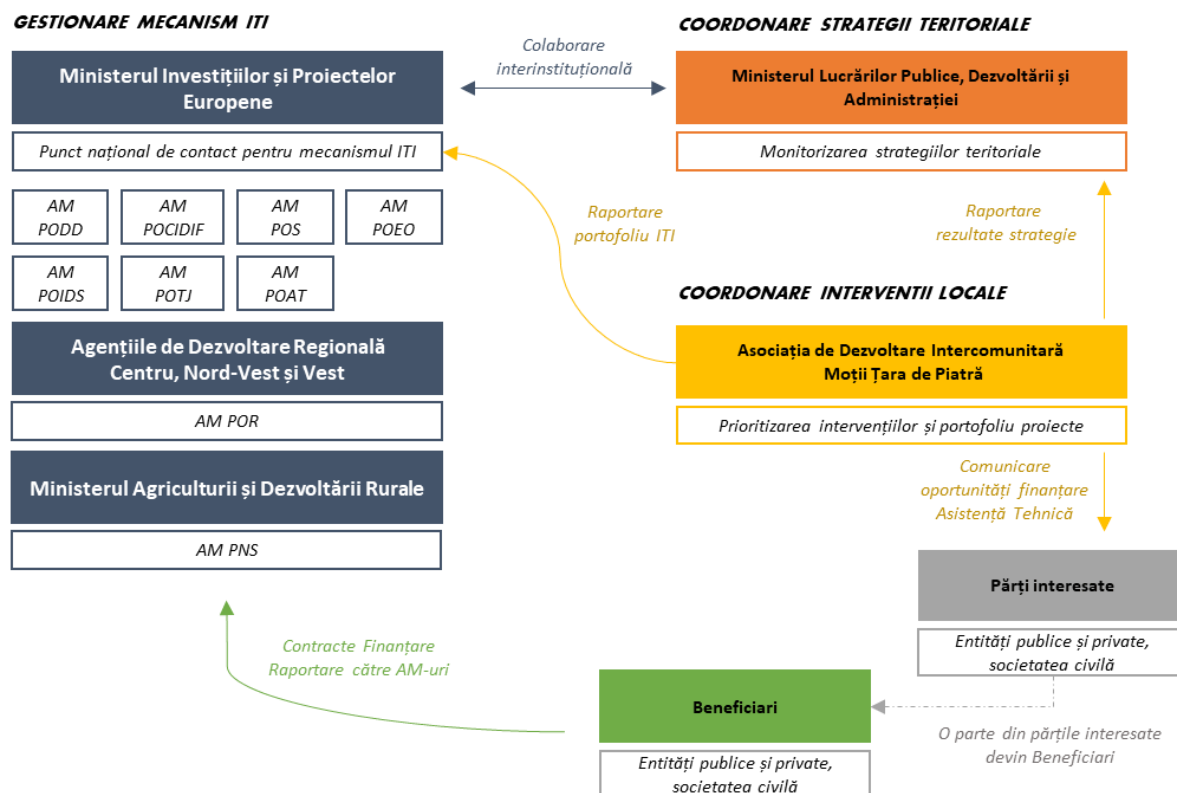
- ▶ **Ministerul Transporturilor, Infrastructurii și Comunicațiilor**, prin Direcția Generală Organismul Intermediar pentru Transport, va îndeplini rolul de Autoritate de Management pentru Programul Operațional Transport (POT).
- ▶ **Ministerul Agriculturii și Dezvoltării Rurale** este autoritatea națională care coordonează implementarea Politicii Agricole Comune, dar și Autoritate de Management pentru Planul Național Strategic (PNS) (în curs de dezvoltare).

La nivel local, Asociația de Dezvoltare Intercomunitară Moșii Țara de Piatră (ADI MTP) va coordona acțiunile teritoriale ce se vor implementa în cadrul Strategiei și va susține planificarea și implementarea proiectelor prin sprijin tehnic acordat potențialilor investitori și beneficiari.

⁴⁸ MLPDA va asigura coordonarea verticală și orizontală a strategiilor teritoriale, respectiv corelarea între strategii la diferite niveluri teritoriale și alinierea la strategiile sectoriale, și monitorizarea implementării strategiilor teritoriale, inclusiv evaluarea impactului.

Responsabilitățile delegate către ADI MTP pentru implementarea Strategiei și a mecanismului ITI sunt detaliate în capitolul de mai jos.

Figura 5: Reprezentare grafică relații inter-instituționale privind coordonare Strategiei și a mecanismului ITI

7.2. Roluri și responsabilități delegate către ADI Moții Țara de Piatră

Asociația de Dezvoltare Intercomunitară Moții Țara de Piatră (ADI MTP) este înregistrată ca **persoană juridică de drept privat** cu scop nepatrimonial și funcționează conform prevederilor Actului său constitutiv, aprobat prin Hotărârea Consiliului Local nr. 202/28.12.2017. ADI MTP este o structură reprezentativă a autorităților locale din zona Țara Moților și acționează ca o asociație a autorităților locale, în baza prevederii legale din OUG 57/2019.

Asociația are ca scop crearea cadrului de cooperare între unitățile administrativ-teritoriale din zona Țara Moților în vederea coordonării activităților de dezvoltare durabilă în următoarele domenii: infrastructură de transport, turistică și de agrement, turism, agricultură și creșterea animalelor, silvicultură, protecția mediului și biodiversitate, prezentarea culturii, artei și meșteșugurilor tradiționale, promovarea zonei ca destinație turistică și de investiții, sănătate și securitate prin facilitarea cooperării și schimbului de informații între furnizorii de astfel de servicii publice.

Conform actului constitutiv, acțiunile ADI MTP sunt menite să contribuie la “Recuperarea și afirmarea plină a identității culturale a Moților, prin valorificarea superioară a patrimoniului natural și cultural tradițional, repertoriat în fiecare localitate a regiunii și reevaluarea acestui inestimabil tezaur de valori prin turismul ecologic și cultural, la nivel local, zonal, național și internațional”. Asociații declară că interesul comun care stă la baza constituirii Asociației este convingerea și voința comunităților și tuturor locuitorilor din zona montană, denumită generic Țara Moților, de a schimba paradigma dezvoltării durabile a întregii regiuni, prin reconsiderarea Culturii și a Patrimoniului cultural, ca fiind factorul principal al unei noi viziuni și al unui noi program de dezvoltare durabilă, în conformitate cu reglementările naționale și internaționale.

Responsabilitățile asumate de către ADI MTP în dezvoltarea, implementarea și monitorizarea Strategiei și a mecanismului ITI sunt următoarele:

- ▶ **Elaborare documente strategice și de implementare:** colectarea propunerilor de proiecte și elaborarea *Strategiei* și a *Planului de Acțiuni*, cu sprijin tehnic extern
- ▶ **Help desk pentru elaborare proiecte:** comunicarea oportunităților de finanțare către potențiali investitori și beneficiari (autorități locale, instituții publice și private, membri și non-membri) și sprijinirea acestora în vederea elaborării propunerilor de proiecte, conform *Strategiei* și *Planului de Acțiuni*
- ▶ **Avizarea propunerilor de proiecte prin mecanismul ITI:** colectarea strategiilor de dezvoltare locală / fișelor de proiect și evaluarea acestora în vederea acordării avizului de conformitate. Cererile de finanțare ale proiectelor propuse a se implementa prin mecanismul ITI, însoțite de avizul de conformitate, se vor depune la Autoritatea de Management pentru evaluare, conform regulilor fiecărui program, iar proiectele vor urma cursul tipic stabilit în procedurile programului operațional care finanțează o anumită intervenție.
- ▶ **Help desk pentru implementare proiecte:** sprijinirea beneficiarilor la implementarea proiectelor prin servicii de consultanță specializate și organizarea unor grupuri de lucru pentru consolidarea capacităților în vederea implementării mecanismului ITI
- ▶ **Monitorizare, evaluare și raportare:** realizarea activităților de monitorizare și evaluare la nivel de proiect și transmiterea unor raportări periodice către MIPE și ADR Centru cu privire la implementarea proiectelor finanțate prin mecanismul ITI, respectiv raportări periodice către MLPDA cu privire la rezultatele Strategiei.

7.3. Monitorizarea și evaluarea Strategiei

Așa cum a fost menționat mai sus, activitățile de monitorizare și evaluare la nivel de proiect vor fi realizate de către ADI MTP, sub coordonarea MIPE și ADR Centru pentru intervențiile finanțate prin mecanismul ITI. Proiectele vor fi evaluate periodic din punct de vedere al progresului realizat, pe baza rapoartelor de progres depuse de către investitori și beneficiari.

Monitorizarea și evaluarea Strategiei se va realiza la nivel central de către MLPDA, respectiv MIPE și ADR Centru cu privire la performanța mecanismului ITI, cu sprijin tehnic extern. Direcțiile strategice și intervențiile prioritare propuse prin Strategie vor fi evaluate periodic, cu actualizarea Planului de Acțiuni – cel puțin o evaluare intermediară și o evaluare finală.

De asemenea, se va înființa la nivelul Microregiunii un **Comitet de Monitorizare a Strategiei**, structura de tip partenerial, fără personalitate juridică, cu rol consultativ strategic în procesul de implementare a Strategiei. Componenta Comitetului de Monitorizare se va stabili cu respectarea principiilor parteneriatului și reprezentativității.

Comitetul de Monitorizare va avea ca obiectiv examinarea implementării Strategiei și a progreselor înregistrate în îndeplinirea obiectivelor acesteia. În acest scop, comitetul ia în considerare datele financiare disponibile, indicatorii specifici, inclusiv progresele în vederea atingerii obiectivelor definite. De asemenea, Comitetul examinează toate aspectele care afectează evoluția implementării Strategiei.

8. Plan de acțiune

În pregătirea planului de acțiune s-au luat în considerare următoarele aspecte: (1) noutatea mecanismului ITI în Microregiunea Țara de Piatră, (2) necesitatea definitivării cadrului instituțional pentru implementarea mecanismului, (3) stadiul incipient al portofoliului de proiecte la nivel local, (4) stadiu "în lucru" al Programelor Operaționale 2021-2027, (5) coordonarea complexă a implementării la nivel central, regional și local a mecanismului ITI și (6) capacitatea administrativă limitată la nivel local pentru gestionarea Strategiei și a mecanismului ITI.

Astfel, pentru implementarea adecvată a proiectelor, au fost propuse următoarele acțiuni, în ordinea de mai jos:

1. Definitivarea cadrului pentru implementarea Strategiei și a mecanismului ITI (perioada 2021-2022)

- ▶ Aprobarea Strategiei integrate de dezvoltare durabilă a Microregiunii TDP
- ▶ Aprobarea alocărilor financiare prin mecanismul ITI și stabilirea Țintelor pentru indicatorii propuși
- ▶ Delegarea rolurilor și responsabilităților în gestionarea mecanismului ITI pentru Microregiunea TDP – la nivel central, regional și local
- ▶ Asigurarea capacității instituționale la nivel local
- ▶ Dezvoltarea unei proceduri de selecție a proiectelor (inclusiv criterii pentru evaluarea proiectelor)
- ▶ Planificarea apelurilor, împreună cu Autoritățile de Management ale Programelor Operaționale

2. Actualizare portofoliu proiecte (perioada 2021-2022)

- ▶ Promovarea și prezentarea Strategiei în rândul tuturor actorilor relevanți
- ▶ Colectarea propunerilor de la toate UAT-urile din Microregiune (fișele de proiect vor conține, cel puțin, titlul proiectului, valoarea estimată a proiectului, durata proiectului, activitățile planificate și contribuția la obiectivele Strategiei)
- ▶ Evaluarea și selecția propunerilor de proiecte, în funcție de alocările financiare disponibile (conform criteriilor de evaluare stabilite prin procedură)

3. Implementarea Strategiei și a mecanismului ITI (perioada 2022-2029)

- ▶ Elaborarea Ghidurilor de finanțare (ghidul solicitantului), împreună cu Autoritățile de Management ale Programelor Operaționale
- ▶ Lansarea apelurilor, împreună cu Autoritățile de Management ale Programelor Operaționale
- ▶ Suport tehnic pentru elaborarea cererilor de finanțare (ex. Întâlniri de lucru, help desk)
- ▶ Avizarea de către ADI TDP a cererilor de finanțare
- ▶ Aprobarea de către AM-uri a cererilor de finanțare
- ▶ Implementarea proiectelor, cu sprijin tehnic din partea ADI TDP / asistență tehnică externă

4. Monitorizarea și evaluarea Strategiei și a mecanismului ITI (perioada 2022-2029)

- ▶ Monitorizarea Strategiei pe tot parcursul implementării
- ▶ Evaluarea intermediară și finală a Strategiei (2025 și 2028)
- ▶ Revizuirea Strategiei și a Planului de Acțiuni, acolo unde este cazul, conform recomandărilor incluse în Rapoartele de Evaluare

5. Promovarea rezultatelor și planificarea următoarei perioade de programare (2029)

- ▶ Promovarea rezultatelor Strategiei și a mecanismului ITI
- ▶ Evaluarea oportunității unei noi Strategii pentru Microregiunea Țara de Piatră